

- 1715°
 1^a Edl. Jacobus : De clerico debitoro .
 1^{6^{ae}} Boehmerus, Justus Henning : De clerico debitoro
 2 Sept. 1722 = 1735
 2^a Edl. Boehmerus, Justus Henning : De jure principis
 evangelici circa Norviciam . 2 Sept. 1725 = 1737.
 3^a Edl. Boehmerus, Justus Henning : De anno deservito
 seu salario promerito . 3 Sept. 1715, 1730 = 1739.
 4^a Edl. Boehmerus, Justus Henning : De causis arduis
 et majoribus . 2 Sept. 1715 = 1732
 4° Boehmerus, Justus Henning : De causis arduis
 et majoribus . Rec. 1754
 5^a Edl. ^{6^{ae}} Boehmerus, Justus Henning : De involucris
 Simoniae Silesiae 3 Sept. 1715 = 1736

177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200

DISSERTATIO IVRIDICA

DE

CAVSIS AR-
DVIS

ET

MAIORIBVS,

QVAM

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO DOMINO

C A R O L O

PRINCIPE PORVSSIAE MARCHIONE BRAN-
DENBVRG. RELIQA

IN REGIA FRIDERICIANA

PRAESIDE

D O M I N O

I V S T O H E N N I N G I O B Ö H M E R O ,

I. V. D. PROFESS. IVR. ORDINAR.

D. IVN. MDCCXV.

IN AVDITORIO MAIORI

ERVDITORVM EXAMINI SVBICIT

RESPONDENS

FRIDERICVS MAAS,

HOLS.

HALAE MAGDEBVRGICAE,

TYPIS IOHANNIS GRVNERI, Academ. Typogr.

DISSERTATIO IURIDICA

DE
CAUSIS AR-
DVIS
ET
MAIORIBVS

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCE ALDONDO DORSINO

CAROLO
PRINCIPIS PORVSARIENSIS ARCHIEPISCOPI BRAN-
DENBURG. SEPTIMA

IN REGIA FRIDERICIANA

PRÆDIO
DOMINO

IUSTO HENNINGO RUMMERO
R. M. D. PROFESSORE IURIS

IN AUDITORIO MAIORI

FRIDERICIVS MASS
RESPONDIT

1771
TITVS IOHANNIS ORVETII, REGIIE LIBRARI

V I R O
PERILLVSTRI ET EXCELLENTISSIMO

DN. ANDREAE
DE WEYSEN,

SACRAE REGIAE MAIE-
STATIS DANICAE CONSILIA-
RIO STATVS,

DEPV TATO AD SVMMAS COMMIS-
SIONES BELlicas, RESQVE FISCVM
SVPREMVM CONCERNENTES,

DIRECTORI AERARII REGII, QVOD EST
IN DVCATV BREMENSI ET PRINCI-
PATV VERDENSI, caetera

DOMINO SUO INDULGEN-
TISSIMO,

PERILLUSTRIS ET EXCEL-
LENTISSIME DOMINE,

DN. ANDREAE

DE WEYSEN.

SACRAE REGIAE MAIE-

STATIS DANICAE CONSILII

PRIVATI

Non immerito audaciae
et temeritatis argui
possem, quod PERIL-
LUSTRI TUO NO-
MINI hanc meditatio-
nem Academicam consecrare, TE-
que ab arduis grauioribusque negoti-
is, quibus quotidie circumseptus es,
aliquantisper reuocare sustineam, ni
satis abunde mihi cognita et perspecta
esset singularis TUA propensio erga
bo-

bonarum artium cultores, spemque
fouerem certissimam, TE exile hoc
obseruantiae ac fidei meae monumen-
tum benigno suscepturū esse animo. At-
que hoc eo magis confido, quod praeter
ea nouerim egregiam TUAM, PER-
ILLUSTRIS DOMINE, erga paren-
tem meum voluntatem, quam infinitis
documentis ipsi ostendisti et demon-
strasti, cui me quoque deuoto cultu
prorsus subiiciendi submittendique
magno desiderio flagro. Proinde ea,
qua par est, submissione TUAM implo-
ro humanitatem singularem, ut me
quoque indulgentiae TUAE reddas par-
ticipem, in eorumque esse numero iubeas,
qui TE, TUAMque virtutem colunt,
suspiciunt, venerantur. Id quod si abs
TE, ut i humillime confido, impetraue-
ro, nulla mihi per totius vitae curricu-
lum erit intentior cura, quam ut TV-
AM in me indulgentiam cultu prose-
quar

quar aeterno, exquisito promerear ob-
sequio, omnibus denique officii et pie-
tatis generibus expleam. *Seruet TE*
DEUS, PERILLVSTRIS DOMINE,
in sera tempora, ut diu et felicissime
aetatem transigendo POTENTISSI-
MI et CLEMENTISSIMI REGIS
negotiis inservire, PERILLVSTRIS
TUI NOMINIS gloriam quotidie ma-
gis magisque adaugere, clientibus
denique Tuis DEUM TE Tutelarem
ac promotorem summum praestare pos-
sis. Hoc animitus precatur

PERILLVSTRIS ET EX-
CELLENTISSIME DOMINE,

PERILLVSTRIS TVI NOMINIS

Dab. Halae d. vlt. mens.
Maii MDCCXV,

cultor deuotissimus

FRIDERICVS MAAS.

DISSERTATIO
DE
CAUSIS ARDUIS
ET
MAIORIBVS.

CAP. I.

De generali causarum arduarum et maiorum
consideratione.

§. I.

Arduum est edisserere de Arduum est de
arduis edisse-
reze.
arduis, cum admodum arduum sit
definire, *quid sit arduum?* Et tamen
ardua suis peculiaribus instructa sunt
iuribus, quae licet arduam habeant
disceptationem, ab utilitate tamen
singulari, quam vitae humanae ad-
ferunt, sese adeo commendant, ut
eorum penitior consideratio non possit non animo sollici-
ti

A

ti

si indagatoris sese insinuare. Est etiam iter gloriae arduum, et tamen homines id omni animi impetu ingrediuntur, quia fructum laborum suorum insignem expectant; nec quicquam sine sudore impetratur, quod alicuius momenti esse censetur. Dum itaque de *arduis* disceptationem suscipio,

eorumque iura peruoluo, memor sum illius OVIDII:

Ardua molimur, sed nulla nisi ardua vincunt.

Id quod ut prospere succedat, in votis habeo.

Maxime cum
quid arduum
sit saepe non
accurate enu-
cleatur.

§. II. Quemadmodum vero in *causis arduis*, in litem deductis, etiam peritissimi in diuersas ire solent sententias, fatente COTHMANNO, Vol. IV, Resp. 4. n. 1. seqq. ita etiam facile contingere potest, ut multa dicantur *ardua*, quae talia non sunt, et rursus alia *leuioris ponderis* esse iudicentur, quae reuera pondus haud exiguum habent, inde necesse erit, naturam et indolem *rerum arduarum* et *causarum maiorum* ante omnia excutere, et quatenus leges ad naturam earum sese accommodarunt, inquirere.

Leges sese ac-
commoda-
runt ad nego-
tia hominum.

§. III. Conclamarum est, leges dirigere negotia ciuilia, tam *publica* quam *priuata*, ut in his suum cuique tribuatnr, quo intuitu etiam omnium *diuinarum* et *humarum rerum regina* dicuntur, in l. 2. de legib. Cum vero negotia humana admodum varient, nec vnus eiusdemque indolis sint, rationi rectae quoque conueniens fuit, iura accommodare ad rationem negotiorum, et in legibus specialibus terendis semper ad naturam eorum intimam respectum habere. Haec sine omni dubio vera causa est, quod tam diuersissima iura circa negotia hominum lata sunt, quae eo ipso augentur, quo negotia hominum crescunt, commercia incrementa capiunt, et actionum humanarum facta varia existunt. Germani antiqui, dum adhuc in summa vivebant simplicitate, iuribus quoque simplicibus vivebant, et quia tot negotiis diuersissimis haud distincti erant, infinitis quoque legibus carere potuere. Sed crescente numero negotiorum, creuit quoque numerus legum, qui minui vix potest, si tot negotia, diuersam indolem habentia, in

Quae cum va-
ria sint, varia
inde nata sunt
iura.

repu-

republica vigent florentque. Fautor *agriculturae* multa singularia produxit iura, et in Germania imprimis integram iurium peculiarium cumulum constituit, postquam res agraria per tot temporum mutationes tam diuersissime sese habere coepit. Quis *militiae* iura propria negabit? quis, *fundis* introductis, asserere vnquam ausus est, iure peculiarium in iis opus haud esse? *Mercatura*, quot iura peculiarium habet? quot res *nauticae*? *assurances*, *causae cambiales* et his affines? Opificum negotia tot inuoluta sunt iuribus specialibus, vt vel separatam speciem *iurisprudentiae* inde efficere queas, vt ADRIANVS BEIERVS *variis tractatibus* ostendit. Noto notius est, causas *Ecclesiasticas*, piasque peculiaribus iuribus esse instructas, et quae *publicum regimen* respiciunt, secundum normam iurium priuatorum aestimanda haud esse. Similiter et *rerum* non leuis diuersitas est. *Mobilium* et *immobilium* in plurimis diuersissima iura sunt, non alia ex ratione, quam quod diuersam in plurimis naturam habeant. Quis ignorat, *rerum fungibilium* peculiarem prorsus esse indolem? quae diuersa etiam iura in plurimis a *non-fungibilibus* non aliunde, quam ex natura eorum propria, postulauit.

§. IV. Quamuis vero ex *natura rerum peculiari* Non omnia
plura in legibus sint determinata, fieri tamen non potuit, tamen deter-
vt omnes et singulae causae, quae incidere possunt, lege minari potue-
speciali definirentur. l. 10. seqq. D. d. legib. adeoque plurima re, sed plura
adhuc et olim et hodie prudentis iudicis arbitrio relicta sunt. iudicis arbi-
Talia autem ex *natura negotiorum peculiari* aestimanda trio relicta.
sunt, vt ante omnia necesse sit, in quauis causa *naturam*
et *indolem* rei nosse et euoluere. Hac methodo ipsi Icti
Romani olim in obuientibus casibus vsi sunt, vt, inspe-
cta rerum natura, et adhibito rationis rectae duce, in hu-
iusmodi causis decisiones suas formarent, et quid iustum,
aequumque esset, statuerent. In materia *praestationis culpae* vari-
arias in iure occurrere difficultates, interpretes fatentur, quae

tamen non aliunde oriuntur, quam quod Dd. *ex l. 5. D. commod.* sibi certas formauerint regulas, quas vbique applicandas esse censuere, cum tamen regulae ibi traditae sint *inadaequatae*, nec Icti iis vnice institerint, sed potius primario ad rerum obuientiam naturam respexerint. Nam in emtione venditione regulariter *culpam leuem* seu *mediam diligentiam praestandam*, omnes fatentur, et tamen in *l. 2. et 3. D. de peric. et commod. rei vend.* Ictus leuissimam culpam in venditione *rerum fungibilium* praestandam esse docet, non alia de causa, quam quod res fungibiles plerumque singularem curam requirant, qua non adhibita facile corrumpi queant. Qui praedia urbana alteri locat, praestare debet, vt usum habere possit, alioquin conductor ad mercedem non tenetur: in *rurlicis*, si sterilitas insolita circa fructus pendentis contingit, vt fructum speratum conductor habere nequeat, non omnis remittitur merces, sed *ex aequo et bono* remissio pro parte indulgetur, quia harum rerum proventus sunt incerti, et vnus anni sterilitas cum vbertate alterius pensanda est, adeoque aliquid *spei* in hoc negotio occurrit. *l. 15. §. 4. locati.* PUFFENDORF. *l. 5. de Jur. N. et G. c. 6. §. 3.* In *tacita renouatione locationis* praediorum diuersitas desumta est ex diuersa praediorum *rurlicorum* et *urbanorum* natura *l. 13. §. 10. locat.* etia in aliis similibus decisionibus Icti versati sunt.

In negotiis
solicite vi-
dendum, v-
trum sint ar-
dua, medio-
cra an mini-
ma,

§. V. Similem prouidentiam adhibere Icti in applicatione iurium, quando sollicite considerarunt, vt *rum* negotium, de quo concertatur, sit *arduum*, an *mediocre* an vero *minimum* et *leuissimi momenti*? Quamuis enim iustitia in quacunque re nemini sit deneganda, *grauitas* tamen vel *mediocritas* causae non semper vnum eundemque modum procedendi admittit, nec eadem iura in omnibus desiderat. Praeiuudicium leuius, quod sperni poterat, facit, vt citra ambages procedatur, e contrario ob grauius praieiuudicium, quod ex causa quadam imminet, maiori diligentia et prouidentia iudicum opus est, et praecauendum,

ne

ne praecipitanter agatur. Scilicet ratio praecedentis et laesio-
nis ex causa imminētis distinguit causas, adeoque prout
illud vel grauisissimum vel leuissimum vel mediocre est ita quo-
que causa dicitur ardua mediocris et minima, cuius confide-
rationis rationem Iudex in applicatione iurium ante omnia
habere debet, cum secundum has qualitates iura nonnun-
quam variant. Equidem IULIANVS antecessor Constanti-
nopolitanus in Nov. Justiniani c. g. notanter ait: *Quamuis*
res, de qua agitur, minima videatur, tamen iustitiae ratio
non ex quantitate, sed ex suis regulis aestimari debet; in-
terim tamen certum est, non eadem iura rebus *minimis*
et *maioribus* vbique data fuisse, quamuis hoc sensu IULIA-
NI sententia vera sit, iustitiam nemini denegandam esse ex
hac sola causa, quod res sit *minima*, sed vbique *iusti regu-*
las adhibendas. Imo et tunc iustitiae ratio habetur, vbi
iura, rebus *minimis* data, applicantur.

§. VI. Neque enim ad eandem *Juris regulam* Quae non is-
quaeris negotia componi posse censuere Legislatores, sed dem iuribus
discretionem adhibendam esse voluerunt. Regulam, quam fruuntur.
leges constituunt, saepius de causis *mediocris praecedentis*
tantum intelligunt, nec eam ad causas *minimas*, aliquando
etiam nec ad *grauisissimas* applicandam esse censent. Inde
est, quod *minima et maxima* in pluribus iurium quaestio-
nibus a *regula* recedant, et ad *exceptionem* inclinent, maxi-
me si *ratio* eorum peculiaris id postulat. Probatio quomo-
do solemniter suscipi et institui debeat *ex regulis processus*
constat. Haec tamen regulae non sollicitè obseruantur in
rebus *minimis*, sed, quod leue admodum praecedentium
litigantibus imminet, *leuior demonstratio* sufficit. E con-
trario in causis *arduis et maioribus* concludentissima et lu-
ce meridiana clarior probatio desideratur, vnde rursus fit,
vt ex hac consideratione etiam ab ordinariis probationum
regulis in nonnullis recedatur. Simile iudicium esto de aliis
infra tangendis. Caeterum vbi ratio nulla diuersitatis ex
Nisi eadem
subscriptio

gravitate vel levitate causae desumi potest, regulae vtiq̄ue insistentium. l. 22. de damn. infest. l. 1. §. 10. de coniu. cum emanc. lib. l. 13. vt in possess. legat. l. 5. §. 6. D. de acquir. rer. domin. Non. 69. c. 1. KLOCK. Vol. 1. Consil. 29. n. 582. SCHRAEDER de feud. P. X. sect. 5. n. 69. Sic etiam debitum paruum est aequae debitum ac quidem illud, quod magnae quantitatis est, adeoque etiam debitor ad illud aequae ac ad hoc solvendum, adstringendus. Non creditur testi, in propria causa, siue minima siue mediocris, siue maxima fuerit, vt recte cenluit CICERO pro Roscio et, more maiorum, ait, comparatum est, vt in minimis rebus amplissimi homines testimonium de sua non dicerent. Noui vulgatum Dd. asserunt: parum et nihil aequiparari, REYGER in Thes. iur. voc. minimum, sed praeterea noui, illud falsissimum esse, si crude et generaliter accipitur. Ita sunt comparatae plures regulae iuris, vt de particularibus casibus intelligi debeant, nec in effectu regulam, sed saepe tantum exceptionem constituent.

In determi-
mandis causis
minimis flu-
tuant Dd.

§. VII. Quae cum ita sint, agite videamus, quae minima, quae maxima et ardua dicenda, vt opposita iuxta se posita magis elucescant. Fluctuant ICI et Interpretes, nec certum quid constituere potuere, postquam magis credere et aliorum fide sapere, quam ratiocinari voluerit. Nihil asserendum esse sine legibus, constituerunt, et ita quoque in determinando minimo et arduo legis desiderarunt decisionem, vt vix, bis duo esse quatuor, sine lege statuentium esse, arbitrati sint. Equidem TIRAQUELLVS de iudic. in reb. exig. ferendo de iuribus rerum exiguarum varie disputat, sed quid exiguum modicumque dicendum sit? non enucleat. ANTONIVS CORSEIVS de minimis n. 1. definitiones plures tradit diuersissimas, quas alii quoque sequuntur. Quidam enim (1) causam minimam dicunt, quae non excedit summam duorum aureorum, testibus SCACCIA de iudic. l. 1. c. 53. n. 15. et BLASIO ALTIMARO de nullit. (c. 10.)

An tales di-
cendae, quae
duorum sunt
aureorum.

sentent. P. I. qu. 96. n. 3. Prouocant ad l. 9. in f. et 10. D. de dolo mal. vbi modica summa dicitur, quae est vsque ad duos aureos. Sed falluntur, qui arbitrantur, Ictum generaliter definire voluisse, quid sit modicum? Ait, actionem doli non esse dandam in minima laesione, quia infamat, et exempli loco exprimit quantitatem duorum aureorum, quae minimam infert laesionem, propter quam negotia non sunt temere rescindenda cum infamia laedentis, quae admodum grauat. Potest etiam maior summa esse minima in aliis negotiis, et quantitas duorum aureorum esse non minima, vt in *usuris* aliisque causis.

§. VIII. Quidam (II) modicum aestimandum censent ex quantitate quinque aureorum per l. 6. D. de bon. damnat. vbi leues annuli dicuntur, qui non excedunt quinque aureos. Notum est, bona damnatorum olim publicata fuisse: ab his bonis quaedam excipiebantur, quae ad *pannicularia* referebantur h. e. ea, quae in custodiam receptus secum adferebat spolia, quibus indutus erat cum ad supplicium duceretur. *cit. l. 6.* Inde quaerebatur, an annuli leues ad bona damnatorum, fisco addictorum, an vero ad *pannicularia*, quibus spoliabatur, quo momento quis punitus esset, referri deberent? Ad haec illi referuntur annuli, qui sunt *leues*, h. e. quinque aureos non excedentes. Quis vero assereret, inde *generalem regulam* exstrui posse, minimum esse, quod non excedit quinque aureos? neque enim intentio legis fuit, in genere definiendi quid sit *modicum*, sed tantum determinandi, qui annuli ad *pannicularia* referri deberent. Majorem (II) excogitauit quantitatem *Glossa in c. II. X. de appellat.* putatque causam minimam esse, quae est *decem aureorum*, obseruante *ALTIMARO cit. l. n. 4.* sed cum absque omni ratione hoc asseratur, merito vt commentum glossae reuocatur. Alii (IV) quantitatem adhuc auerunt ad aureos viginti quinque, notante *MENOCHIO de A. I. 2. l. II. cas. 72. n. 1.* sed sine omni fundamento.

Rur.

an quae cen-
tum aureo-
rum?

an ad impen-
sas litis respi-
ciendum?

Potius arbi-
trio Iudicis
standum.

Rursus alii (V) causam minimam definiunt ex quantitate *centum aureorum* et quidem per *Nov. 82. §. 9.* ubi sportularum modus Iudicibus praescribitur, simulque additur, pro causis, quae tantum ad centum aureorum quantitatem ascendunt, nihil exigi posse, ne in tam *parua quantitate* fructu victoriae victor defraudetur. Sed recte MENOCHIVS *cit. l. n. 3.* hoc improbat, et inde argumentum generale negari posse negat, cum hoc non *absolue*, sed tantum intuitu *sportularum* definitum sit. Paulo generalius; (VI) alii asseruerunt, illas esse minimas causas, in quibus plus impensarum faciendum quam lucrum sperandum. MENOCHIVS *cit. l. n. 6.* ALTIMAR. *cit. l. n. 5.* Quamvis vero haec sententia magis rationi conformis, rursus tamen ita comparata est, ut quibuscunque casibus applicari nequeat. Sumtus futuri, in litem faciendi, sunt incerti, et saepe, ex vito seculi, contingit, ut in causis magnae quantitatis praeter omnem spem et expectationem impensae litis exhauriant omnem fructum victoriae, quae tamen ab initio pro *minima* haberi non poterat.

§. IX. Liqueat ex adductis Dd. sententiis, quantae incertitudini sese exponant, qui ubique *determinationem legis* desiderant. Sunt in negotiis hominum plures quaestiones, quae certa defini nequeunt regula, sed Iudicis arbitrio relinqui debere. His merito quoque annumerandum est, quid pro re *minima* haberi debeat, quod Iudex aestimare debet ex *conditione personarum* et *praeiudicio*, quod litigantibus ex lite imminet. Nam etiam quantitas in se *minima praeiudicium ingens* in se habere potest, ut pro causa *minima* haberi nequeat. E contrario quantitas alicuius momenti *modica* censei potest, si *conditio personarum* ita comparata fuerit, ut prauiudicium, quod alii inde meruere possent, sperni vel facile negligi queat. *l. 20. C. de appell.* Sic causa, quae inter diuites *parua* potest censei, inter pauperes *magna* esse potest, imo et si inter diuites

uites lis sit de re in se parua, causatamen magna esse potest, si praeiudicium *famae* et *existimationis* vel *fidei* inde dependeat, si *onus perpetuum* inde subeundum sit, si grauisimum damnum in patrimonio post se trahat, forsan priuationis poenam etc. conf. BLASIVS ALTIMARVS *cit. l. n. 6.* MENOCH. *cit. l. n. 10.* VMMIVS *Disp. 16. de process. n. 40.* CORSETTVS *de minimis n. 1.* SCACCIA *de iudic. l. 1. c. 53. n. 15.* BARBOSA *in Thesaur. l. 2. c. 41. ax. 2.* REYGER, *in Thes. voc. minimum n. 2.*

§. X. Dum ergo *arbitrio discreti Iudicis* determinationem *rei minimae* relinquo, excludo iudicium litigantium, qui studio affectuum et pruritu litigandi abrepti res mininas adeo extollere solent, ut crederes, de salute Graeciae agi, cum reuera de lana caprina disceptetur. Exempla quotidiana id docent, adeoque optandum foret, vt huic rei medela afferri posset. Non desunt leges, quae, quomodo de *minimis* ius dicendum sit, definiunt, sed in praxi quid pro *minimo* habendum sit, saepe adeo inuolutum est fraudibus partium et inuolucris fictitiis Aduocatorum, vt Iudex facile in deuia deduci possit, nisi summam adhibeat praecautioem. Saepe in fine litis, causa iam satis et diffusissime discussa, demum cognoscitur, reuera *de re minima* actum fuisse; Interim tamen de ea tantis ambiguitatibus concertatum est, vt inde liqueat, leges de rebus *minimis* loquentes rarius applicari solere. Olim sane Praetores, antequam darent actionem, primum *summarie* cognoscebant, an et quae danda esset? Vtinam hodie etiam Magistratus decerneret, an actio concedenda, et qua via leuissima lis dirimenda esset! in qua deliberatione primario ad qualitatem hanc, an causa *parua*, *mediocris*, an vero *ardua* sit, respiciendum esset. Sed talem sinceram iustitiae administrationem iudicia nostra vix ferunt, nisi noua emendatio eis accedat, quam potentissimus Rex Borussiae FRIDERICVS WILHELMVS incredibili ardore vulneratae admodum rei

Non vero ad litigantium opinionem respiciendum

Quale esse debeat officium Iudicis.

iudiciariae adhibere intendit. Inde in der Verbesserung des Justiz-Wesen §. 28. optime constituit, zu dem Ende wollen wir / daß in geringen / leichten und klaren Sachen nicht so fort Verhören angesehen werden; sondern es soll entweder denen supplicanten durch umbständliche decreta die Weisung geschehen / die sie durch eine kostbare Verhör nach Verstreichung der Zeit erst zu erwarten hatten / oder es soll in solchen und allen andern Sachen / darinn nur ein Vergleich zu hoffen / ohne Versuchung der Güte nicht so fort ein procesß veranlassen werden / und ist unser Wille / daß künfftig so gleich in primo termino die Güte / er sey dazu angesehen oder nicht / tentiret / und wann dieselbe nicht versangen will / die Sachen entschieden werden.

Rei minimae
multa sunt
specialia iura.

§. XI. Ideo autem potissimum de hac qualitate, vtrum res sit *minima* dicenda? disquisitio instituitur, quoniam rei minimae multa sunt specialia iura. BRUNNEM. de *proc. civ. c. l. n. 35. segg.* Non fert instituti ratio, vt illa ex professo hic explicari queant, vbi non de *minimis*, sed *arduis* agere intendo, vnde ad ea, quae alii hac de doctrina congestere, lectorem amandare cogor. Scilicet iura specialia rerum *minimarum* adduxere ANDREAS TIRAQUELLVS de *iudicio in reb. exig. ferendo.* CORSETTVS de *minimis.* MANZIVS de *special. iur. commun. voc. modicum.* IO. SIBRAND *Dissert. de minimo.* AYMON CRAVETTA *Conf. 182. n. 15. segg.* Sed quod diffimulare nequeo, plura ita sunt comparata, quae ab his adducta sunt, vt sine censura dimitti nequeant, quorum examen tamen hic instituere nequeo. Saepe enim generalem regulam constituunt, quae tamen admodum *particularis* est, qualis est illa, quod *minima non curet Praetor*, quae in causis *restitutionum* inprimis suum vsum habet, *l. 4. D. de restit. in integr.* sed generaliter proposita falsa est, interim tamen Dd. ea maxime abutuntur v. REYGER *Thesaur. voc. minimum.*

§. XII. Sicuti vero in *minimis* determinandis Dd. admodum fluctuant, ita non mirandum est, de *rebus arduis* et *maioribus* diuersissima etiam deprehendi iudicia. Fure enim, qui ex *quantitate* primario eas determinandas esse censuerint, vt si excedant *centum aureos*, causa credi debeat ardua. NATTA *Conf. 305. n. 6.* FRANCISC. NIGER, CYRIACVS *Controu. for. 562. n. 19.* GRATIANVS *Tom. I. c. 145. n. 56.* Sed facile liquet, ex *Non. 82. c. 9.* hanc fluxisse sententiam, prout §. 8. iam ostensum est, quae tamen parum roboris habet. Alii quantitatem *ducentorum florenorum* pro graui causa habendam esse credunt, cui sententiae adstipulatur ERNEST. COTHMANN, *Vol. II. Resp. 82. n. 54.* cum DECIO *Consil. 176. n. 7.* quod tamen rursus *generaliter* asseri nequit, sed ex aliis aestimandum est circumstantiis, praecipuum insigne praeseferentibus. Alii ex *quantitate* 300. vel 500. Hungaricorum graues causas aestimandas censent BESOLDO teste *conf. 241. n. 22.* sed ratione solida destituuntur, qua generalitatem huius fundamenti doceant, et forsitan rursus ad *Non. 82. c. 3.* confugiunt, quae tamen tantum determinat quantitatem, vsque ad quam *iudices pedanei* iudicare possent. Alii rursus occupati sunt in referendis causis arduis, putantque, eas ad certas classes reduci posse, quas postmodum examinabo.

§. XIII. Vt paucis me expediam, primario ad *praeiudicium*, quod ex causa imminet, respiciendum esse arbitror, vt causa tunc demum *ardua* et *maior* dicatur, quae ingens allatura praecipuum censetur, siue concernat *salutem publicam* vel *Ecclesiae eiusque statum*, siue *priuatam utilitatem* salutemque, et quia damnum, quod inde redundat, gradus suos habet, inde etiam aliae aliis grauiores sunt, vt illae quidem his, et hae rursus grauiores censendae sunt, quae *vitam et existimationem*, quam quae *bona* concernunt. Breuiter: praecipuum mediocre paruum aut magnum distinguit causas mediocres paruas aut, arduas, W

In arduis causis determinandis itidem fluctuant Dd.

Vnic tamen ex praecipuii qualitate illae aestimandae.

l. 1. tit. 14. Obs. 12. n. 1. MENOCH. de arbitr. iud. quæst. cent. 1. cas. 72. n. 10. FINCKELTHAVS Obs. XXII. n. 10. BEVST ad l. 31. D. de iurei. n. 238. BLASIVS ALTIMARVS de null. sentent. P. II. qu. 249. n. 81.

Præiudicium
graue oritur
ex statu per-
sonæ.

§. XIV. Ipsum præiudicium autem, quod ex cau-
sa alicui obringere potest, aestimandum (1) *ex conditione
personæ eiusque statu*; prout dignitas et gradus honorum
homines distinguunt, ita etiam causæ læsi honoris crescunt
vel minuuntur. Rustico non adeo ingens præiudicium ad-
fertur per læsam existimationem, quæ tamen nobili, aliis-
que dignioris conditionis viris grauior ipsa morte censetur.
Imo etiam opifici *gravis et magna* censetur, cum imminuta
eius existimatio ad opificium peragendum ineptum eum
reddat. (2) *Ex facultatibus et bonorum copia vel defectu.*

ex bonorum
lactura,

Causa enim alias magna potest dici parua, inspecta hac qua-
litate, veluti si inter Comites, Barones aliosque Croesos lis
est de aliquot millibus florenorum, respectu eorum potest
dici *mediocris*, quæ respectu aliorum, quorum patrimo-
nium vniuersum hæc quantitas constituit, eaque lite ita pe-
riclitatur, est *ardua, grauis et magna* ob ingens præiudi-
cium periculumque, quod vniuersis facultatibus imminet.
ANDREAS SCHEFFER P. II. qu. 3. n. 17. seqq. CYNVS ad
l. 3. C. de reb. credit. SICHARDVS ad l. 3. de reb. credi-
tis n. 53. (3) *ex loco*, secundum quem pretia rerum augen-
tur et minuuntur, vt quod alibi *vilissimum* habeatur, alibi
auro carius iudicetur. Aqua in plerisque locis est vilissima,
potest tamen alicubi ob defectum aquæ esse pretiosissima,
et inde causa eius arduis accenter.

ex loco

ex affectione
peculiari,

SICHARDVS c. l. (4) *ex affectione peculiari*, quam quis iur-
ta de causa erga rem habet, quæ ex variis causis oriri et in-
ramento affectionis etiam locum dare potest, quod speciali-
us illustrat Illustris Dn. THOMASIVS *Diss. de pret. affe-
ction. in res fungib. non cadent.* veluti si agitur de fundo,
in quo sunt maiorum imagines, vbi maiores sepulti, l. 35. de
m. m.

min. l. i. §. 15. si quid in fraud. patr. quae avita sunt, in quibus praecipue gloriantur agnati, eorumque nobilitas splendet. KNIPSCHILD. *de fideic. famil. c. 5. n. 6. et c. 7. n. 2. fgg.* (5) *Ex qualitate ipsius detrimenti, utpote si irreparabile sit, quo intuitu criminales causae merito arduis annumerandae sunt.* (6) *Ex ratione conscientiae, quae peculiariter in causa quapiam haberi solet, qua de causa matrimoniales causas arduas et maiores esse voluerunt Pontificii et nostrates cum ipsis, quamvis merito mirandum sit, quod non in ceteris idem respectus concurrat.* In omnibus utique causis et actionibus nostris *conscientiae* ratio habenda est, adeoque si inde causae censendae sunt arduae, quaevis causae arduae dicendae sunt. Equidem aiunt, illas arduas esse iudicandas, quae *vnice et principaliter secundum conscientiae dictamen* diiudicandae sunt, ut hoc adaequatum decidendi fundamentum censi debeat, ut plenius demonstrat W EBER *de Consistor. c. XXVII. Sect. 25.* Verum quis ignorat, Pontificios hoc sub *conscientiae involucro* omnes causas civiles ad suum traxisse forum, ut plenius ostendit Dn. PRAESES in *Tr. iur. Eccles. lib. II. Tit. 2. §. 2. fgg.* et quamvis limites iurisdictioni ecclesiasticae paulatim sint positi, fecit tamen hic respectus, ut causae quaedam priuatiue consistorii sint deputatae et *arduis* annumeratae, quo iure ut plurimum fora Protestantium quoque vtuntur.

§. XV. Verum possunt etiam plures aliae circumstantiae occurrere, quae praecudicium ingens ex causa redundans producant, utpote si pluribus, si statui publico, si facti Ecclesiae, etc. detrimentum inde afferatur, quae omnes referri et enarrari nequeunt. Vnde est, quod saniores ICI vnice arbitrio prudentis iudicis diiudicationem causae, an *ardua et maior* dicenda sit? relinquunt, qui in primis ad *praecudicium* imminens, quod pro circumstantiarum varietate suos habet gradus, respicere debet. TIRAQUELLVS *ad l. si vnquam C. de reuoc. donat. voc. omnia vel partem aliquam*

ex damno irreparabili.

ex ratione conscientiae.

Multum hic committendum arbitrio iudicis.

n. 31. MENOCH. de Arb. iud. qu. cit. l. n. 10. PRUCKMANN. Consil. 10. Vol. I. n. 89. GARSIAS de expensis c. XI. n. 16. sqq. ALTIMAR. de nullit. sentent. qu. 249. n. 82. SERAPHINVS de SERAPHINIS de priuil. iuram. priuil. 4. n. 101. MANZIVS in special. iur. commun. voc. arduitas. BERLICHIVS P. I. Concl. 54. n. 3. ZANGER de except. c. 1. P. I. n. 54. Plenius inter alios id illustrat TIRAQUELLVS c. l. docetque, vnice arbitrio iudicis aestimandum esse, quid dicatur paruum et leue, magnum aut graue, incommodum sine damnum? quae laesio enormis aut modica? quae impensa sit magna aut modica? vtrum debitum sit magnum aut paruum? quae quantitas sit magna, quaeque parua? quod pretium dicatur paruum sine vile aut iniustum respectu rei, aut insum? quae lis sine causa dicatur magna aut parua? etc.

Speciatim huc referuntur (1) causae criminales.

§. XVI. Ne vero arbitrium iudicis nimis liberum et indeterminatum esse videatur, potiores causas, quae arduae et maiores censendae, referre et illas sistere solent, quae ex natura sua propria vt plurimum ingentis momenti habentur. Tales censentur esse (1) criminales arg. l. f. C. de probat. BERLICH. cit. l. n. 5. GAIL. I. Obs. 49. n. 10. et Obs. 107. n. 12. quia in iis, vt Dd. loquuntur, non agitur de glande legenda, non de calce fodienda, non de partibus lucri et societatis, contractu debiti, neque de tribus posthumi capellis, neque de tritico cum oleo legato, sed de fortuna, fama et sanguine hominis, quibus nihil est in orbe terrarum praestantius, CARPZOV. Pr. Crim. P. III. qu. 116. n. 20. OLDEKOP. in Obs. Crim. Tit. 1. Obs. IV. n. 19. et Tit. V. Obs. 3. n. 6. CLAVDIVS de BATTANDIER Pr. caus. crim. reg. 20. Hoc tamen sine dubio intelligendum, (1) quatenus criminaliter agitur; (2) per viam accusationis vel inquisitionis: nam etiam per modum exceptionis de crimine agi potest, non ad poenam, sed forsan ad testem reprobandum: c. 154. X. de testib. c. 1. X. de testib. c. 2. X. de ordin. cognit. in f. (3) ad poenam corporis afflictionem vel capitalem: si ad poenam

nam leuiorem agitur, causa criminalis ardua temper haud
censetur, sed ciuili solet aequiparari. SCACCIA *de iudic.*
lib. II. c. 9. n. 636.

§. XVII. Praeterea (2) huc referunt causas ma-⁽²⁾ Causes
rimoniales, easque propterea criminalibus comparant, c.^{matrimonial-}
pen. X. de integ. restit. c. ult. de procur. in 6. ibi propter ma-
gnum, quod EX FACTO TAM ARDVO possit periculum
imminere c. I. X. de consangu. et affin. MANZIUS *in Spe-*
cial. Iur. Comm. voc. arduitas. CORASIVS l. III. *Miscell.*
Iur. c. 4. ZANGER *de except. P. I. Tit. I. n. 53.* MEVIVS
P. III. Decis. 80. n. 1. et P. II. Decis. 364. n. 6. CARPZOV. l.
III. resp. 57. n. 12. seqq. BESOLD. *Cons. 261. n. 6.* GAIL. II.
Obs. 94. n. 1. VVLTEI. *Cons. Marpurg. 15. n. 28.* BENCKEN-
DORFF. *ad Seraphinum de priuileg. iuram. priuileg. 33. n. 104.*
Principalis sine dubio ratio petitur ex ratione sacramenti et
conscientiae, quam in his considerandam esse volunt. Ve-
rum ipsa aequiparatio cum criminalibus cum grano salis est
accipienda, et potius secundum quid intelligenda, quod
iam obseruauit Dn. BERGFRI in *Elect. process. Matrim. p. 304.*
Obseruauit enim, hanc comparationem a pluribus adeo ex-
tendi, vt in omnibus fere argumenta criminalibus trahan-
tur, vnde plures errores in praxi natae sunt, prout infra
spécialius ostendendum erit.

§. XVIII. Accensent porro (3) causis arduis famo-⁽³⁾ famosae et
sas, in quibus agitur de causa existimationis et infamiae, cum honoris.
fama vitae aequiparari solet, l. iuxta 9. D. de manumiss.
vindicat. et causa infamiae quauis causa pecuniaria praeferat-
ur. l. 104. D. h. t. In ore vt plurimum habent illud AVGV-
STINI in *Serm. 52. ad frat. in erem. qui conscientiae suae fi-*
dens, negligit famam, crudelis est, quod tamen cum gra-
no salis accipiendum, ne quis, vbi famam seu existimationem
bonam conseruare potest, illam temere negligat. Nolo hic
congerere encomia, quae Ethnico more, sine iudicio, a
Dd. famae tribui solent, cum vtique priuatio eius graue ad-
mo-

modum detrimentum inuoluat, interim tamen non vbique et semper *vitae* comparari debeat. *Vitam civilem* eam recte nominaueris, quoniam tot *effectus civiles* producit, quibus priuatur, qui infamia afficitur, adeoque grauissimò admodum praeiudicio laborat, vt recte causa eius *ardua* censeatur. MARTINI in *Process. Tur. Saxon. Tit. 20. n. 38.* ZANGER. de *except. n. 53.* FARINAEIVS de *testib. qu. 54. n. 114.* HARPRECHT. *Conf. 75. n. 532. seqq.* BERLICH. *cit. l. n. 17.*

(4) ecclesiasticae,

§. XIX. Imò (4) in genere causas *ecclesiasticas, beneficiales, Monachalesque* huc referre solent BERLICH *c. l. n. 28.* FABER. in *C. lib. IV. Tit. I. def. 44.* ideo quod spectent ad *ius publicum*, nec subsint priuatorum arbitrio. CARPZOV. *l. II. Iurispr. Consist. def. 1. n. 8.* Equidem comparative loquendo causae ecclesiasticae maiores esse censentur *civilibus*, ideo quod obiectum nobilius habere dicantur, interim tamen sicuti quod arduum est, suos gradus habet, ita quoque causae ecclesiasticae aliae aliis maiores censentur, ita vt quaedam speciatim referri soleant, quae *maioribus causis* singulariter assignentur, relatae a GONZALEZIO ad *c. 59. X. de appell. n. 9.* de quibus cum ex professo *capite III.* agendum sit, plura hic addere nolo.

(5) feudales.

§. XX. Sed etiam (5) *feudales*, nescio quo fato, *arduis* adscribi solent. SICHARDVS ad *l. 3. C. de reb. cred. n. 10.* BERLICH. *cit. l. n. 30.* SERAPHIN. de *SERAPHIN. de priuil. iuram. priuil. 33. n. 126.* SCHRADER. de *feud. P. 10. Sect. 16. n. 66. seqq.* ROSENTHAL. de *feud. c. XII. concl. 9. n. 12. et in not. lit. n. et o.* adeo vt criminalibus eas comparare non vereantur. ROSENTHAL. *cit. l.* Quidam tamen hoc restringunt ad casum priuationis teudorum, quae causis maioribus ob infigne *praeiudicium* accenseri potest. BENCKENDORF. ad *Seraphin. de priuil. iuram. priuil. 33. n. 113.* Hoc si verum est, causae feudales in se huc referri nequeunt, praec-

praesertim cum feuda non sint vnus eiusdemque naturae, quod specialius *c. IV.* examinandum erit.

§. XXI. Magis (6) causis arduis accenseri queunt (6) status et fiscales, *causae status et fiscales.* MULLER. *ad Struon. Ex. 17. §. 43. lit. n.* ZANGER. *de Except. c. 1. P. I. n. 53.* BERLICH. *cit. l. n. 27.* MANZIUS *cit. l.* Causae status enim, quae libertatem, ingenuitatem vel ius familiae concernunt, ingens praecudicium inuoluunt, cum a statu personae tot iurium diuersitas dependeat, adeo vt olim etiam peculiarem iudicem habuerint, et causis matrimonialibus ac criminalibus aequiparatae sint in *c. pen. X. de in integr. restit.* DOMINICVS GALESIUS *de restit. in integr. ad cit. c. n. 7. p. 66. et n. 29. p. 68.* ODDVS *de restit. in integr. P. I. qu. 30. art. 17. n. 81. et 87.* Inde etiam maiores iudices requirebant, vt nec arbiter de iis sententiam ferre possit *l. 32. §. 7. D. de recept. qui arbit.* Idem quoque de causis fiscalibus dicendum, qui itidem maiores iudices habebant *tit. C. vbi caus. fiscal.* et in quibus utilitas publica simul versatur *l. 3. C. de princip. XII.* Verum de causis publicis cap. vlt. peculiariter agendum erit.

§. XXII. Sed etiam (7) ardua causa censetur, in (7) de vniuersa substantia. *sa substantia.* qua de vniuersa substantia vel maxima bonorum parte contenditur, cum in bonorum iactura communiter extremum collocari soleat malum. MENOCH. *lib. II. arb. iud. quaest. cas. II. n. 5.* ODDVS *c. l. n. 84.* ZANGER. *de except. c. l. P. I. n. 53.* REYGER. *in Thesaur. voc. arduitas n. 8.* Meriuntur plerique beatitudinem civilem ex quieta bonorum possessione et copia, adeo vt ICtus crediderit, bona exinde dicta fuisse, quod beent, i. e. beatos faciant, *l. 49. D. de V. S.* quod pluribus illustrat TIRAQUELLVS *ad l. si vnquam voce Bona C. de reuoc. donat. n. 1. sqq.* Econtrario miseros appellant, qui sunt pauperes, omnibus spoliati diuitiis; miserum est ait CICERO *Orat. pro P. Quintio in f. exturbati fortunis omnibus - - - calamitosum est bonis eueriti - - -*

luctuosum est, tradi alteri cum bonis; Inde inimicitiae capitales aestimantur ex lite de omnibus vel maxima parte bonorum, l. 21. *Pr. de excus. tutor.* quia homines tam *ἐριςια* amantes non possunt non acerbo affici dolore, si id, in quo beatitudinem suam quaerunt, in discrimen praesentissimum vocatum vident. Inde *praecudicii summi* ratio quaeritur, et inde qualitas *causae*, quod *ardua* sit, petenda. Quamuis vero in sensu morali, haec *beatitudo*, quae in possessione amplissimorum fundorum quaeritur, admodum vana sit, *ciuilitate* tamen eam in foro magis ex communi hominum sensu aestimare debemus, cui leges se accommodare solent.

(8) Intricatae et inuolutae:

§. XXIII. Vterius (8) arduam dicunt causam, quae est *intricata* et *inuoluta*, ut censuit cum INNOCENTIO ODDVS *cit. l. n. 85.* Equidem *arduum* saepe id dicitur, quod est *difficile*, vel prout ait A. GELLIVS l. IV. *Noct. Att. c. 15.* quod est *difficile, molestum et intricabile*, et eo sensu utique admitto causas multis dubiis inuolutas esse arduas; at eo in sensu de *arduis* non agimus causis, sed eas tantum ex *praecudicio*, quod inde nascitur, metimur. Vnde potest causa praecudicii leuissimi esse dubiis exposita multis, et contra magni praecudicii expeditior esse. Disputatur saepe de lana caprina magno cum seruore, cum in utramque partem dubia magni momenti moueantur, qualia oim inter PROTAGORAM praecudicem et EVATHLVM discipulum interuenire credebantur, ut nec Areopagitae illa resolueri auderent, quamuis eam quaestionem non adeo intricatam fuisse crediderim. Nihilominus tamen ita Iudices censuerunt, ut refert A. GELLIVS in *N. A. lib. V. c. 10.* et, *tum iudices*, ait, *dubiosum hoc inexplicabileque esse, quod utrinque dicebatur, rati, ne sententia sua, utramcunq; in partem dicta esset, ipsa sese rescinderet, rem iniudicantem reliquerunt, causamque in diem longissimam distulerunt.*

Pa-

Facillime autem hunc nodum solui potuisse, docet P V F F F N D O R F F *l. V. Jur. Nat. et G. c. 12. §. 19.*

§. XXIV. Vt vero ea, quae circa causas arduas et maiores constituta sunt iura peculiaria, eo rectius intelligi et examini subici possint, praemittam quasdam regulas generales, quas Dd. ut plurimum in *causis arduis* in ore habere solent, et inquiram, quem usum in *ciuilibus, ecclesiasticis, feudalis publicisque negotiis* habeant, et an reuera fundatae sint? Sunt autem regulae praecipue sequentes: (1) *Causae maiores magnos requirunt indices.* (2) *causae arduae requirunt probationem luce meridiana clariorem, nec iuramentum suppletorium admittunt.* (3) *In causis arduis eo cautius procedendum, quo maius in eis vertitur praeiudicium.* (4) *In causis arduis censetur electa personae industria.* (5) *Causa minor non facit praeiudicium maiori.* (6) *In causa ardua impeditus non tenetur mittere procuratorem.* (7) *Maiores gradus culpae praestandus in negotiis arduis.* (8) *In causis ciuilibus arduis ad torturam deueniri potest.* (9) *Sub concessione generali non censentur comprehendi ardua.* (10) *Ardua speciale mandatum desiderant.* (11) *In arduis causis facilius subueniendum nec apicibus iuris inhaerendum est.* Denique (12) *in arduis causis multa contra ordinariam iuris rationem fieri et decerni possunt.* Fluunt regulae pleraeque ex natura rei, cui leges se accommodarunt, adeoque id ynice in sequentibus agendum erit, ut exemplis idoneis illustrentur et exornentur.

Regulae de
causis arduis
in compendio
referuntur.

CAP. II.

De causis ciuilibus arduis et maioribus.

§. I.

EXaedificandum iam hoc et sequentibus capitibus id opus est, quod institui, et quae coarctavi et peranguste referri in §. *vlt. cap. anteced.* dilatanda et explicari.

Connexio.

plicanda sunt. Hoc quidem capite usum regularum adductarum in negotiis priuatis mere civilibus examinabo, quatenus vero causis ecclesiasticis, feudalibus et publicis applicari queant, seorsim deinceps ostendam.

Prima regula: Causae maiores magis requirunt iudices.

§. II. Prima regula est: CAUSAE MAIORES MAGNOS REQUIRUNT IUDICES, quam deducunt ex L. 32. §. 7. D. de receptis, qui arbit. recep. l. f. C. ubi caus. stat. l. 2. in f. et l. f. C. de iudic. pedan. l. 6. C. de reb. cred. Nov. 82. c. 1. et. c. 8. quorum etiam Pontifex collineat in c. 50. in f. de appell. et c. 3. X. de baptis. et Dd. quoque respiciunt GAIL. P. I. Obs. 1. n. 32. et Obs. 29. n. 2. COTHMAN. Vol. 1. resp. 15. n. 7. Vol. II. resp. 93. n. 9. Vol. V. resp. 1. n. 5. VVLTEIVS Vol. III. Cons. Marburg. 34. n. 7. Regula haec in iure Romano satis fundata est, sed quem sensum genuinum habeat, ex antiquitatibus Romanis eruendum, ut de applicatione ad fora nostra eo rectius iudicium ferri queat. Neque enim de usu regulae iudicari potest, nisi eius genuina ratio euoluta fuerit, haec vero non aliunde quam ex antiquitatibus colligi potest. Hoc obiter contra illos monendum esse puto, qui spreto antiquo iure, quasi otioso, res explicant, quo ipso in applicatione necessario errare coguntur, quia verum rei sensum non habent.

In republica libera erant magistratus maiores et minores.

§. III. Erant in Romana republica antiquitus, antequam libertate sua priuata esset, duo magistratum genera, maiorum et minorum. MAIORES dicebantur, qui comitiis centuriatis creabantur, quales erant consules, praetores, censores, neque tamen omnium inter se eadem aut eiusdem potestatis, nam imperium minus habebat praetor, maius consul. MINORES erant, qui tributis comitiis creabantur, et quorum minora erant auspicia. Illis potestas maior, his minor erat, illis grauiora et maiora, his minora concredita erant negotia, ut plenus ostendit A. GELLIVS in N. A. lib. XIII. c. 14. Augustior credebatur potestas magistratum, si aulpicato crearentur, adeo ut plebei ma-

gilstratus minores ideo censerentur, quod non essent *auspicato* creati. Docet hoc APPIVS apud LIVIVM *lib. VI. c. 41.* Penes quos sunt *auspicia* more maiorum? nempe penes patres. Nam plebeius quidem *magilstratus* nullus *auspicato* creatur: nobis adeo propria sunt *auspicia*. conf. SAMVEL PITISCVS in *Lex. antiq. Rom.* voc. *magilstratus maiores et minores*. Atque haec quidem erat ratio *magilstratum maiorum et minorum*, stante *Republ.* adeoque inde facile liquet, quem sensum eo tempore *regula adducta* habuerit.

§. IV. Sub *Imperatoribus*, abolito *auspicio*rum et *comitorum iure*, ratio *magilstratum* quodammodo immutata est, et ipsa quoque *differentia* inter *maiores* et *minores* paulo aliter *efformari* coepit. MAIORES quippe dicebantur, qui habebant *angustiore* et *pleniore* *iubendi, imperandi et cognoscendi potestatem*, quae *xat. ego xv* saepe *imperium* dicitur: MINORES vero erant, qui *restrictam* et *minorem* habebant *potestatem de causis lenioribus de simplici cognoscendi*, quae nonnunquam *iurisdictionis simpliciter* positae *appellatione* venit, quaeque *magilstratibus municipalibus* tribuitur. Quando ergo *distinguuntur* in *iure iurisdictionis simplex* et *imperium*, indigitatur, qualis *potestas* *magilstratibus maioribus et minoribus* competierit. Colli- neat huc *L. 4. D. de iurisd.* his verbis: *tubere caueri praetoria stipulatione et in possessionem mittere, imperii magis est, (et ita ad maiores pertinet) quam iurisdictionis, (quia minoribus denegatur)* Nam dilerte PAVLVS in *l. 26. pr. ad municipal.* ait: *ea, quae magis imperii sunt, quam iurisdictionis, magilstratus municipalis facere non potest.* Quae autem his *denegata* fuerint, statim subiungit *ICrus*: *Scificet restituere in integrum aut bona rei seruandae causa iube- bere possidere, aut dotis seruandae causa, vel legatorum seruandorum causa.* Quandoque tamen, si *dilatatio* *periculosa* esse videbatur, vt *magilstratum maiorum* non posset *expeclari* *cognitio*, *magilstratibus municipalibus praesides* hanc *causam*

Alia ratio
magilstratum
maiorum et
minorum in-
ualuit sub
Caesaribus.

delegabant. *l. 1. et 4. §. 4. D. de damn. inf.* Proinde causae maiores et minores non tam ex graui praecudio, quam potius ex iurisdictionis et cognitionis diuersitate distinguebantur. Praeterea etiam *minorum magistratum seu municipium* admodum restricta erat iurisdictionis, et de leuioribus etiam controuersis ius dicebant, adeo vt illis certa summa esset praefinita, vsque ad quam iudicare possent, teste PAVLO *lib. V. sentent. tit. 5.* et in *l. 28. D. ad Municip.* quin quod non aliter hae causae ad eorum cognitionem spectarent, quam si *de plano* expediri possent: si causae cognitionem vberiore desiderabant, *pro tribunali* erant peragenda, et sic ad magistratus maiores referendae. *l. 105. de R. J. l. 4. §. 4. de damn. infect. l. 1. §. 11. ad Sct. Turpill.* GERARD NOODT *lib. I. de iurisd. c. 3.* Hoc sensu etiam magistratus municipales seu minores PAVLO *in l. 38. §. 10. de poenis* dicuntur *iudices pedanei*, qui tamen consentientibus partibus *de re maiori* iudicare poterant *l. 28. D. ad municip.* Vnde tutorem dare non poterant, nisi *paruae* essent pupillorum facultates. Et ita rursus liquet, quem vtrum et sensum olim regula adducta habuerit, vbi *causae maiores et minores* potissimum ratione *potestatis et iurisdictionis*, cui suberant, distinguebantur.

De maioribus
causis etiam
ipsi magistratus,
de humilioribus
iudices pedanei
iudicabant.

§. V. Praeterea constat de quibusdam causis Praetorem ipsum aliumue magistratum maiorem cognouisse, de quibusdam *iudicem pedaneum* dedisse, indeque rursus *digniores maioresque* causas habitas fuisse, de quibus ipsi magistratus, quam iudices pedanei iudicarent. Quando *de iure* seu *de aequo et bono* primario certabatur, praetoris erat cognitio: si *de facto* principaliter cognoscendum erat, iudex pedaneus dabatur, inde *quaestiones iuris* ad maiores, sed *facti* ad minores causas referebantur, quod paucis ex TVLLIO illustrandum. Ait Orator summus *lib. I. de Orat. c. XI. Nam volitare in foro, haerere in iure ac praetorum tribunalibus, iudicia priuata magnarum rerum obire, in quibus saepe non*
de

de facto (quod iudicibus pedaneis committebatur) sed de aequitate et iure certetur, iactare se in causis centumviralibus (quae rursus maiores censebantur et cognitioni praetoriae reservatae erant, quia centumviri praetori in consilio affidebant v. NOODT de iurisdictione lib. I. cap. 8.) in quibus usucapionum, tutorum, gentilium, agnationum, aliuionum, superluuionum, nexorum, mancipiorum, parietum, luminum, stillicidiorum, testamentorum ruptorum aut rasorum, ceterarumque rerum innumerabilium iura versentur, cum omnino quid suum, quid aliorum, quare denique cuius an peregrinus, seruus an liber quispiam sit, ignoreret, insignis est impudentiae. Cum enim saepe de iure civili intricatae quaestiones incidere, harum decisiones suae referuabat cognitioni praetor, utpote maioris momenti, et quamuis non semper et ubique magni praeiudicii esse videbantur, ob cognitionem tamen praetoris, cui *Maiestas imperii* tributa erat l. pen. in fin. de l. et l. l. p. D. de iuris, maiores esse videbantur. Inde pergit CICERO cit. l. *Quid si ne paruae quidem causae sint, sed saepe maximae, in quibus disceptatur de iure civili?* Id quod hoc exemplo declarat: *Quae potuit igitur causa esse maior, quam illius militis, de cuius morte cum domum falsus ab exercitu nuntius venisset, et pater eius, re credita, testamentum mutasset, et quem ei visum esset, fecisset haeredem, essetque ipse moruus; res delata est ad centum viros, cum miles domum reuenisset, egissetque lege in haereditatem paternam, testamento exhaeres (praeteritus) filius. Nempe in ea causa quaesitum est de iure civili, possetne bonorum paternorum exhaeres esse filius, quem pater testamento neque haeredem neque exhaeredem scripsisset nominatim.* Aliis subinde exemplis id declarat, docetque centumviralis iudicio primario de iure certatum esse, et tandem addit: *Quam possimum reperire ex omnibus rebus civilibus causam contentionemque maiorem, quam de ordine, de civitate, de libertate, de capite hominis consularis, praesertim cum haec non*

in

in crimine aliquo (h. e. factio) quod ille posset inficiari, sed in civili iure consisteres? Denique hoc nouum addit exemplum: Quid quod usu, memoria patrum, venit, ut pater familias, qui ex Hispania Romam venisset, cum uxorem praegnantem in prouincia reliquisset, Romaeque alteram duxisset, neque nuntium priori remisisset, mortuusque esset intestato, et ex utraque filius natus esset, mediocrisne res in conuersionem, adducta esset? Laxarunt tamen postea Praesidium potestatem Imperatores in l. 2. C. de iudic. pedan. permiseruntque praesidibus, etiam de his causis, in quibus antea pedaneos iudices dare debebant, notationis suae examen adhibere, si per occupationes publicas id fieri posset, quo ipso factum est, ut negotia leuiora tantum ad iudices pedaneos remiserint, quod colligo ex l. f. C. de iudic. pedan. cuius verba sunt haec: quaedam sunt negotia, in quibus superfluum est moderatorem expectare prouinciae, ideoque pedaneos iudices (h. e. QVI NEGOTIA HV MILIORA discernebant) constituendi damus Praesidibus potestatem. Definita postea sunt ab ipsis Imperatoribus, uti constat ex Nou. 82. c. 2, quo ipso quodammodo iurisdictionem ordinariam in causis lenioribus acceperunt, quales dicebantur, qui trecentorum solidorum non superabant quantitatem, Nou. 82. c. 2. Et inde rursus regula formata est, minores causas posse a iudicibus minoribus, maiores autem tantum a maioribus iudicari.

Sensus regulae de iure Romano duplex.

§. VI. Quae cum ita sint, sensus regulae adductae duplex esse potest: (1) Causas maioris momenti desiderare iudices maiores, quales erant Praesides prouinciarum, nec eas posse a magistratu municipali expediri. (2) Iudices pedaneos tantum de negotiis humilioribus et lenioribus per constitutiones Imperatorum iudicare, non vero de illis, quae trecentorum solidorum quantitatem excedebant. Sic causae status, si de ingenuitate, libertinitate, et libertate agebatur, erant magni praecudicii, adeoque in l. 6. C. ubi causa stat. agi deb.

deb. cautum, eas tantum apud competentes maximos iudices examinandas esse. Hinc in vrbe de iis cognoscebant Consules l. 27. D. de liberali causa, Praetores liberales, l. 36. §. f. de fideic. libert. in prouinciis Praesides, l. f. C. ubi caus. stat. l. 2. C. de iudic. pedan. vel aliquando Rationalis, l. pen. C. ubi caus. stat. adeo vt haec causa iudicibus pedaneis delegari haud potuerit etiam tum, cum Praesides litium multitudo aut publicae occupationes distracturae sint, l. 2. C. de iudic. pedan. inf. NOODT de iurisd. lib. 1. c. 7. etsi antea forsitan aliud obtinuerit, si de sola facti quaestione lis mota fuisset. l. 1. E. de ordin. iudic. quod eleganter illustrat decus Belgii GERARDVS NOODT cit. l. c. 9. Ex eadem causa quoque, si compromissum de liberali causa factum erat, non compellebatur arbiter sententiam dicere, quia, ait ICTUS in l. 32. §. 7. D. de recept. qui arbitr. recep. fauor libertatis est, vt maiores iudices habere debeat, vel vt CICERO lib. 1. de orat. c. XI. ait: Quid? de libertate, quo iudicium grauius nullum esse potest. Et rursus: Quam possumus reperire ex omnibus rebus civilibus causam contentionemque maiorem, quam de ordine, de ciuitate, de libertate etc. Idem etiam in cit. l. 32. §. 7. inf. extenditur ad causas populares, vtpote quibus actor non ius priuatum, sed populi tuetur, l. 1. de pop. iudic. et ita non erant priuati arbitri, quales causas tamen tantum arbitrium recipit. Habuere etiam causae fiscales proprium magistratum, rationalem scilicet, l. 5. C. ubi caus. fiscal. adeoque alii iudices hic incompetentes erant.

§. VII. Verum forma iurisdictionis hodie admodum mutata est, teste ipso MEVIO P. 4. dec. 90. adeoque quae haecenus ex iure Romano adducta sunt, applicari vix possunt. Est hodie iurisdic^{io} alta vel bassa, seu superior vel inferior: ad hanc spectant omnes causae civiles, sine distinctione, vtrum arduae an leuis momenti sint? quoad crimina distinguitur, vtrum sint leniora, an maiora: illa ad inferiorem, haec ad superiorem spectant. Leniora delicta

Mutata hodie
iuris dictionis
forma regula
vix amplius
vsum habet.

consentur veplurimum, Haarrauffen / Schläge / die nicht tödlich sind / noch Lämde bringen / daraus auch keine Wunde wird / wenn sie gleich zerschwellen / auch braun und blau / Nasenbluten / Maulschellen / Zähne bluten / so die nicht wackeln / auch andere Blutrümpfen mit Nägeln gekratzt / oder sonstien verlehret / daraus keine Fährigkeit des Todes / Lämde / Fleisch / Kampffer noch öffentliche Wunde entstehen / schlechte Lügen / Straffen / schlechte Schmähworte / die nicht an freyen Orten / oder hohen befreyten Personen geschehen / und peinlich nicht geklaget werden / unzüchtig muthwillig Geschrey / Messerzüge / wenn niemand dadurch beschädiget wird / Messer / Armbrust / Schwerd oder andere verborgene Waffen tragen / in einer Stadt oder auff einem Dorffe verbotene Wahre feil haben / verbotene Spiele spielen / einen der grosse und schwere Brüche / Ubelthat u. Mishandlung gethan / zu dem Ende gefänglich setzen / und halten / auf daß er ihn demjenigen / welchem das Ober- und Hafs- Gerichte zuständig / libere antworten möge / da einer den Gerichten ungehorsam wird / oder daselbst etwas bewilliget / und solchem nicht nachkommt / Diebstahl unter 3. Schill. schlechte Hurerey / wenn beyde Personen / so dieselbe begangen / nachmahls einander ehlichen / oder auch Braut und Bräutigam vor der Priesterlichen copulation sich zusammen finden. CARPZ. *prax. crim. qu. 109. n. 33. Delicta maiora et grauiora* IDEM refert plenissime *cit. l. n. 31. Quamuis vero in criminalibus distinctio inter maiora et minora delicta obtineat, ipsi tamen iudices in sensu iuris Romani, propterea diuidi in maiores et minores nequeunt. Est haec distinctio, quam adduxi, iuris Germanici, nec vllam cum foro Romano conuenientiam habet. Equidem ab ipsa iurisdictionis specie dicuntur vulgo indices superiores et inferiores, CARPZOVIO *cit. l. n. 44. 45. 55. 599. recte. Sed rursus non eo in sensu, quod alter alteri subiectus sit, vti iure Romano indices pedanei et municipales magistratus a magistratibus dependebant, sed a specie iurisdictionis, qua a Principe inuestiti sunt. Imo quamuis alio sensu magistratus**

Quinam hodie dicuntur superiores et inferiores magistratus?

tus hodie sint vel inferiores, qui superiori magistratui sub-
sunt, ad quem appellari queat, vel superiores, qui supre-
mo tribunali praesunt, rursus tamen regula hic applicari ne-
quit. Obstat privilegium primae instantiae, vt in causis,
etiam maxime arduis et maioribus, ne utquam iudicia infe-
riora praeteriri queant.

§. VIII. Adeo autem haec vera sunt, vt ne qui-
dem iudex superior ab inferiore causam auocare possit, ex
hac causa, quod sit ardua et magni momenti, cum auoca-
tio haec regulariter sit prohibita. MEY. P. 2. decis. 134. n.
2. IO. KOEPPEN. P. 2. dec. 4. n. 6. et non nisi ex iustis causis,
a lege determinatis, fieri queat. Hoc concedo. Prin-
cipem ipsum facilius causas auocare posse, maxime si sit ma-
gna, ponderosa et vrgens MEY. conf. 97. n. 42. et conf. 100. n.
108. sq. MYLER. ab EHRENBACH. de Princ. et stat. imper.
c. 43. Sicuti enim iurisdictio inferiorum magistratuum a
Principe dependet, ita quoque modum iis praescribere, et
quae maiorem deliberationem requirere videntur, quaeque
salutis reipubl. rationem intime tangunt, ad se trahere pot-
est, id quod ratio publica desiderat. Id ipsum prudenter
MOISIS obseruauit, dux populi iudaici, qui constituebat
quidem iudices magistratusque ad decisiones controuerfi-
arum, sed grauiores sibi reseruabat. Quod si, ait, difficile
vobis aliquid visum fuerit, referte ad me, et ego audiam
Deut. 1. 17. De Ruthenis COCCIEVS SABELLIVS Enne-
ad. X. lib. 4. tom. 2. idem obseruat, et, iudicia, ait, exer-
cent duodecim numero viri, vnus aliquis ex collegio cogno-
scit causam crimenue, id cognitum ad collegas defert, inter-
dum et ad regem, si res est maioris ponderis, quam vt pro
collegio vindicari possit. Immo etiam ROMVLVS sacres dis-
ponebat, vt de delictis grauisimis ipse decerneret, lenio-
ra permitteret senatoribus, teste DIONYSIO HALICAR-
NASSAEO lib. II. quemadmodum olim apud Germanos de
minoribus rebus principes consultabant, de maioribus omnes,

An causae ar-
duae hodie a
superiori iu-
dice auocari
queant.

in concilio scilicet Principum, teste TACITO *de morib. Germ. c. 11.* Quamvis ergo iurisdictio in quibuscunque causis *generaliter* concessa fuerit inferiori magistratui, veldicasteriis, hoc tamen *saluo iure supremi Principis* censetur factum, vt *maioris momenti* auocare possit, quemadmodum id saepe sibi Principes referuare expresse solent, vid. CARPZ. *lib. 2. resp. 20. n. 16.* Interim tamen hoc non intelligendum in sensu iuris Romani, vt inferiores magistratus prorsus *inhabiles* sint, etiam in causis *maioribus* et *arduis* sententiam ferre; nam in quibuscunque causis speciatim non exceptis, cognoscunt; sed vt Princeps possit, si velit, causarum arduarum decisionem ad se trahere, quamdiu autem hoc non est factum, inferioribus dicasteriis ius sit, illas quoque decidendi. Hoc sensu ergo admitto regulam, quod *maiores causae desiderant maximos iudices, vt Princeps, si velit, eas a iudice inferiore auocare queat.*

An vsus regu-
lae sit, vbi
causis arduis
speciales iu-
dices dari.

§. IX. Interim quibusdam in locis speciatim non nullis causis speciales dati sunt iudices, vel quod sint *ar-
duae*, vel etiam ob aliam causam, id quod vbi factum fuerit, ex
qualitate ipsius causae aestimandum, in quo iudicio causa
peragenda sit. Sed hoc rursus non ex regula iuris Romani
dependet, sed speciali dispositioni Principis tribuendum est,
qui iurisdictionem singulorum magistratuum potest determi-
nare, restringere, et ampliare. Sic causae fiscales olim habe-
bant peculiarem iudicem, et hodie quoque alibi coram fiscali,
alibi coram regimine Prouinciae expediuntur, vnde quaestio
enascitur, *an, si causa quaedam civilis coram inferiore iudice
pendet, cui fisco pro suo interesse interuenit, causa ipsa ad
iudicem fisci competentem, tanquam maiorem, trahi queat
ob interesse fisci?* quod affirmat MEY. *P. 4. dec. 185.* Quam-
uis enim interueniens regulariter alligetur foro, vbi causa
ab aliis agitata coepta est, FRIDERVS *lib. III. de contin. caus.
c. 3. n. 1.* haec praeuentio tamen fisco non praeiudicat, cui
hoc priuilegium tributum est, cum iudex inferior de causa
fisci

fisci, utpote *maiori*, et quae prius agenda est, per *l. 35. D. de iur. fisci*, iudicare nequeat.

§. X. Altera regula est, quod *CAVSSAE ARDVAE ET MAIORES REQVIRANT PROBATIONEM LVCE MERIDIANA CLARIOREM*, vt regulariter iuramento suppletorio in his locus esse nequeat. Habet probatio suos gradus, aliquando magis, aliquando minus persuadet, inde merito *gravitas causae* grauiorem desiderat probationem. Sunt autem causae *arduae vel publici vel privati praeiudicii*. Ad illas refero *causas criminales*, in quibus luce meridiana clarior probatio desideratur, *l. f. C. de probat. l. 5. pr. de poen. l. 14. C. de accusat.* adeoque quamuis in causis ciuilibus *confessio extrajudicialis* contra confitentem plene probet, vt constat *ex tit. de confess.* in criminalibus tamen tantum indicium ad torturam facit per *art. 32. Const. crim. Carol.* nec semper testes, qui in ciuilibus idonei sunt, in criminalibus etiam probalibus habendi. *Graviora enim*, ait ANTON. MATTHAEI *de crimin. lib. 48. tit. 15. c. 2. n. 1. criminalia iudicia ciuilibus sunt, ideoque et testium maior delectus adhibendus est.* Itaque testes hic non sunt omni exceptione maiores, nisi annum vicissimum excefferint, *l. 20. D. de testib.* quamuis in ciuilibus etiam puberes idonei esse queant. *l. 3. §. 5. eod.* Porro, qui iudicio publico reus est, in criminalibus testis non est idoneus, quamuis in ciuilibus non aliter repellatur, nisi de crimine condemnatus, vel in vinculis custodiaeque publica sit. *cit. II.* Ast hoc discrimen ius Canonicum sustulit, secundum quod etiam, qui in *ciuilibus* de crimine aliquo commissio conuincit possunt, inhabiles iudicantur, *l. 54. X. de testib. c. 1. X. de testib.* quo iure etiam hodie plerumque vtimur. conf. Dn. PRAESES *in tr. iur. eccles. Protell. lib. 2. tit. 20. §. 12.* Inhabilis est in criminalibus testis, qui antea in eum reum testimonium dixit, *l. 27. h. r.* quod ad *causas ciuiles* applicari nequit, vt recte censuere BRYNNEMANN.

Regula II.
Quod causae maiores requirant probationem.

Maxime offi publici sunt praeiudicii.

ad *cit. l. n. 2.* et ANTON, MATTHAEI *cit. l. n. 3.* Plures alias differentias inter causas civiles et criminales adducit MATTHAEI *cit. l.* quae vnice inde dependent, quod in hac grauissima causa grauior quoque probatio desideretur. In *delictis lenioribus*, quae ciuilibus hunc in finem comparantur, hic specialis delectus non adeo attenditur, immo quamuis testes producti non sint satis habiles ad reum condemnandum, possunt tamen reum grauare ad torturam.

Plures aliae
conclusiones
ex hac regula
adducuntur,

§. XI. Porro quamuis in *ciuilibus* aliquando vnus testis plene probare possit, de quo vid. Dn. HORN. diff. *de vno teste plene prob.* in criminalibus tamen tantum facit indicium ad torturam, non plene probat, CARPZ. in *pr. crimin. qu. u4. n. 46.* nisi de crimine leuiori agatur, ac cum vnico teste quaedam aliae praesumptiones concurrant, IDEM *cit. l. n. 52.* Praesumptiones grauiores in causis ciuilibus quandoque plene probant, sed in criminalibus nullo modo, si de crimine grauiori agitur, per *art. 22. C. C. C. BRVNEMANNVS, GILCKENIVS* et BARBOSA ad *cit. l. vlt. C. de probat.* Quamuis enim *ex l. 34. C. ad L. Int. de adult.* contrarium colligendum esse videatur, id tamen maxime exorbitans est, et ad exceptionem pertinet. Immo hodie non tam ad *condemnationem*, quam potius ad *torturam* sufficeret, vt recte censuit CLASENIVS ad *cit. art. 22.* In ciuilibus iuramentum testibus remitti posse ab eo, contra quem produciuntur, expeditum est, vid. SETSER *de iuram. l. III. c. 9. n. 38. sqq.* sed in *criminalibus* id fieri nequit. BRVNEM. *de iur. eccles. lib. 3. c. 4. §. 13.* MEVIUS *P. IV. decis. 76.* SCHILTER. *ex. 49. §. 75.* CARPZ. *cit. l. n. 64.* GRANZIVS *de defens. inquis. c. 5. m. 2. sect. 3. art. 4. n. 449.* ANTON, MATTHAEI *cit. l. c. 4. n. 3.* Sic etiam in inquisitione generali testes tantum summarie et sine praeciuo iuramento deponunt, sed post L. C. iuramento obstringuntur, et denuo ad articulos probatoriales respondere iubentur, adeo vt non sufficiat, antecedentem depositionem summariam iuramento

con-

confirmare, cum illud in causa tam ardua et difficili admodum periculosum sit, ut recte censet GRANZIUS cit. l. n. 450. praxinque contrariam iuri contrariam esse docet. Solent enim testes in summaria depositione saepe a via aberrare, veritatemque celare, quoniam iuramento haud sunt obstricti, qua de causa in nouiss. ordin. process. Magdeb. c. 50. §. 3. hac de re ita cautum est: Uns wir unterthänigst berichtet worden/ daß öftters die special-inquisition auf unvereydeter Zeugen Aussage erkannt: alldieweil aber in denen Dingen / welche des Menschen Ehr und exstimation, ia Leib und Leben / betreffen / ehe nicht zu verfahren / es haben denn die Zeugen ihre Aussage zum Grunde der special-inquisition eydlich bestärket / massen denn in Bürgerl. Sachen keinem Zeugen ohne Eyd geglaubet wird / die Erfahrung auch giebet / daß das summarische Zeugniß bey hernachmahliger Vereydigung öftters reuociret / so sollen in denen Fällen / da der inquit in flagranti crimine nicht ergriffen / und die That sonst ungewisselhaftt offenbahr / zweene unverweiffliche Zeugen die verübte Missethat zwar summarisch / jedoch vermittelst Eydes bekräftigen. Denique iuramentum in ciuilibus alteri deferri potest, sed non in criminalibus, quatenus ad poenam corporis afflictiuam vel grauiorem agitur. CARPZ. pr. crim. qu. 95. n. 69. MARTINI in proc. Saxon. lib. 18. §. 1. n. 98. 199.

§. XII. Pergo ad causas maiores privati praeiudicii, in quibus plura admitti possunt, quae in criminalibus, vbi de publico praeiudicio agitur, reiciuntur. Non enim dubium est, quin aduersarius possit testibus iuramentum remittere, quod quidem SETSERVS cit. l. n. 38. in quibuscumque causis arduis fieri non posse censet, sed sine ratione, cum nihil impediat, quominus quilibet sibi etiam in causa ardua praeiudicare possit, nec argumentum a causis criminalibus ad quascumque alias causas arduas trahi queat, quia in iis simul publicum occurrit praeiudicium, quod de quibuscumque causis arduis afferri nequit. Similiter in

Quid si causae maiores sunt privati praeiudicii?

an in his iuramentum deferri possit?

ceteris causis arduis privati arbitrii facilius iuramentum deferri potest. Inde dubitatum fuit, an in causis famosis iuramenti delationi locus sit? Ratio dubitandi est, quod capitalibus aequiparentur, et grauisimi fiat praedictii, *MODEST. PISTORIS Vol. I. conf. 62. n. 13. COTHMANVS lib. II. resp. 82. n. 53. et sq. vbi n. 56. haec addit: Debet autem iudex non velut truncus aliquis, sed tanquam vir bonus et rerum ac negotiorum peritus arbiter, considerata personarum qualitate, REI QVANTITATE, CONTROVERSIAE PONDERE cacterisque conditionibus et circumstantiis diligentissime excusis et perpensis, inrisiurandi conditionem vel recipere vel reicere.* Verum quamuis hoc admittam, si criminaliter agitur, aliud tamen dicendum esse arbitror, si tantum civiliter agitur, ob praedictum priuatum, quod in tali delatione iuramenti occurrit. Nullibi prohibita est transactio de causis arduis privati praedictii, ergo nec delatio iuramenti, quae illam reuera continet. *arg. l. 31. D. de iurei.* Et huc collineant *l. 5. §. 8. l. II. §. 1. D. de iurei. l. 6. §. 5. de his, qui not. inf. CARPZOV. P. I. C. 12. def. 31. n. 4. SETSER. de iuram. lib. IV. c. 4. n. 2.*

In causis arduis an suppletorium deferri queat.

at.

quibus

quibus

quibus

quibus

quibus

quibus

quibus

quibus

quibus

quibus

quibus

quibus

quibus

quibus

§. XIII. Imprimis vero grauitas causae impedit, quominus iudex possit iuramentum suppletorium deferre ei, qui tantum semiplene probauit, quippe quod deferendum est, inspectis personarum et causae circumstantiis, vt ait Pontifex in *c. f. X. de iurei.* Constituitur hoc modo iuraturus iudex et testis in propria causa, sine aduersarii consensu et delatione, adeoque vbi grauisima desideratur probatio, huic locus esse nequit. *FINCKELTHAVS Obs. 22. n. 10. SERAPHINVS de SERAPHINIS de priuil. iuram. priuil. 33. n. 112. ibique BENCKENDORFF. n. 91. sqq.* Inde in causis criminalibus locum habere nequit, nisi esset parui praedictii, *SERAPHINVS cit. l. n. 109. vt et in iis, vbi agitur de maxima parte bonorum.* An et quatenus autem hoc in ecclesiasticis et feudalibus possit locum habere, infra ostendam. *Inde*

de inferunt, quod nec ei locus sit in causis status, filiationis et spureitatis, vt loquitur SERAPHINVS *cit. l. n. 11. h. o.* quando stuprata agit de agnoscendo partu. Est quidem causa status quodammodo ardua, sed simul tamen iudici arbitrium relictum, vt aliquando in *caussa graui*, circumstantiis id suadentibus, posset iuramentum suppletorium deferre, vt Dñ. PRAES. in *iur. eccles. proresl. ad vit. de iurei. §. 74.* ostendit. Quamuis enim stuprata valde suspecta sit, vt *regulariter* stupratori iuramentum purgatorium deferri debeat, possunt tamen circumstantiae tales adesse, quae contrarium suadent. Immo Dd. generaliter afferunt, etiam in causis arduis iuramento suppletorio locum esse, si plus quam semiplene probatum est. GALE. *l. Obs. 108. n. 11.* SERAPHINVS de SERAPHINIS *cit. l. n. 10.* BENCKENDORFF ad *Seraphin. cit. l. n. 19.* Similiter in *possessorio* huic iuramento locum relinquunt, si vel maxime causa principalis sit magna et ingentis praecidii, et quidem ideo, quod possessorium iudicium sit modici praecidii, et id, quod decedit in *possessorio*, in *petitorio* recuperari et emendari queat. IO. PETRVS SVRDVS *lib. I. conf. 73. n. 2.* SERAPHINVS *cit. l. n. 11.* Verum vt plurimum ex *possessorio* totius causae decisio dependet, si forsan probatione alter in *petitorio* destituatur, adeoque *possessorium* tunc simpliciter pro re parui praecidii reputari nequit, sed ex circumstantiis pro arbitrio iudicis hoc erit aestimandum. MENCH. de *remed. recup. possess.* 15. qu. 32. n. 413. MASCARD. de *probat. concl.* 1198. n. 10.

§. XIV. Tertia regula est: *IN CAUSSIS ARDUIS CAUTE ET CIRCUMSPECTE EST PROCEDENDVM*, requirunt enim magnam curam et diligentiam, ERNEST. COTHMANNVS *Vol. II. resp. 86. n. 16. et Vol. III. resp. 15. n. 71.* et lente festinandum est. IDEM *Vol. IV. resp. 12. n. 159.* Applicat hoc CAROLVS V. in *art. 219.* ad causas criminales, et recte censet, daß zu diesen Sachen grosser

Regula III, quod in causis ardui circumspecte agi debeat.

Idem III, quod in causis arduis circumspecte agi debeat.

Inde peritio-
ses in iis con-
sulendi.

großer Fleiß gehöret/ seu vt Pontifex ait in c. 3. de elect. in 6. ubi periculum maius intenditur, ibi procul dubio plenius est consulendum. Inde est (1) quod iudex, etiam inuitis partibus, peritos consulere possit, praesertim si causa sit intricata et difficilis, adeo vt saepe etiam peritiores collegiorum in arduis et magni momenti causis consulere soleant. LAVTERBACH. de consil. c. 11. th. 13. Optime censet OLDEKOP. tit. 1. obseru. crim. 7. n. 6. et, saepe, ait, etiam principes, quibus tamen egregii sunt et peritissimi a latere consilarii collegium iurisperitarum consulunt: nec id frustra, tum quia illi sunt in causis arduis et capitalibus versatissimi, eas quotidie tractant, et alios docent, tum quia integrum est iudicium, quod plurimorum sententiis confirmatur, et facilius inuenitur, quod a pluribus senioribus quaeritur conf. BRUNNEM, conf. 32. n. 26. Quamuis vero iudex causam arduam difficilemque transmittere, etiam inuitis partibus possit, alia tamen quaestio est, an eam debeat transmittere? De causis criminalibus inprimis disceptatum fuit, quas omnino transmittendas esse censent, postquam causa tam ardua non cuiuslibet grosso iudici videtur committenda, vt ait MARANTA in Spec. P. VI. de appell. n. 67. et praeterea in ordin. crim. fere quinquages septies hoc inculcet, speciatim vero in art. cit. Verum cogitandum est, CAROLYM V. potissimum locutum fuisse de iudicii nobilium paganis et magistratuum oppidanis, quae raro instruta sunt assessoribus iurium peritis, vt merito transmissio actorum iis imperari debuerit. Dicasteria Principum sane cum his aequiparari nequeunt, quae assessores vt plurimum habent peritos instructosque, et experientia satis probatos, quibus haud imperata est transmissio, adeoque, nisi leges prouinciales aliud postulent, ipsimet sententiam criminalem ferre possunt. Conf. CARPZOV. Prax. crim. qu. 116.

Criminalia
magna cum
cura agenda,

§. XIV. Inprimis (2) iudici criminalia magna cum sollicitudine sunt peragenda, et festinatio fugienda, quamuis

uis etiam *dolosa procrastinatio* vitiosa et reprobata fit in *art.* 150. vbi *in f.* etiam haec additur ratio: Weil zu grossen Sachen / als zwischen dem gemeinen Nutz und der Menschen Blut zu richten/grosser ernstlicher Fleiß gehöret/ und angelehret werden soll. Nec minus eleganter ait AMMIANVS MARCELLINVS *lib. XXIX. c. 15. de vita et spiritu hominis, qui pars mundi est, et animantium numerum complez, laturum sententiam, diu multumque cunctari oportet, nec praecipiti studio, vbi irreuocabile factum est, agitari, vbi exemplo Areopagitarum id declarat, additque: Ita numquam tardum existimatur, quod est omnium vltimum.* Haec eadem ratio quoque postulat cautos, prudentes, conscientiosos et optimos iudices, quibus criminalia committantur, ne incaute et imprudenter in iis procedatur. Ita cenluit CAROLVS V. in *art. I.* desiderans fromme/ ehrbare/ verständige und erfahrne Personen/ additque: alsdenn zu diesen grossen Sachen/ welche des Menschen Ehr/ Leib/ Leben und Gut belangen seynd/ tapffer und wohlbedachter Fleiß gehörig. Darum denn in solcher Ubersahrung/ niemand mit rechtmässigem vortrüglichen Grund/ seine Verlassung und Hintzissetigkeit entschuldigen mag/ sondern billig derhalb/ Vermöge dieser unser Ordnung gestrafft. Tanto autem grauior poena infligenda, quanto maior industria adhibenda erat in expeditione officii publici. Ideo etiam plures dilationes in criminalibus, quam ciuilibus indulgentur *l. f. D. de dilat. quia istae causae sunt grauioris momenti, quippe quibus de vita, sanguine aut existimatione hominis agitur, vt vtar verbis ZIEGLERI in Dicastice conclus. 28. §. 14. nec vnquam in criminibus ita concluditur, vt noua defensio, et quae ad eam instruendam pertinent, non possent ad acta referri. l. 18. §. 9. D. de quaeft. GAIL. I. Obs. 107. n. II.* Et quamuis in ciuilibus post conclusionem in causa partibus os clausum sit, iudex tamen, causae grauitate id efflagitante, etiam *ex officio* rescindere potest conclusionem, et vltiorem adhuc

et idoneos
cautosque iu-
dices postu-
lant.

causae discussionem requirere. BERNHARD GRAEVE *ad Gail. cir. l. n. 22.* Inprimis vero sufficiens et accurata *causae cognitio* desideratur in rebus arduis *l. 2. C. de sentent. ex brevic. recit. l. 9. C. de indic.* quem in finem saepe acta pluribus referentibus dari solent, vt, tot praecia assessorum deliberatione, maturior sententia ferri queat, cum oculi plus videant, quam oculus, nec *vitium praecipitaniae*, quae nullitatem inducit, sententiae obiici queat. GILCKEN. *ad l. 9. C. de indic. n. 2.* ALTIMARVS *de nullit. sent. qu. 314.*

Reg. IV. quod
in causa ardua
conferatur per-
sonae indu-
stria electa..

§. XV. Quarta regula est, *IN CAUSSA AR-
DUA CENSETUR PERSONAE INDVSTRIA
ELECTA*, vt, cui quid commissum est, id per *substitu-
tum* agere nequeat. Rectae rationi id ipsum conuenit, vt
et intentioni committentis, qui pro *grauitate causae* sub-
iectum idoneum elegisse, eique soli causae expeditionem
concredidisse videtur. AVG. BARBOSA *ad c. f. de offic. et
pot. iud. deleg. n. 5.* MENOCHI *lib. II. Praef. 21. n. 4.* Est
enim *artificum et peritorum* longa differentia, et *ingenii et na-
turae et doctrinae et institutionis*, adeoque *substitutio* indi-
stincte non est concessa, vt docet VERIANVS *in l. 31. D.
de solut. c. f. §. 15. autem X. de offic. et. pot. iudic. deleg.* Sic
ergo, (1) procurator ad *negotia* seu *extraiudicialia* libere
quidem quando cumque alium depurare potest, iudice Pon-
tificis *in c. 1. inf. de Procurat. in 6.* et ICTO *in l. 8. §. 3. D.
mand. l. 33. C. de donat. l. 8. §. 3. de procur.* sed non aequae
ad *iudicialia* constitutus, quae grauiora censentur *causis*
extraiudicialibus, adeoque *speciatim* facultas *substituendi*
ei concedenda est. LAUTERBACH: *de procurat. substit. c.
3. §. 7. §. 99.* LYNCKER: *de form. Procurat. c. 2. §. 18.* Immo
etiam haec *substitutio* prohibita censetur in *causis* *extraiu-
dicialibus*, si procurator ad *arduum* aliquod et magni mo-
menti negotium constitutus fuerit. IDEM *cir. l. §. 5. Exem-
plum* occurrit *in c. f. de Proc. in 6.* vbi negatur procuratori,
adi

Exempl'o
procuratoris.

ad matrimonium contrahendum constituto, alium deputandi facultas, addita hac expressa ratione: *propter magnum, quod ex facto iam arduo posset periculum imminere.* Similiter ubi alicui alienatio rerum magni momenti conceditur, substitutio censetur prohibita *l. 15. §. 2. D. de diu. tempor. praescripti.* Immo qui ad vniuersa negotia datus est procurator, alium *in vniuersum* substituere nequit, nisi ei hoc specialiter concessum sit. *c. 3. de procurat. in 6.* quia vniuersa rerum administratio sane magni praeiudicii res est, quae personae industriam electam esse supponit. (2) Officia publica, personalia scilicet, inter *res arduas* referuntur, ad quarum administrationem non quilibet idoneus est. Ita Senatus Romanus apud TACITVM *lib. I. annal. c. 1 r.* censuit, et recte quidem. *Aiunse in partem curarum ab Augusto vocatum experiendo didicisse, quam arduum, quam subiectum fortunae regendi cuncta onus.* Ex grauitate ergo officii publici, quod gerunt, personae industria censetur electa, vt substituere aliique vices suas mandare nequeant. MYLER ab EHRENB. in *Hyparchol. c. 21. §. 2. conf. l. 10. C. de decur. X. l. 64. C. eod. l. 1. C. de praep. agent. in reb. XII.* Equidem *more maiorum* apud Romanos inualuerat, vt magistratus maiores iurisdictionem alii mandare possent, *l. 5. D. de iurisd.* quod DN; NOODT *lib. II. de iurisd.* plenius explanat. Verum id extraordinarium erat, et quia *moribus* contra *rationem iuris* inualuerat, eatenus tolerabatur, quatenus inualuerat. Nam quae *extraordinem* magistratui data erant lege vel SCTO, mandari non poterant, vt *merum imperium* aliaque *l. 1. §. 1. de offic. eius cui mand. est iurisd.* quia id ipsum *speciatim* ei conceditum erat, nec *mores maiorum* ad calla extendi debebant, qui potius, quod *extra ordinem* inualuerant, restringi debebant. Proinde meo quidem iudicio, ad nostros magistratus id minime applicari potest, partim quia non sunt comparandi cum *magistratibus maioribus Romanorum*, partim quia quod ex *more Romanorum* apud Romanos obtine-

Item officialium.

bat, eum illis quoque expiravit, vt hodie potius *regulae insistendum* sit. SCHILTER *ex. 5. th. 21.* Loquor de *iurisdictione personali*. Nam quoad *realem* seu *patrimonialem* etiam recte asseri potest, *more maiorum* h. e. Germanorum inuulsi, vt iurisdictionem aliis mandare possint, quod suo modo etiam in *art. 2. C. C. C.* confirmatum est. De *ecclesiasticis officis* idem quoque dicendum foret, sed etiam in *illis more maiorum* inualuit, vt in ecclesiis cathedralibus per vicarium cultum expedire queant, id quod tamen plerique ad abusus ecclesiarum recte referunt.

Inde quoque nec commissarii regulariter subdelegare queunt.

§. XVI. Immo (3) inde quoque fluit, nec commissarios regulariter subdelegare posse, quatenus *grauitas causae* personae industriam requirit, nisi de voluntate vel *expressa* vel *tacita* delegantis constet. Delegati Pontificis subdelegare quidem possunt, *c. 3. X. de offic. et pot. iudic. deleg.* sed hoc ideo, quia Papa non alios, quam in dignitate constitutos ecclesiastica delegare solet, *c. 11. de rescript. in 6.* quibus ex dignitate, quam gerunt, hoc speciatim concessit. *c. 27. vers. intentionis X. de offic. et pot. iudic. deleg.* Additur tamen in *c. cit. 3.* haec limitatio: *nisi forte causae ita graues sint, quod sine praesentia tua non possint commode terminari.* Neque enim causae, quae committuntur, semper *ex se* et *sua natura* prorsus graues sunt, adeoque ad qualitatem causae omnino respiciendum est. Equidem omnes causas, etiam graues subdelegari posse, censuit GONZALEZ *ad cit. t. 3. n. 4.* vt admodum *grauiores* tantum exceptae sint, sed reuera fucum facit, cum *grauiores causae* non aliae censendae, quam ex quarum insigni praerudicio et pondere constat, personae industriam esse electam. Similiter etiam Caesaris delegati illustres etiam subdelegant, sed vix hoc trahi potest ad eos, qui ex *prinatorum* forte delegati sunt, vt obseruauit demonstrauitque Dn. PRAESES *in iur. eccl. Protest. lib. 1. tit. 20. §. 15.*

Regula V.
Causa minor non facit praerudicium maiori.

§. XVII. Quinta regula: *CAUSSA MINOR NON FACIT PRAEIVDICIVM MAIORE.* Ait Cetus in *l. 54. D. de iudic. Per minorem causam maiori cogni-*
1108

non praedictum fieri non oportet: maior enim quaestio minore ad se trahit. Pro recto huius legis sensu notandum est, praedictum hic idem esse, quam quod praedictandum seu ante decidendum est, duobus vel pluribus quaestionibus forsitan concurrentibus, ut notat IAC. RAEVARDVVS lib. I. de praedict. c. 1. inf. Quando enim olim in ius ventura erat, actorque sibi dari actionem postulabat, Praetor ante omnia cognoscebat, an actio esset danda, et annon alia forsitan quaestio et causa esset ventilanda nec ne? l. 1. famil. hercisc. l. 25. de petit. hered. l. 17. de except. l. 15. ad L. Iul. de adult. Si itaque apparebat, aliam causam, ex cuius decisione mota quaestio decidenda erat, ante omnia esse excutendam, antequam vel in criminalibus reus inter reos reciperetur, vel in civilibus actio instituta tractaretur, praedictio locus esse dicebatur, de quo ante omnia cognoscendum erat. RAEVARDVVS cit. l. c. 10. Sicuti vero praeterea §. 2. seqq. ostendi, de iure Romano magistratus maiores et minores peculiari et Romanis proprio significato distinctos fuisse, ita recte censet RAEVARDVVS lib. II. de praedict. c. 7. in cit. l. 54. maiores et minores causas distinctas fuisse secundum diuersam magistratuum diuisionem, ut minores dicebantur, quae ad magistratus iudicesque minores pertinerent, maiores, quae cognitioni maiorum magistratuum reservatae erant, prout supra etiam dictum est.

§. XVIII. Sensus itaque regulae hic est: *Ille qui de causa maiori suo iure ius dicit, minorem causam, ei coherentem et incidentem quoque decidit, quamuis alias de ea ordinarie ius non dicat, cum causa maior minorem ad se trahat.* Sic qui de crimine cognoscit, etiam de finibus, tanquam incidenti quaestione cognoscere potest, l. 4. §. 4. fin. reg. et sic iudex, qui de crimine proposito cognoscit, est etiam competens in causa incidente, quamuis si principaliter illa quaestio ventilaretur, competens non esset. Vol. I. conf. Marpurg. 6. n. 7. Praeterea olim Praefes Provinciae de falso causam cognoscens, incidentem proprietatis

Praedictum
quid?

Quaenam, in
regula addu-
cta causae
maiores et
minores sint.

Sensus regu-
lae illustra-
tur.

tatis quaestionem, (quae in facto consistebat) dirimens poterat. l. 1. C. de offic. rector. provinc. Et si Praefes provinciae quaestionem iuris de rupto testamento explicabat, poterat etiam vniuersam quaestionem incidentem, quae in iudicium deuocatur examinare, quoniam non de ea principaliter, sed de hereditate pronunciat, vt aiunt Imperatores in l. 1. C. de ordin. cognit. Quaestio eriminis maior censetur civili, adeoque haec praemittenda, vsinis criminalis negotii initium civili quaestioni tribuat. l. 4. C. eod. cor. f. Mev. P. 1. decis. 69. Hoc Pontificii egregie in vsus suos traxerunt, postquam statuerunt, et laicos in haec verba iurare coegerunt, iudicem ecclesiasticum esse maiorem, seculari vero minorem, vt explicuit Dn. Praes. in iure eccles. lib. II. tit. 10. §. 4. et cap. seq. explicandum erit.

Reg. VI. in ardua causa nemo potest cogi ad constituendum Procuratorem.

§. XIX. Regula sexta est: IN CAUSSA ARDUA IMPEDITVS NON TENETVR MITTERE PROCVRATOREM. Quamuis enim alias absens per procuratorem comparere teneatur, ita vt hoc non facto non facile ex causa absentiae restitui possit in integrum, de quo plenius agit ODDVS de restit. in integr. P. I. qu. 30. art. 1. §. 99. merito tamen eum excusandum esse censent, qui in causa maxime ardua et grauissima implicitus fuit, ODDVS cit. l. art. 17. BLASIVS ALTIMARVS de nullit. sentent. P. II. qu. 249. n. 81. cum admodum durum videatur, cogere aliquem, vt causam magni ponderis procuratori committat, cui rectius forsitan per semet ipsum posset prouidere, l. 16. pr. pro soc. et quamuis alias tantum ius, qui reipubl. causa absunt, id praestetur, ne necesse habeant, te per procuratorem defendere, l. f. D. cum, qui appell. in provinc. def. adeoque iis, qui ex alia causa absunt, idem non praestandum sit, merito tamen simul ad causae qualitatem hic respiciendum esse recta ratio suadet. Desiderant autem causam tanti praeiudicii, in quo, si perperam ageret procurator, reparatio damni ab eo sperari haud posset. ODDVS cit. l. n. 87. Nervus controversiae potissimum huc redit.

dit: *an in iuste impeditus excusetur, si procuratorem haud miserit in causa grauisima et maxime ardua, ut nihilominus possit restitutionem in integrum petere?* Quod adfirmandum cenfeo, ita vt culpa haec, quod procuratorem haud constituerit, ei imputari non debeat: tota restitutio in *aequitate naturali* fundata est, ad quam potissimum respiciendum, adeoque ex facti circumstantiis, quae variae esse possunt, decisio potissimum desumenda est. *l. 20. in f. ex quib. caus. mai.* Collineat huc etiam Pontifex in *c. 2. X. de procurat.* et expresse ait: *cum non possit quis cogi, nisi velit, IN GRAVIBVS CAVSSIS procuratorem mittere.* conf. BARBOSA *ad cit. c. 2. n. 3.* Hoc tamen minime prodest *contumaci*, vt pote qui, si per procuratorem comparere noluit, per se tamen comparere debuisset, *c. 54. X. de testib.* quin quod et illis prodesse haud possit, qui omnia secundum stylum iudicii per procuratorem expedire debent, vt constitutio procuratoris sit necessitatis, ceu in tribunalibus supremis iuris esse solet.

§. XX. Regula septima est: *IN ARDVIS NEGOTIIS MAIOR CVLPAE GRADVS EST PRAESTANDVS.* Non leues sunt interpretum fluctus in doctrina de *praestatione culparum*, qui vnice inde orti videntur, quod primario regulae, quam ICtus in *l. 5. D. commod.* tradit, inhaerere, quam rem ex principiis naturalibus, quibus primario ICti in specialibus quaestionibus institerunt, explicare maluerint. Conclamatum est, regulam in *l. 5. cit.* traditam, non esse adaequatam, nec *obligationibus facti* applicari posse, adeoque leges aliae, quarum insignis in hac materia numerus in promptu est, conferendae erunt, ex quibus apparet, regulariter in omnibus negotiis *culpam leuem* esse praestandam, seu *boni patrisfamil. officium* implendum, quod vbique fere ICti ob oculos in decisionibus suis habuisse videntur, vtut terminis non iisdem mentem suam expresserint, vt obseruat Dn. PRAESES

Regula VII.
Quod in ar-
duis negotiis
maior gra-
dus culpae
praestandus
sit.

in introd. ad Digesta tit. commod. circa finem. Cum vero plures occurrere possint circumstantiae, ex quibus etiam debitor ad culpam minutissimam et leuissimam obstringi queat, nonnumquam a regula tali recedendum fuit. Primario autem Icti respiciendum esse censuerunt ad ipsam negotii contracti naturam indolemque, et aliquando secundum illam gradum diligentiae determinarunt, et quidem recte, cum iura ad ipsa negotia accommodari debeant, prout *c. l. §. 2. sqq. dixi.* Quid enim, si quis in contractu quodam suscepit negotium *arduum, magni momenti, multisque obnoxium periculis,* in quo etiam diligentior facile errare potest, an non eum diligentiae gradum promississe videtur, quem natura rei postulat, et sine quo perfici nequit? Certi iuris est, in locatione conductione regulam antea aliam obtinere. Sed *qui columnam transportandam conduxit, si ea, dum tollitur, aut portatur, aut reponitur, fracta sit, ita id periculum praestet, si qua ipsius eorumque, quorum opera uteretur, culpa acciderit, culpa autem abest, si omnia facta sunt, quae diligentissimus quisque obseruaturus fuisset.* Ita censuit Ictus in *l. 25. §. 7. D. locat.* nec aliter censere potuit, quia conductor negotium magna praecautione et solertia perficiendum suscepit, ad quod *artificium singulare, non vulgaris opera, desiderabatur. l. 9. §. pen. locat.* Porro *si gemma includenda aut insculpenda data sit, eaque fracta sit, siquidem imperitia facientis, erit ex locato actio l. 13. §. 5. loc.* quia affectare nemo debet, in quo vel intelligit vel intelligere debet, infirmitatem suam alii periculosam fore. *l. 8. §. f. ad L. aquil.* Circa conditionem rerum fungibilium omnis diligentia, etiam exactissima, adhibenda est, cum hae res sua natura singularem curam et sollicitudinem desiderent. *l. 2. et 3. D. de act. emt.* Procurator iudicialis suscipit arduum negotium, periculi plenum, maxime si processum iuris Romani antiquum intuemur, in quo facile quis labi poterat cum dispendio totius causae,

er-

ergo merito omnis culpa ab eo praestanda erat, l. 13. C. mandati, licet in negotiis extraiudicialibus tantum culpa leuis esset praestanda, nisi etiam haec ardua maximique momenti essent. l. 8. §. f. l. 10. pr. mand.

§. XXI. Octava regula est : *IN CAUSSIS CIVILIBVS ARDVIS AD TORTVRAM DEVENIRE POTEST*; has enim equiparare solent criminalibus, in quibus tortura regulariter locum inuenit, Ita censent *HYPPOLITVS de MARSIL. in pract. §. expedita n. 59. sqq.* *MANZIUS in special. in iure comm. voce arduitas n. 3.* *CARPZOV. Prax. crimin. qu. 119. n. 37.* *HARPRECHT Vol. nouo cons. 9. n. 15.* qui potissimum prouocant ad c. 1. X. de pos. Sed falluntur, qui ita sentiunt, quod etiam plerique ex adductis agnoscunt, dum tales causas civiles supponunt, quae tale crimen, ob quod reus torqueri potest, annexum habent, adeoque tortura decernitur, non quia *caussa civilis ardua est*, sed quia crimen annexum habet, cuius nomine criminaliter agitur, Nec aliquid praesidii dissentientibus conciliat c. 1. cit. in quo agitur de deposito, a depositario oblato, in quo poterat ob furtum tortura decerni, vti obseruat optime *GRANNA NIETTO ad cit. c. 1. n. 7.* aitque: *licet a principio causa illa civilis esset, tamen propter iniquam depositi subreptionem et furti diffamationem in criminalem fuit conuersa, et inde tortura locum habuit, quin quod neget GONZALEZ ad cit. c. 1. n. 5. de tortura in cit. xx. agi, quod vel inde probabile est, quia de clerico quaestio erat, qui a tortura immunis est, et verba illa: vt illum iniquum sub quaestionibus ad rationem ponant, non necessario torturam inuoluunt, cum quaestiones etiam simplices interrogationes denotent. Idem quoque euincunt exempla, quae adducere solent. Sic mercatores, qui dolose dilapidarunt bona, ad hoc, vt pecunias sibi creditas itemque chirographa et rationes, quas adhuc penes se habere negant, creditoribus suis indicent, tormen-*

Regula VIII.
examinatur
an in causis
arduis civili-
bus ad tortu-
ram deueniri
possit.

eis subici vel ideo possunt, quia *stelliones* sunt, immo *furres*. BOERIVS *decis.* 215. n. 1. CARPZ. *cit.* l. n. 38. fgg. HARPRECHT *cit.* l. n. 16. Idem de inuentore thesauri in fundo alieno, eumque occultante, dicendum esse liquet, quia a *furtore* haud absimilis est. CARPZOV. *pr. crim. qu.* 80. n. 25. LAUTERBACH. *de thes.* th. 82. Denique etiam testes in *caussa civili ardua*, veritatem occultantes, vel in testimonio perhibendo vacillantes, torqueri posse censent, quia a *suspicione falsi* haud sunt immunes. CARPZ. *cit.* qu. 119. n. 46. HARPRECHT *cit.* l. n. 17. vbi tamen multa concurrere debent, vt deum ad torturam deueniri queat, nec ultra gradum primum progrediendum.

Regula IX. explicatur.

§. XXII. Regula nona est: *SVB CONCESSIONE GENERALI NON CENSENTVR COMPREHENSATA ARDVA*, quippe quae concedens referuasse et excepisse ex *magnitudine negotii* praesumitur. Sic in delegatione et concessione cognitionis causarum non censetur delegata et concessa cognitio causae criminalis laesae Maiestatis, quia hoc crimen dicitur arduum. MANZIVS *cit.* l. n. 18. B. STRYK *in V. M. ad tit. ad L. Iul. Mai.* §. 13. Similiter simpliciter concessa iurisdictione aut *venatio*, quam in pretio summo Principes habent, concessa videtur. B. STRYKIVS *in V. M. ad tit. de iurisd.* §. 13. *in f.* vbi hanc addit rationem: quod hic agatur *de re magni momenti*, quae non solet tacite transferri. Regula hac potissimum vtuntur Pontificii in limitibus iurisdictionis ecclesiasticae constituendis, vti *capite seq.* expediam, et cum haec ipsa quoque ex *regula sequente* illustrari queat, statim ad illam progrediar.

Regula X. exponitur, quod ardua requirant mandatum speciale.

§. XXIII. Regula decima est: *ARDVA SPECIALE MANDATVM DESIDERANT*, id quod fluit ex regula *in §. antec.* explicata, quia sub generali concessione haud comprehenduntur. *Doctrina haec potissimum*

simum vsum praebet, in mandatis procuratorum. Nam regula est: qui ad agendum vel defendendum ac generaliter ad omnia, etiamsi exigant mandatum speciale, constituitur procurator ex vi generalitatis huiusmodi, ad aliquem articulum, in quo speciale mandatum exigitur, admitti non debet. c. 4. de proc. in 6. Quenam autem sunt illa, quae speciale mandatum desiderant? Respondet Dn. PRAES. in iur. eccles. Protest. lib. I. tit. 38. §. 10. quae praecidium non leue principali adferre queunt, vel arduis et magni momenti rebus accenseri debeant, quod etiam confirmat CARPZOVIVS lib. III. resp. XI. n. 8. et exemplo recognitionis documentorum, tamquam re magni praecidii lib. II. resp. 99. n. 5. illustrat. Sic ad sponsalia contrahenda, adeundam hereditatem, transactionem, alienationem, compromissum, restitutionem in integrum, remissionem iuris, delationem iuramenti, eiusque praestationem, declarationem caducitatis, renunciationem litis et ad quamvis causam, quae aduersario gravis et ardua est vel etiam nobis, speciale mandatum exigitur, vt loquitur Dn. LYNKER de form. procur. c. V. §. 23. additque hanc generalem regulam: in genere tenendum est, quod in quouis arduo et ponderoso negotio mandatum speciale desideretur. Hinc recte huc referuntur (1) impositio arresti, quae aduersario admodum gravis est. CARPZOV. lib. IV. resp. 36. n. 4. (2) Capturae petitio eiusque reuocatio CARPZ. lib. III. resp. 11. n. 7. (3) Obiectio criminis electo facienda clem. 2. de proc. (4) institutio actionis famosae, quoniam famae causa est, vt dicitur in l. 39. §. 1. de procur. (5) reassumptio litis. FINCKELTHAVS Obs. 110. alique plures actus praecidiales relati a Dn. LYNKERO cit. l. §. 20. sgg.

§. XXIV. Vndecima regula est: IN ARDUIS CAUSSIS FACILIVS SVBVENIENDVM, NEC APICIBVS IVRIS INHAERENDVM. Regula XI, illustratur. Gravissimum praecidium, quod in iis versatur, saepe desideratur

rat extraordinarium iudicis auxilium, cum alioquin ex apicibus iuris quis foret praeccludendus. Sic post conclusionem aut publicationem testium nouae probationes regulariter non admittuntur. Sed in causis *arduis et maioribus*, non obstante conclusione aut publicatione testium, pro re nata nouae probationes fieri possunt. MANZIUS *cit. l. n. 38.* in primis in causis criminalibus, BERLICH. *P. I. concl. 51. n. 8.* matrimonialibus, IDEM *cit. l. n. 18.* et ecclesiastica, IDEM *cit. l. n. 42.* Quorum pertinet regula, quod licet causae ciuiles suum processum ordinarium habeant, inter dum tamen, quando graues et arduae sunt, sapiunt quodammodo naturam criminalium, vt non stricte subtilitati processus inhaerendum sit, MANZIUS *cit. l. n. 2.* Immo si quid erratum sit in processu, facilius iudex esse debet ad subueniendum laeso per restitutionem in integrum, cum hic euentissimum et grauisimum damnum subsit.

Vltima regula explanatur.

§. XXV. Atque ex hac regula quoque fluxit vltima, IN ARDVIS CAUSSIS MVLTAE CONTRA ORDINARIAM IURIS RATIONEM FIERI ET DECERNI POSSVNT, quae etiam sua luce radiat. Sequestrum regulariter est prohibitum, *l. i. C. de prohib. sequestr.* cum ab executione non sit inchoandus processus, sed potius quilibet in sua possessione defendendus. COTHMANNVS *Vol. III. resp. 35. n. 128.* MEY. *P. II. decis. 247.* Interim quando grauisimum imminet praeciudicium, et defensio possessionis tantae est difficultatis, vt periculum et turbas per eandem amoliri impossibile sit, illa omnino decerni potest, MEYIUS *P. V. decis. 232. n. 3.* B. HARPRECHT *vol. nou. cons. l. n. 824. sqq.* quo ipso receditur etiam ab illa iuris ratione, quod lite pendente nihil sit innoandum, quod tamen grauitas causae permittit, adeo vt etiam personae liberae quandoque sequestrari possint, prout plenius explanat Dn. COCCIVS *de sequestr. femin.* Ceterum si appellatum est, sequestrum, si causae circumstantiae

tiae illud efflagitant, non ab *inferiori*, sed *superiori* suscipi debet. B. HARPRECHT *cit. l. n. 833. sqq.*

CAP. III.

De causis maioribus ecclesiasticis.

S. I.

Militiae contentiones de causis *maioribus* et *ardu-* Lites de cau-
is ecclesiasticis definiendis et olim fuerunt, et *sis maioribus*
 seculo praeterlapso recruduerunt inter aulae ecclesiasticis.
 Romanae addictos, et vindices auctoritatis episcopalis, quorum partes Galli prae ceteris strenue tenent. Lites hae potissimum exsuscitatae sunt occasione *iuris appellandi ad Pontificem*, quod quidam olim non obtinuisse contendunt, quidam id restrinxere ad *causas maiores*, quidam denique impudentius de quibuscunque causis olim facultatem appellandi ad sedem Romanam viguisse asserunt. In fauorem aulae Romanae scripserat DAVIDVS librum *de iudiciis Episcoporum canonicis*, quo PETRI de MARCA et IOANNIS LAVNOII sententiam, olim scilicet ad Pontificem appellationes non patuisse, paulo acerbius impugnaverat. Huic responderunt ANONYMVS in tr. *de antiquis et maioribus episcoporum causis*, anno 1678. edito, et PASCHASIVS QVENEILLVS in *dissertatione ad Leonem* aliisque: in hos rursus calamum strinxit, aulae Romanae addictissimus CHRISTIANVS LVPVS, cuius sophismata resoluit LVDOVICVS ELIAS du PIN *de antiqu. eccles. disciplina differr. II.*

S. II. In eo video dissentientes convenire, (1) In quo dissentientes con-
 quod *iurisdictio* proprie dicta ecclesiae competat (2) quod uenerint?
 haec episcopis demandata fuerit in singulis ecclesiis: (3)
 quod

quod episcopi in suis Parochiis causas mediocres vel minores definire potuerint: (4) quod maiores tamen et arduae ad iudicia episcopalia maiora seu prouincialia referri debuerint, quales dicebantur esse *causae fidei, episcoporum depositionem vel grauiorem ecclesiasticam disciplinam* concernentes. Vtrum vero in hisce olim Pontifici Romano quaedam praerogatiua competierit, vt sine huius assensu defini haud potuerint, immo an in eis appellationes ad illum olim patuerunt, id ipsum est, quod Galliet Romani in conuouersiam uocant. Non patitur ratio instituti, vt rationes, quae ab *exemplis et obseruantia antiqua* trahuntur, excutiam, interim paucis tantum artes aulae Romanae et Episcoporum referam, quibus illa causarum maiorum definitionem, hi uero suam libertatem defendere annisi sunt.

An Pontifici olim in causis maioribus praerogatiua competierit?

Praesupposita quaedam praemittuntur.

§. III. Paucis praemitto, ecclesiae, qua tali, nec *iurisdictionem* competere, nec olim ab ea exercitam fuisse, quod contra Pontificios nostrates passim probarunt. Interim cogitandum est, tribus prioribus seculis res Christianorum omni publico destitutas fuisse subsidio et defensione: ecclesiae collegiis reprobatis et illicitis accentebantur, oppressae, derelictae, et publicis persecutionibus expositae erant, quamuis interim egregia facerent incrementa, et ex cineribus oppressorum quotidie plures resurgerent, qui Christo nomen darent. Stetit ergo in tantis persecutionibus ecclesia, et quidem stetit immota, nec denegatio publicae defensionis illi fraudi fuit, nisi quod derelicta a republica rebus suis prospicere, et a semetipsa subsidia, iniuncta denegata a republica, petere debuerit. In eum itaque statim cum res Christianorum coniectae essent, disciplina quaedam priuato coeuntium pacto placuit, vt omnia *ordine et decenter* fierent, et praecaueretur, ne quid detrimenti caperet ecclesia. Hinc inualere eiectiones laicorum, remotiones praepositorum, inordinate ambulantium, et aliae censurae, quae quidem non per modum *iurisdictionis*

nis proprie dictae exercebantur, interim tamen, ne iniquitas committeretur, in figura cuiusdam *iudicii*, priuato coeuentium placito constituti, decernendae erant, id quod apud singulas fiebat ecclesias, praesidente Presbyterio, Ratio iudiciorum antiquorum ecclesiasticorum, TULLIANO *apol. c. 39.* et CYPRIANO *epist. 52.* testibus. Quia tamen caussae incidentes non vnus eiusdemque naturae et grauitatis erant, ita, regulis prudentiae id suadentibus, discussiones caussarum hoc modo instituebantur, vt quae particulares tantum concernerent ecclesias, earumque disciplinam, iudicio priuato singularum ecclesiarum relinquerentur, et *vnus cuiusque causa illic audiretur, vbi commissum esset crimen*, vt ait CYPRIANVS *epist. 59.* Si autem maiores grauiioresque caussae incidebant, ex quibus motus et turbae, per complures ecclesias sese diffundentes, erant metuendae, concilium prouinciale contrahebatur, et communi consilio eorum, qui ab ecclesiis, intra prouinciam constitutis, delegati erant, rei ecclesiae communi consulebatur, et ita hae Synodi *iudicia* quasi *maiora* ecclesiastica constituebant, in quibus, causa cognita, eodem fere modo iudicabatur, vt in priuatis singularum ecclesiarum iudicijs, teste CYPRIANO *cit. l.* Huc potissimum pertinebat, si quis Episcoporum in haeresin inciderat, vel aliter deliquerat, vt deponendus vel eiiciendus esset. Idcirco, ait rursus Episcopus Carthaginensis *Epist. 68. frater carissime, copiosum corpus est sacerdotum, concordiae mutuae glutine atque unitatis vinculo copulatum, vt si quis ex collegio nostro haeresin facere, et gregem Christi lacerare et vastare tentauerit, subueniant ceteri, et quasi pastores, vbiuis et misericordes oues dominicas in gregem colligant, quod epist. 67.* nouo exemplo declarat. Cum circa annum 266, PAVLVS Samolatenus Antiochenus Episcopus in haeresin aliaque crimina incidisset, simile iudicium Antiochiae contractum est, teste EVSEBIO *lib. VII. H. E. c. 27.* et de PAVLO sententia depositionis lata. Ex quo *planissime*, ait AVTOR
 G
 anony-

anonymus *de causis antiquis maior. p. 22. perspicimus, episcopum criminis postulatam, reddere rationem villicationis suae coram concilio prouinciali, et fuisse examini obnoxium ac censurae, ceu iudicio subiectum, ubi criminis testes occurrere poterant. Atque haec erant iudicia maiora, nec vllum sincerum antiquitatis occurrit vestigium, Episcopi Romani, ceu iudicis maioris, interuenire debuisse auctoritatem.*

Praxis anti-
qua iudicio-
rum eccles-
confirmata in
concilio Ni-
caeno.

§. IV. Eadem praxis confirmata in *Concilio Ni-
caeno c. 5.* ubi cautum (1) vt causae depositionis per vnam
quamque prouinciam expediantur: (2) Vti, qui depo-
siti et electi essent, ab aliis haud reciperentur: (3) Vt per
vnamquamque prouinciam bis in anno concilia celebrarentur,
et ibi huiusmodi quaestiones discuterentur. Atque hoc
quidem *regulariter* obtinebat: ceterum si grauiores adhuc
motus imminebant, toti imperio vim inferentes, *extraor-
dinem* seculo IV. et sqq. concilia *oecumenica* ab Imperatori-
bus conuocabantur, et in iis causae fidei controuersae
decidebantur, maxime cum Episcopi Imperatorum menti-
bus insinuauerant, ab Episcopis has lites esse decidendas, et
grauitatem causae desiderare, vt ab omnibus vndique oris
Episcopi, ceu *iudices legitimi*, conuocarentur, quorum
sententiam Imperator postmodum executioni mandare ob-
strictus esset: quin etiam nonnunquam eueniebat, vt causae
in iudiciis synodalibus discussae in *maioribus Synodis*, au-
thoritate Caesaris collectis, retractarentur, vt vel causa A-
THANASII euidenter docet, conf. PETRVS de MARCA
lib. VII. de C. S. et l. c. 2.

In causis fi-
dei grauiori-
bus concilia
vniuersalia
conuocaban-
tur.

Occasio pr-
ma, qua Papa
causis maio-
ribus sese im-
miscuit seculo
IV.

§. V. Verum quo magis controuersiae seculo IV. in-
ter Episcopos crescerent, eo facilius Episcopus Romanus,
occasione opportuna ita ferente, *maiores causas* suae
cognitioni pedetentim addicere potuit. Sed sicuti vno ictu
nulla arbor cadit, ita *per gradus* eundem erat. Praeui-
debat Praeful Romanus obstacula. quae non *vi*, sed *absentia*
et

et clandestinis artibus superanda erant. Igitur his velut gradibus ad suprematum sibi emergendum esse censuit. Primus gradus fuit, non suo tantum, sed occidentalium etiam episcoporum, in Synodis collectorum, nomine praetendere, causas maiores se inconsultis dirimi non posse. Anno 341. concilium Antiochenum damnauerat ATHANASIVM, eumque sede sua expulerat. ATHANASIVS Romam petiit, postquam hostes eius Eusebiani IVLIO, Romano Episcopo, causae arbitrium detulerant, et ab eo Synodum petierant, teste ipso ATHANASIO apol. II. p. 739. quamuis eos postea facti poenitisset. IVLIVS nihil cunctatus, Synodum coegit, et, cognita innocentia Athanasii, eum absoluit, et ad communionem rursus admisit. Aegre id tulerunt Antiocheni, et acerbiores ad IVLIVM direxerunt literas, in quibus ab ecclesiae legibus alienum esse aiebant, iudicia orientalium retractare in concilio occidentalium. His respondit IVLIVS, et suo et Synodi nomine, et ea occasione iudicium sibi de causis maioribus confirmavit. *Si, ut dicitis, scribit, omnino in culpa fuerunt, oportuit secundum canonem et non isto modo iudicium fieri; oportuit scribere omnibus nobis* (Romae congregatis, inter quos IVLIVS primatum tenebat) *ut ita ab omnibus, quod iustum esset, decerneretur.* Rationem hanc addit: *Episcopi enim erant, qui patiebantur, et non vulgares ecclesiae, quae ista patiebantur, sed quos ipsi apostoli suamet opera ad fidem instruxerant. Cur igitur in primis de Alexandrina ciuitate nobis scribere voluistis? an ignari estis, hanc consuetudinem esse, ut primum nobis scribatur, et dehinc, quod iustum est, desiniri possit.* Ut vero Romanae ecclesiae praerogatiuam ea in re extolleret, statim addit: *quapropter si istiusmodi suspicio in Episcopum concepta fuerat, id huc ad nostram ecclesiam referri oportuit h. e. ad sedem Romanam.* Forsan ad mentem IVLII, quae teste scripserat, occultaueratque, explicuit SOCRATES lib. II. c. 17. aiens: *regula*

A Iulio I. iam
causa Atha-
nasil arripita.

Sub praetex-
tu violatae
consuetudinis

regula ecclesiastica interdictum esse, ne praeter sententiam Romani Pontificis quidquam ab ecclesia decernatur. Sed ubi haec est regula ecclesiastica, hic canon? Prouocat IULIUS ad consuetudinem ecclesiasticam, sed ubi haec? tantum in cerebro IULII nata et efficta. Sane PAVLI Samosatani depositio, qui Praesul in ecclesia Antiochena erat, contrarium docet, quae causa maior utique erat, sed in consulto Romano episcopo decidebatur, quod etiam agnouerunt DV PIN in *rr. de discipl. antiqua eccl. diff. 2. p. 163.* et SAMUEL BASNAGE *ad ann. 342. §. 6.* Equidem solebant Episcopi in seculis anterioribus in causis grauioribus et arduis aliorum quoque explorare sententias et consilia, sed non praecise episcopi Romani, et praeterea haec res arbitraria erat, unde nemo sibi ius perfectum adscribere poterat.

Nonua occasio Pontifici suppeditata fuit in concilio Sardicensi causas maiores ad se trahendi.

§. VI. Ita, alea semel iacta, non subsistendum fuit, sed nouo gradu procedendum. Anno 347. ad finendas disensiones, quae ecclesias affligerant, concilium Sardicense indictum est, quo occidentales praecualebant, cum plerique orientalium discesserant, unde non Synodus oecumenica sed *occidentalium* dicta fuit, vid. EPIPHANIVS *haeres. 71.* Discessus hic admodum profuit IULIO eiusque affectis, qui consuetudinem, antea in dubium ab orientalibus vocatam, confirmandi idoneam nacti erant occasionem. Res ex voto cedebat. Nam *can. III.* cauebatur: *quod si aliquis episcoporum indicatus fuerit in aliqua causa, et putat se causam bonam habere, ut iterum concilium renouetur, si vobis placet, S. Petri Apostoli memoriam honoremus, ut scribatur ab his, qui causam examinarunt, IULIO Romano Episcopo, et si iudicauerit, renouandum esse iudicium, renouetur, et det indices: si autem probauerit, talem causam esse, ut non refricentur ea, quae acta sunt, quae decreuerit, confirmata erunt, si hoc omnibus placet. Respondet Synodus, placet.* HOSIUS, Praefes concilii, et IULIO eo magis

magis deditus, quod ATHANASIO fauerat, haec omnia in orientalium dedecus fabricauerat, cui Synodus, clamoribus in-
 conditis, facile consentiebat, vtpote quae saepius caussa non examinata, statim plausum dabat. Hic plus tributum IULIO et successoribus eius, quam antea habebant, quod HOSIUS aperte indicauit his verbis: *Si vobis placet*, quod illustrissimus Archiepiscopus Parisiensis MARCA lib. VIII. de C. S. et Imper. c. 3. §. 8. sqq. plenus probat. Adhuc maiorius ius Romani aulae aeternae hic Pontifici datum asserunt, ius scilicet appellandi ad sedem Romanam, quod tamen Galli aegre admittunt, teste Eodem cit. l. §. 12. sqq. quocum facit DYPIN cit. l. p. 109. Quicquid sit, hoc expeditum est, Papae hoc canone tale ius tributum esse in causis maioribus, quod appellationi non abfimile videretur, vti ex c. 5. euidenter apparet: *Osus episcopus dixit, placuit autem, vt si episcopus accusatus fuerit, et iudicauerint congregati episcopi regionis ipsius, et de gradu suo eum deiecerint, si appellauerit, qui detectus et confugerit ad episcopum Romanae ecclesiae, et voluerit se audiri, si iustum putaueris, vt renouetur iudicium, vel discussionis examen, scribere his episcopis dignetur, qui in finitima et propinqua pronincia sunt, vt ipsi diligenter omnia requirant, et iuxta fidem veritatis desinant.* Sed quo minus hoc nouum ius in praxin deduceretur, multa obstabant. Discesserant orientales, nec hoc iugum sibi imponi passi sunt. Inde in obseruantiam per insigne temporis spatium illud non est introductum, obseruante MARCA cit. l. c. 4. sqq.

§. VII. Nouo ergo gradu opus fuit, vt felicior Noua ergo esset progressus. Sardicenses canones in Romana ecclesia arte opus fuit, Nicaenis adiungendi, vt horum auctoritas illis simul tribueretur, et nomine Nicaenorum canonum plus roboris et virium haberent. Ni me omnia fallunt, id tentauit INNOCENTIVS I. in epist. ad VICTRICIVM Rotomagensem pro Nicaenis episcopum c. 37. scribens: *si quae autem causae vel contentiones*

Quae tamen non statim in praxin deducuntur.

tiones inter clericos tam superioris ordinis, quam etiam inferioris fuerint exortae, vt secundum *SYNODVM NICAENAM* congregatis eiusdem prouinciae episcopis iuratum terminetur, nec alicui liceat (sine praecudio tamen Romanae ecclesiae, cui debet in omnibus causis reuerentia custodiri) relictis his sacerdotibus, qui in eadem Prouincia Dei ecclesiam nutu diuino gubernant, ad alias conuolare Prouincias. Si autem *MAIORES CAUSSAE* in medio fuerint deuolutae, ad sedem Apostolicam, sicut Synodus statuit, et vetus consuetudo exigit, post iudicium episcopale referantur. Nullibi hoc Synodus *Nicaena* statuit, sed *Sardicensis* propius huc collineat in adductis verbis, quam *Nicaenae* nomine indigitauit, et reuera sic fecit. Eundem fecutus est *ZOSIMVS* morem contra Africanos, qui aegre ferebant, iudicia a se legitime peracta refricari et retractari ab episcopo Romano. Vt itaque se ad causam legitimaret, anno 413. misit *FAVSTINVM* ad concilia Africae, qui tale ius canonibus *Nicaenis* esse constitutum, iis persuaderet, qui id ipsum tamen in iis prorsus reperire non poterant. Tandem missis in orientem legatis, quo exemplaria genuina afferuabantur, fraus detecta et deprehensa fuit, non in canonibus *Nicaenis*, sed *Sardicensibus* hoc notum ius quaerendum esse, quod nec *MARCA cit. l. lib. VII. c. 15.* diffinitur.

Quia etiam de causis maioribus saepe confulebatur Papa, hoc etiam in occasionem traxit.

§. VIII. Interim magna per occidentem episcopi Romani auctoritas fuit, quae effecit, vt in causis dubiis, arduis et maioribus saepius relationes ad ipsum fierent, et de causis dubiis confuleretur, quod in vsus suos immo necessitatem traxit *INNOCENTIVS I.*, vt epistolae eius ostendunt, quo ipso nouo veluti gradu causas maiores ad se traxit, saltem hoc effectu, vt sine eius praecitu nihil facile in iis definiti potuerit. Ita enim in *epist. ad Episc. Nuceriaenum*: mirari non possumus dilectionem tuam sequi instituta maiorum omnia, quaeque possunt aliquam recipere dubi.

dubitationem ad nos, quasi ad caput atque ad apicem Episcopatus referre, vi consulta videlicet sedes apostolica ex ipsis rebus dubiis certum aliquid faciendum pronunciat. Confirmata haec consuetudo eo magis est, quod THEODOSIVS in l. 45. C. Theod. de episc. et l. 6. C. Instim. de SS. eccles. eam agnouerit, et similem praerogatiuam Constantinopolitano concesserit. Verba legis haec sunt: *Si quid dubieratis concesserit, id oporteat, non absque scientia viri reuerendissimi sacrosanctae legis Antistitis urbis Constantinopolitanae (quae Romae veteris praerogatiua laetatur) conuentui sacerdotali, sanctoque iudicio reseruari.* Tribuit idem his verbis ius Constantinopolitano, quod Romanus Episcopus sibi vindicabat, quod an huic adeo acceptum fuerit, illi iudicare facile poterunt, qui nouerint, quanta inuidia hic illius progressus tulceperit. Interim per indirectum Romano Episcopo, ius, quod anxie antehac ambierat, confirmauit, vt tamen postea potius Pontificos Romani hoc reseruatum sibi debere contenderint. Nam anno 578. PELAGIVS II. epist. 8. ad IOANNEM Patriarcham Constantinopolitanum disertis verbis ait: *maiores vero et difficiles quaestiones, vi sancta Synodus statuit, et beata consuetudo exigit, ad sedem Apostolicam semper referantur.* Si praxin trium priorum seculorum intueor, relationes in causis grauioribus dubiis frequentes erant, minime tamen vnice ad Romanum, sed alios quoque magnae auctoritatis episcopos dirigebantur, quorum consiliis eo libentius hi, qui dubiis districti erant, utebantur, cum disciplina ecclesiastica non satis erat determinata. Ad CYPRIANVM hinc inde, etiam ab ipsa Romana ecclesia, relationes factae leguntur, nec in eo aliqua ecclesiae Romanae erat praerogatiua, multo minus *ius perfectum* inde sibi arrogare poterat, vt consilia eius necessario essent expectanda, vti postmodum Episcopus Romanus hoc ipsum in necessitatem traxit.

Hunc in finem quoque subigendi erant Episcopi Metropolitanæ et concilia provincialia tollenda

Hinc Metropolitanos constituit vicarios.

§. IX. Quia tamen nihilominus, maxime in occidente, magna erat, tum Metropolitanorum, tum Synodorum auctoritas, ita ut vel illi plerasque *causas maiores* peragerent, vel in *Synodis provincialibus*, quibus praeerant, discutiendas proponerent, quod plenius ostendit MARCA *lib. VI. de C. S. et Imp. c. §. 13. sqq.*, nec praeterea satis definitum erat, quatenam essent maiores? (nam depositiones vsque ad tempora NICOLAI I. inter has haud referebantur, vel ipso MARCA teste *lib. VII. c. 13. cit. tr. §. 8.*) nouo conatu ad opus semel inceptum perficiendum, vel ad minimum pedetentim proferendum opus fuit. Id autem aliter fieri non potuit, quam infringendo auctoritatem Metropolitanorum et supprimendo concilia provincialia. Ut prius *bona gratia* fieri posset, induxit, spe maioris consequendae auctoritatis, Metropolitanos, ut *vicariatum* a se acciperent, qua esca eo facilius capi poterant, quia Romani Episcopi *Patriarchalis auctoritas* per occidentem haud minima erat, indeque concludebant, se dignitate maiori munitos fore, si *vicariatum* hoc corrumpserent. Similis intentio fuit in *concessione pallii*, cum hoc non aliis, quam *vicariis* suis, daret, quo tandem factum, ut omnibus Metropolitanis hic *vicariatus* impositus sit. Sed quid inde? ais: Scilicet postquam hoc *vicariatu* Metropolitanæ omnes decepti erant, se ministros sedis Romanae agnoscere postea debebant, ex praescripto eius omnia agentes, quae antea *proprio iure* agere poterant. Inde determinauit eorum potestatem, et magnopere minuit, dum plura sibi referuare poterat. In primis vero sibi referuabat *causas maiores et arduas*, ut hae sine ipsius praesentibus haud determinarentur. Docet id ipsum LEON. in epistolis ad *Episcopum Thessalonicensem*, cui iam *vicariatus* ab antecessoribus datus erat. Ipse LEON. in *epist. ad Anastasium* satis amplis verbis eius potestatem, vicario nomine peragendam, circumscribit, sed tandem referuat sibi *causas maiores*, et pergit: *ut enim auctoritatem tuam*
poni

*vice nostra exercere te volumus, ita nobis, quae illic com-
 poni non potuerint, vel qui vocem appellationis emisserit,
 referuamus. Id ipsum quoque repetit in fine epist. ad Epi-
 scopos Metropolitanos per Illyrium constitutos, et, si quae
 vero, scribit, causae grauiiores vel appellationes emisserint,
 eas sub ipsius relatione ad nos mitti debere decreuimus. In
 quo autem ius hoc referuatum consisteret, mox prodidit in
 casu, quo ATTICVS veteris Epiri Episcopus quodammo-
 do durius ab ANASTASIO habitus esset, et hic eo nomi-
 ne querelas ad Episcopum Romanum detulisset. Redarguit
 eo nomine ANASTASIVM Leo epist. 48. aiens: Nam
 cum maiora negotia et difficiliore causarum exitus liberum
 tibi esset, sub nostrae sententiae expectatione suspendere,
 nec ratio tibi nec necessitas fuit in id, quod mensuram tu-
 am excederet, deuiandi. Quia enim ATTICVS Metropoli-
 tanus erat, existimauit Pontifex, priuato ANASTASIVM iudi-
 cio nihil de ATTICO decernere debuisse, praesertim, ait,
 cum etiamsi tale aliquid mereretur, expectandum tibi fuerat,
 quid ad tua consulta rescriberem. Et paulo post: Etiamsi
 quid graue et intolerandum committeret, nostra erat exspe-
 ctanda censura, vt nihil prius ipse decerneres, quam, quod
 nobis placeret, agnosceres. Vices enim nostras ita tuae cre-
 didimus caritati, vt in partem sis vocatus sollicitudinis,
 non in PLENITVDINEM POTESTATIS. Quae
 pars autem commissa esse censeatur, explicat IVO epist. 59.
 quae etiam pars, ait, modo plus, modo minus recipit pro
 arbitrio committentis. Ita Pontifex ad causas maiores, quid-
 quid libitum erat, trahere poterat, id quod postmodum
 quoque maiori perfecit audacia, postquam conciliorum pro-
 uincialium auctoritas prorsus erat infracta, quod quibus ar-
 tibus factum fuerit, docet MARCA lib. VI. de C. S. et Imp.
 c. 14. et 15.*

H

§. X.

Multum quoque praesidi-
Pontifici artu-
lulit collectio
Pseudo-Isido-
ri ad causas
maiores sibi
asserendas.

Inde depofitiones Epifcopo-
porum cauffis
maioribus
annumeratae

§. X. Non leue porro huic doctrinae feculo IX. dd id
augmentum collectio spuria P S B V D O I S I D O R I, quae icet ex
spuris epistolis Pontificum, qui ante S I R I C I V M vixerant,
constata esset, a N I C O L A O I. tamen magnopere commen-
data, vindicata, et in praxin deducta est. Promotor hic
fuit insignis Pontificiae maiestatis, cui admodum inferuie-
bat haec collectio, quam eo facilius in praxin deducere pot-
erat, quod antiquitatis ecclesiasticae ignorantia vbiq; re-
gnaret. Hac collectione speciatim cautum fuit, *caussis
maioribus* quoque accersendam esse *depositionem episcopo-
rum*, adeoque eam non posse absque Episcopi Romani
praesentia fieri, quod declarat D V R I N *cit. l. p. 134. seq.* im-
mo vniue inde petendam hanc praxin esse docet M A R C A
Archiepiscopus Parisiensis *lib. VII. de C. S. et T. c. 25. sqq.* Hac
occasione paulisper *caussae maiores* magis magisque deter-
minatae sunt, quod Pontifex eo facilius post haec tempora
facere poterat, vbi Metropolitanorum est infracta auctori-
tas, concilia prouincialia suppressa, et spurii canones ec-
clesiis obruti, ex quibus quaeuis audere poterat. Acces-
sit *nunciorum* per omnes ecclesias et dioeceses missorum
auctoritas, qui omnia ad se rapere, et sub *hoc praetextu*
quaeuis sibi vindicare studebant, quae hic latius exequi non
vacat. Paucis tantum hic referam, quae ex *spuria collectio-
ne ISIDORI* huc faciunt. In *epist. FELICIS I. 3.* apud
BLONDELLVM in *Pseudo-Isidoro p. 363.* haec leguntur:
*Semper enim dubia et maiora terminum ab hac s. se-
de a tempore Apostolorum, qui eam suis documentis instru-
xerunt, accipere consuescunt.* In epistola IV L I I. apud EVN-
DEM p. 447. hoc confirmat impostor: *ad eam (ecclesiam
Romanam) quasi ad matrem atque apicem omnes maiores
ecclesiae caussae et iudicia episcoporum recurrunt, eiusque
sententia iusta terminum sumunt, quatenus non ita proterue
et pro lubitu cuiuspiam suo proprio arbitrio quibusque me-
tropolitans, sicut agere solebant, liceat inconsulto Romano*
Ponti-

Pontifice aut maiores ecclesiae causas deturbare, aut episcopos damnare. Similis tenoris est DAMASII II. *epist. 4.* apud EVNDEM p. 525. cui Episcoporum iudicia atque maiores causas, sicut paulo superius memoratum est, reseruatæ sunt, atque solidatæ. In antecedentibus, ad quæ prouocat impostor, dixerat: *Sed definire eorum atque ecclesiasticorum summas querelas causarum vel damnare episcopos absque huius sanctæ sedis auctoritate, minime licet.* In SIXTI II. *epist.* apud EVNDEM p. 344. hæc impostor repetit atque: *Cuius depositio in omnes maiores ecclesiasticas causas et episcoporum antiqua iudicia Apostolorum eorumque successorum atque canonum auctoritas reseruauit.* Idem hoc confirmare debuit MARCELLVS apud EVNDEM p. 393. his verbis: *ne ab eius (sedis Romanæ) dispositione vos deniare oportet, ad quam cuncta maiora ecclesiastica negotia (diuina disponente gratia) iussa sunt referri, ut ab ea regulariter disponantur, a qua sumere principia.* MELCHIADES in *epist. ad Hispan. episc.* apud BLONDELLVM p. 426. grauitè hoc vrget, quod absque sedis Romanæ consensu nullus episcopus deponi debeat, cur? respondet impostor: *Quod DEi ordinatione taliter ordinatum esse credimus, ne omnes posterorum cuncta sibi vindicarem, sed semper maiores causas, sicut sunt episcoporum et priorum curæ negotiorum, ad vnam B. principis Apostoli in Petri sedem confluere, ut inde suscipiant finem iudiciorum, unde acceperunt initium.* Ne vero vnicè Pseudo-Pontificum assertio hæc constaret auctoritate, addenda fuit aliorum Episcoporum confessio roborans. Hanc impostor prodidit in *epist. Aegyptiorum ad FELICEM II.* apud BLONDELLVM p. 491. aientium: *quod nos nequaquam vobis inconsultis agere præsumimus, canonicis quippe iubentibus absque Romano nos de maioribus causis nihil debere decernere Pontifice.* Aiunt porro in *sqq.* in concilio Nicaeno (quod apertissimum falsum est) esse

constitutum, non debere absque Romani Pontificis sententia concilia celebrari, nec episcopos damnari, quod hae duae causae maiores essent. En impostoris audaciam! sed fere taedium me caepit, omnes referre quisquillas, quae hanc sententiam magnopere stabilierunt, qua postmodum Pontifices omnia pro lubitu ad sua reseruata trahere voluerunt, temporum barbarie iis admodum suffragante.

Denique legistarum regula multum profuit Pontifici, causas maiores maximum requirere iudices.

Inde plura reseruata Papa sibi adseruit.

§. XI. Rebus ita stantibus, Pontifex sub praetextu *maiorum causarum* priuatiue plura ad suam traxit cognitionem, inprimis vero INNOCENTIVS III. quod epistolae eiusdem produnt. Erant eo tempore Legistarum Brocardica iam in omnium ore, quae etiam Pontifex, quatenus sibi conducere videbantur, in suos applicauit yfus. Audiuerat, regulam iuris esse, *maiores causas maximos requirere iudices*, se vero omnium iudicum ecclesiasticorum maximum esse credebat, ita etiam, hac regula suffultus, plura reseruata sibi tribuebat, quae olim eius priuatiuae dispositioni haud erant subiecta. Sic itaque, vt ex pluribus quasdam referam, inter maiores causas retulit (1) causas fidei, vt ipse profitetur in *c. 3. X. de baptism.* (2) Postulationum, vt *rot. tit. X. de postul. prael.* docet. (3) Translationum, quod pluribus argumentis euincere conatur in *c. 2. X. de translac. episc.* contra antiquam praxin, assertam a PETRO de MARCA *lib. VI. de C. S. et l. c. 8. §. 6. sqq.* (4) depositionum episcoporum, quod post assertam quisquillis huius auctoritatem demum inualuisse, clarissimis ostendit documentis IDEM *lib. VII. c. 25. sqq.* (5) Vnionum ecclesiarum cathedralium, *c. 1. X. ne sede vac.* (6) Exemptionum episcoporum, (7) confirmationum episcoporum, contra *c. 4. concil. Nic.* (8) dispensationum in casibus grauioribus. (9) canonisationum, (10) absolutionum in grauioribus delictis, quae poenitentariae Romanae magnum quotidie quaestum praebent. Sic haec doctrina de *causis maioribus et arduis* peperit Romano Pontifici et auctoritatem et quaestum, quamuis si artes

artes relatas consideramus, de *tituli iustitia* omnino desperare cogatur.

§. XII. Quae cum ita sint, evidens est, causas ecclesiasticas duplici sensu et respectu *arduas maioresque* dici: (1) respectu causarum *civilium* et *secularium*, quo intuitu in vniuersum *maiores* dicuntur, prout c. 1. §. 17. et 19. iam notati, vel ea ratione, quod secularia negotia tantum *terrena, caduca et mundana*, vt loquuntur, respiciant, *spiritualia* autem, quorsum etiam in genere *ecclesiastica* referunt, obiectum nobilius et praestantius habeant, et ad ecclesiam, quae non est de hoc mundo, pertineant. Nec secus de bonis et iuribus ecclesiasticis dicendum esse censuere, quippe quae possessiones ipsius DEI esse dicuntur in c. 65. c. 16. q. 1. et iuris diuini, vt censet CARPZOV. lib. II. iurispr. cons. def. 299. n. 1. adeoque *spiritualem qualitatem* habere videntur, per respectum ad ministerium in se spirituale, et ad ius illa exercendi, vt loquitur PETRVS LEVRENIUS P. I. fori benef. qu. 3. Loquor ex hypothesi Pontificiorum, cui nostrates admodum addicti sunt, vt vel conclusiones euincunt. (2) Respectu *iudicis ecclesiastici*, qui, prout maior ceteris clericis censetur, ita causas quasdam ecclesiasticas *pruatiue* sibi adscripsit, maioresque ceteris esse voluit, quo intuitu illae causae ecclesiasticae *maiores* esse dicuntur, quae iudicibus minoribus ecclesiasticis etiam competunt, quod in §. *anteced.* est explicatum. Quamuis enim omnes causae ecclesiasticae dicantur *maiores respectu secularium*, inter se inuicem tamen aliae alijs maiores creduntur, quod ex *dignitate iudicis* potissimum aestimatur. Hisce praesuppositis videamus quasdam conclusiones.

§. XIII. Quod *causae maiores maximos requirant iudices*, potissimum clerici in foris suis vrgere solent: ad formam enim antiqui fori Romani habent *maiores*, habent etiam *minores* iudices, adeo vt de *maioribus* *κατ' ἐξοχήν*

Duplici modo causae ecclesiasticae maiores et arduae dicuntur.

de causis et
iudicibus
et iudicibus
et iudicibus

Vnus regulae quod causae maiores magnos requirant iudices.

calibus solus Pontifex hodie iudicet *c. 59. inf. X. de appell. c. 2. X. de baptis.* prout antea fatis iam explanatum est. Sed etiam in genere iudices ecclesiastici maiores esse censentur, quous iudice laico, et forum ecclesiasticum dignius iudicis seculari, prout adhuc ipse BERLICH. P. II. dec. 220. n. 4. philosophatur. Nec hoc, ut putant, absque ratione. Est enim ecclesiastica respublica seculari praeferenda, et haec illi subiicienda, sicuti corpus subiicitur animae, et haec illi praefertur, iuxta philosophiam INNOCENTII III. in *c. 6. X. de maior. et obed.* et BONIFACII VIII. in *extrav. comm. unam sanctam cod.* Inde concludunt, consistoria seu iudicia ecclesiastica esse iuris diuini: et necessario constituenta, cum causae maiores, maiores etiam iudices possulent. Ita censent CARPZOV. *lib. I. iurispr. conf. def. II.* et WEBERVS *de iur. consist. c. V. sect. 1. sqq.* cuius contrarium tamen multis argumentis docuit DN. PRAES. *in iur. eccles. protest. lib. I. tit. 28. §. 17. sqq.* quae hic non repetam. Nec quaeuis ecclesiastica in consistoriis determinari possunt, sed *maiora* ad sanctius consilium principis referuntur, maxime illa, quae postea ut *maiora* sibi reseruauit, et Episcopi suis consistoriis denegarunt, prout infra dicam.

In causis ecclesiasticis maior probatio desideratur.

§. XIV. Et quia causae ecclesiasticae et matrimoniales *maiores* omnibus secularibus causis censentur, ita in iis etiam probationem luce meridiana clariorem desiderant. Neque enim (a) in iis iuramentum testibus remitti posse censent, cum MEVIO *P. IV. decis. 76.* GAILIO *L. Obs. 101. n. 6.* et BRVNEMANNO *lib. III. iur. eccl. c. 4. §. 13.* quod tamen ad iura *patronatus* et *sponsaliorum* referendum haud esse arbitror, cum utrobique *interesse mere priuatum* concurrat, et qui in sponsalibus aliud constituunt, falso supponunt, sponsalia iam esse quoddam matrimonium et spiritualem causam. Nec (b) unus testis in iis probat, quippe quae magni dicuntur esse praeiudicii CARPZOV. *P. III. iurispr. Consist. def. 42. n. 11.* Immo quamuis (c) causae matrimo-

niales summario processu peragantur, sicuti etiam ceterae ecclesiasticae, notante Dn. BERGERO *in elect. proc. matrim.* §. 9. ponderi probationis tamen inde nihil detrahitur, sicut in criminalibus *probatio maxima* desideratur, vtut in inquisitorio processu agatur summariter. conf. IDEM *cit. l. §. 10.* Immo ordinarium processum fieri censet MEVIUS P. IV. *de eis. 108. n. 10. quoties intricata et ambigua litis non possunt explicari, vt difficultas negotii pro veritate indaganda eum exigat.* Inde quoque (d) *iuramentum suppletorium* ne quidem in causis sponsaliorum locum habere volunt, cum hae causae criminalibus aequiparentur. HEIGIUS P. II. *qu. 16. n. 26. sqq.* BRUNNEM. *lib. II. c. 17. §. 15.* nisi plusquam templene probatum fuerit. IDEM *de proc. civili c. XXIII. n. 28. et lib. III. iur. eccles. c. 5. §. 6.* SCHRADER *de caus. for. eccles. c. 1. tit. 1. §. 15. lit. b.* Sed rectius cum BERGERO *cit. l. §. 33.* aliisque statuit contrarium PRAESES *in iure eccl. protest. lib. II. tit. 24. §. 75.* ostendens fallax esse argumentum, quod a causis criminalibus defumitur, et erronee etiam ad sponsalia trahitur, cuius sententiae falsa supposita detexit in *dist. de incongrua praxi distinet. sponsal. de praesenti et de futuro in foris protest.* Ex eodem fundamento quoque (e) nec iuramentum *contra sponsalia* deferri posse censent, cuius contrarium plenius rursus ostendit Dn. PRAES. *cit. tract. §. 61. sqq.* Faltum vtique suppositum est, sponsaliorum causam aequae arduam esse, vt *matrimoniale*, immo criminalibus comparandam. Sit *matrimonium* res ardua, vt ait BRUNNEM. *lib. II. iur. eccles. c. 17. §. 15. inf.* sponsalia tamen non sunt ipsum matrimonium, et, quod Pontificii de sponsalibus *de praesenti* adstruunt, nobis incognitum est, qui talia sponsalia non habemus. An ergo etiam (f) in causa super beneficiis ecclesiasticis iuramentum deferri potest? negat hoc BRUNNEM. *lib. III. iur. eccl. c. 5. §. 4.* et admitti potest, quatenus quaestio *officia ipsa sacra ecclesiastica* respicit, vel *bona ecclesiastica*, vt in praedictum ecclesiae delatio

NON

non valeat, quamuis in praeiudicium deferentis, praebendati scilicet, valere queat.

Iudex ecclesiasticus ut maior de causa seculari in incidente ut minore iudicare potest.

§. XVI. Sed etiam illam regulam, quod *causa minor non faciat praeiudicium maiori, sed potius haec illam ad se trahat*, egregie in suos usus conuerterunt Pontificii. Quaestiones ecclesiasticae generatim maiores censentur *secularibus*: quod si itaque coram confistorio de *causa ecclesiastica* principaliter agitur, iudex ecclesiasticus etiam de *causa civili incidente*, tanquam *causa minore*, recte cognoscit, veluti de *dote*, si *causa diuortii* est decisa, c. 3. X. de donat. int. vir. et vx. B. STRYK de caus. incidente c. III. §. 5. sqq. et ita *causa maior* ecclesiastica, civilem, tanquam *minorem*, ad se trahit, vtut alias iudex ecclesiasticus in *civili* sit incompetentens, si de ea principaliter *inter laicos* agitur. Sed vice versa si *causa civilis* in foro *seculari* peragitur principaliter, cui incidit *quaestio ecclesiastica*, veluti si de successione lis mota est, et actori *quaestio de natalibus legitimis* mouetur, haec causa, licet *incidens* sit, ad iudicem ecclesiasticum remitti debet, vt ibi excutiat, quia, vt aiunt, *caussa minor non trahit ad se causam maiorem*, nec iudex laicus, vt pote *minor* et *inhabilis*, in causa tam ardua iudicare potest. c. 3. X. de ord. cognit. c. 4. X. de appell. c. 5. X. qui fil. sunt. legit. Ita philosophantur Pontificii et plerique nostratium cum illis, non alio ex fundamento, quam quod partim causas ecclesiasticae sint maiores secularibus, partim, quod iudex laicus sit *inhabilis* in causis spiritualibus, vt ne quidem *incidenter* de eis decernere possit. Equidem pro praxi communi allegari posset, quod iudex laicus speciem illius iurisdictionis non habeat, ad quam causae ecclesiasticae decisio spectat, id quod tamen quoad *fori competentiam* omnino desideratur. Verum hoc admitto, si *principaliter* de *causa ecclesiastica* agere vellet, applicari autem non posset sententio secundum sententiam iuris communis, si *incidenter* de ea agitur, quia etiam iudex de *quaestione incidenter*

te

re minore iudicare potest, licet alias eam speciem iurisdictionis non habeat, ad quam ea pertinet per *l. 3. C. de iudic. l. 1. C. de ordin. iudic.* Ergo sine dubio aliunde ratio decidendi petenda, ex illo scilicet fonte, quem antea aperui. Sic etiam Pontificii sub praetextu peccati vel iuramenti, tanquam *causae maioris*, quasuis ciuiles causas ad se traxerunt, de quo iam olim maiores nostri conquesti sunt in *centum grauamin.* Pontifici oblati §. 9.

§. XVII. Sed etiam eam in *causis ecclesiasticis* regulam adhibent, quod in *concessione generali non censentur comprehensa ardua.* Vicariis et officialibus episcoporum concessa est *iurdictio ecclesiastica*, sub qua Pontificii reuera omneius circa sacra complecti solent. Inde concludit ENGEL *ad tit. de offic. vicar. n. 10.* officialem omnem potestatem episcopi explicare posse, nisi proberetur exceptio, *vel causae sint arduae et magni praeiudici, quae Episcopus verosimiliter nollet sine suo praescitu expediri.* Nata inde plura sunt *reseruata episcopalia*, officialibus denegata, in quae longa serie inquiri PETRVS LEVRENIUS *in tr. de Vicario episcop.* quae vt hoc loco referantur, a meo scopo alienum est, qui tantum applicationem doctrinae huius de *causis maioribus* per indicem quasi demonstro. Potiora capita *causarum arduarum* vel *maiorum*, episcopo reseruarum, recenset etiam Dn. PRAESES *in iur. eccl. Prot. lib. II. tit. 28. §. 10.* Neque vero haec doctrina otiosa est, sed potius simul limites nostrorum consistoriorum ostendit, quippe quae fabricata sunt ad formam iudiciorum ecclesiasticorum catholicorum, ita vt quae ibi reseruata sunt Episcopo, etiam Principum nostrorum cognitioni reseruata, eisque simul *causae maiores* papales adscriptae sunt, quod Princeps, vt quidam loqui amant, sit Papa in suo territorio, quae ratio, licet non adeo probanda sit, fontem tamen aperit, vnde vera origo institutorum ecclesiasticorum in ecclesiis forisque Protestantium capienda et trahenda sit.

I

§. XVIII.

In ecclesiasticis causis multa contra ordinariam iuris rationem admittuntur.

§. XVIII. Similiter etiam regula ultima, c. 1. in f. ad ducta in causis ecclesiasticis suum vsum habet. Sensus eius est, quod in arduis multa contra ordinariam iuris rationem admitti et decerni debeant. Praesertim in matrimonialibus vsum haec regula habet, quem fusius offendit Dn. BERGER in elect. process. matrim. In iis enim (1) in primo termino desideratur personalis comparitio iun. Verhör / nec procurator admittitur, qui tamen postea, wenn die Parteyen in jün. Verfahren citiret werden / admittitur, si speciali mandato instructus, quod gravitas causae exposcit, vt generale non sufficiat. MEY. P. 8. decis. 217. Dn. BERGER cit. l. §. 16. in f. (2) In iis, vt et aliis spiritualibus causis, minor personam habet standi in iudicio legitimam c. 3. de iudic. in 6. ad quam etiam sine curatore procuratorem constituere potest per cit. c. 3. (3) Oñiduum Saxonicum, quod oblationi ad iuramentum praestandum praesinitum est, in his non attenditur; MARTIN. ad proc. Sax. tit. 18. §. 9. n. 76. Nec (4) terminus probatorius in his stricte obseruatur, qui licet sua natura peremptorius sit, non tamen facultatem probandi adimit. BRUNNEM. lib. III. iur. eccles. c. 4. §. 20. Immo etiam (5) post conclusionem in causa et post publicas attestaciones adhuc probatio integra est. BERGER cit. l. §. 40. Quin quod (6) nec rem iudicatam impedire existiment, quominus causae ecclesiasticae et matrimoniales de nouo sub examen iudiciale reuocari possint, quod tales sententiae numquam in rem iudicatam transeant, quam doctrinam latius examinavit Dn. PRAESESTR. de iur. eccl. Protest. lib. II. tit. 27. §. 41. sqq. Similiter (7) idem de confessione, iudiciali licet, statuunt, vt contra matrimonium adeo valere nequeat, quo minus deinceps queat reuocari. Dn. BERGER cit. l. §. 48. etc.

In causis ecclesiasticis multa circumspicione opus est.

§. XIX. Denique in causis ecclesiasticis tanquam arduis multa circumspicione opus esse, etiam facile constat, quod potissimum eo casu, quando ad diuortium ob desertionem

tionem vel adulterium agitur, attendendum est. Recte enim ait B. STRYKIUS in *tr. de dissens. sponsal. sect. VI. §. 38.* dum malitiosa desertio res admodum ardua sit, criminalique causae comparetur, caute sane et circumspecte agendum, nec nimio opere properandum, sed antequam deserta pars ad processum admittatur, omnes circumstantiae quam diligentissime ponderandae. Addit subinde rationem hanc: *Et hoc tum ob graue praecudicium, quod imminet matrimonio, aequae ac personis coniugatis, tum ob exitum, qui criminalis est, propter poenam, quam incidit persona desertoris.* Illustrabo hoc sententia, quam ill. Facult. Iurid. huius loci Mens. Febr. huius anni tulit: *Auff implorations-Schrifft/ beschuldigten Ungehorsam/ und erfolgte Befehle in Sachen C. F. L. imploranten an einem und L. I. G. imploranten am andern Theil erkennen etc. nach vorgehabtem Nach auswertiger Rechtsgelehrten vor Recht/ daß gestalten Sachen nach imploratinne auf anderweit vorgehende Ladung sub poena confessae et conuictae zu erscheinen und ihres Einwendens ohngehindert auf die Klage sich einzulassen schuldig/ sie thue nun solches oder nicht/ so ergeheth alsdenn/ wegen der gebetenen Ehescheidung halber/ was recht ist.*

Rationes decidendi.

Ob wohl aus den Acten zu befinden/ daß imploratinne ihren Mann heimlich verlassen/ und als derselbe hierauff ex capite malitiosae desertionis geklaget/ sie nicht allein zu zweyen unterschiedenen mahlen peremptorie citiret/ und ihr solche citation jedereit richtig insinuiret/ sondern auch die Ungehorsams-Beschuldigung gebührend eingebracht worden/ also bewandten Umständen nach die Verschiedung der acten zum Spruch Rechtens endlich erkant werden müssen/wobey denn abermahl die imploratinne, ob wohl sie zu unterschiedenen mahlen/ ad videndum inrotulari acta, citiret ist/ beständig auffengesblieben/ und perseuerantissimum animum contumaciam continuandi an den Tag geleyet/ es dahero das Ansehen gewin-

nen möchte / als wenn sie so fort pro malitiosa desertrice gehalten / und der Ehe halber implorant vor ihr geschieden werden könne / in mehrerer Erwägung der in ihrem Namen in termino inrotulationis erscheinende curator K. zwar exceptionem fori incompetentis opponiret / solche doch aperte frivola, und deswegen verworffen ist / angesehen / wenn sie die laevitien Klage gegen ihren Mann anstellen will / sie solches bey dem consistorio zu B. als woselbst er sein forum hat / allerdings zu thun pflichtig ist.

Dierweil aber dennoch in Sachen / welche die Scheidung der Ehe betrifft / sehr behutsam zu verfahren / und dieselbe als eine caussa ardua et magni praevudicii, die zugleich das Gewissen mit betrifft / billig anzusehen ist / adeo vt etiam criminali causae comparetur.

KITZEL in Syn. matrim. c. 10. th. 17. lit. d. e.
 tum ob graue praevudicium, quod imminet matrimonio, ac personis coniugatis, tum ob exitum, qui criminalis est, propter poenam, quam incidit persona delictoris.

MEV. P. 4. decis. 7. n. 5.

Dannhero ob wohl die implorantinne gebührend und peremptorie citiret / dennoch dabey zu erwegen ist / daß sie nicht allein post secundam citationem schriftlich eingefommen / und daß sie keine malitiosa desertrice sey / protestiret / sondern auch überdem in termino inrotulationis durch ihren curatorem sich gestellet / und exceptionem fori incompetentis opponiret / welche ob sie wol nicht fundiret / dennoch verhindert / daß man in tam ardua caussa, in qua etiam caussa fatua excusare solet, nicht so fort nach dem rigore iuris verfahren / und die Ehescheidung erkennen möge / zumahl eines Theils in tam parua mora dem Imploranten kein grosses praevudicium zu wächst / andern Theils die implorantinne, wenn sie sub poena confesae et conuictae und zwar unter commination, daß wenn sie nicht erscheinen würde / sie alsdenn pro malitiosa desertrice gehalten werden solle / nochmahls citiret wird / keine fernere Entschuldung

schuldigung / und daß man praecipitanter die Ehescheidung er-
 kannt / vorwenden mag / vielmehr daraus / daß ihre exceptio
 ungegründet sey / zur Gnüge erkennen wird / so hat geschehener
 massen von uns erkannt werden müssen.

CAP. IV.

De causis arduis feudalibus et publicis.

S. I.

IN genere quasuis *causas feudales* arduas maioresque di-
 ci, iam *cap. I. §. 20.* obseruavi, simul tamen addidi, Non recte
 quatenus causae
 feudales
 arduae di-
 cuntur. solidum vix fundamentum huic sententiae subterni
 posse. Neque enim *causae feudales ex se et sua na-
 tura* tale praecudicium, vt *criminales*, habent, neque
 omnium feudorum vna eademque est ratio, sed si *arduis*,
 si *maioribus* causis annumeranda sunt, id non ex natura feu-
 dis propria, sed aliunde repetendum, h. e. ex *praecudicio*
summo, quod *causae feudales quandoque* adesse potest. Adeo-
 que *causae feudales* possunt esse *arduae* et *maiores*, pos-
 sunt etiam esse *mediocres*, nec adeo magni ponderis, im-
 mo *minimae*, sicuti *causae alodiales*. Hoc obseruato prin-
 cipio, non necesse quidem foret, nouas conclusiones ex
 iuris feudalibus peru depromere, cum quae *cap. II.* congesta
 & digesta sunt, facile *causis feudalibus* applicari queant;
 quia tamen ex principio generali, *quod omnes causae feu-
 dales sint arduae*, plerique in ius feudale nouas deduxerunt
 doctrinas, et exceptiones regulas esse voluere, inde neces-
 se est, eas paucis sub examen reuocare.

§. II. Qui *causas feudales* generatim *arduas* ma-
 ioresque esse volunt, hoc potissimum ducuntur argumen-
 tum, Nec recte earum
 causis status
 aequiparan-
 tur.

to, quod causae feudales aequiparentur caussis status, et feudum sit quaedam seruitus, dicaturque simul seruitus personalis et realis: iam autem cap. 1. et 2. obseruavi, *caussas status* ad contentiones maiores referendas, a quibus recte argumentum ad causas feudales deduci veterani censuere, teste CATONE SACHO ad l. 31. D. de iurei. n. 31. Idem argumentandi genus vplurimum sequitur SCHRADERVS de feud. P. 10. sect. 18. n. 132. sqq. eosque, qui voluere, causas feudales inter *minores* esse referendas, n. 126. cit. l. comparatiue esse intelligendas censuit, respectu causarum ecclesiasticarum. Verum enim vero comparatio, quae inter *caussas status* ac feudales instituitur, admodum lubrica est, parumque roboris habet. Causae *liberales* olim erant magni praedicii, quia a *statu libertatis* inter Romanos omne commercium iuris Romani dependebat, ita vt cui hic negabatur, simul eidem *vita ciuili* omniaque iura ciuilia fere denegarentur, et qui *libertatem* amittebat, *capite diminutus* censureretur. In hoc autem erat praediciu summu, iactura extrema, et totius vitae ciuili interitus. Ideo *arduae*, ideo *maiores grauesque* causae liberales dicebantur. Sed vero *caussae feudales* simile praediciu non habent: non periclitatur de *vita ciuili*, de amissione omnium iurium, qui de feudo litigat: manet status ciuili vbique saluus et integer, quaecunq; sententia in causa feudali dicatur, et quamuis nonnunquam graue praediciu continere queat, id tamen aliunde est, non vero ex *qualitate feudali* petendum. Multo minus stringit ratio, inde deducta, quod feudum sit quaedam *seruitus realis et personalis*, nam (a) seruitutes rerum per se non sunt causae arduae, nec haec cum statu seruili personarum confundendae: (b) comparatio, quae ab usufructu desumitur, minus recta est, obseruante FINCKELTHVSIO in disp. feud. r. rh. 14. quod differentiae infinitae ostendunt (c) et siue maxime usufructus quidam feudis inest,

effet, non tamen feuda inde cauffis maioribus arduisque annumerari debebant.

§. III. Quae cum ita sint, paucis examinabo quasdam conclusiones, quae ex principio hoc, *quod in genere cauffae feudales sint arduae*, deduci solent. Videlicet (1) inde colligunt, in cauffis feudalibus litigantes, licet morbo aliaue necessitate ineuitabiliter impediatur in iudicio comparere, cogi haud posse, vt procuratorem inuiti constituent, *eam ob caussam*, ait SCHRADEK, *cit. l. n. 96. quia caussae feudales sunt graues et arduae, et certum est, nec non a Dd. iraditum, quod in cauffis grauibz sine arduis impeditus morbo procuratorem constituere et per procuratorem comparere non cogatur.* conf. ROSENTHAL *de feud. c. 12. concl. 10. lit. bb.* Equidem de iure ciuili regulariter nemo in iuris cogitur, per procuratorem caussam agere, maxime in arduis, quae non temere aliis committuntur, adeo vt excusetur, nec pro contumace habendus, qui in arduis procuratorem haud constituit. Sed in feudalibus nihil singulare occurrit, sed etiam in his, experientia teste, quis compellitur ad procuratorem constituendum, in quibus casibus alias quis compelli potest. Nam (a) moribus passim receptum, vt nemo suo nomine, sed per procuratorem in iudicio litigare debeat, LAVTERBACH *ad tit. de procurat. §. 37. in f. B. STRYK. in vs. mod. ad tit. de procurat. §. 13.* nec tamen hic vllibi exceptae caussae feudales, quae tales, nec ratio iuris adducta id suadet: (b) si plures sunt litigantes, qui communi nomine caussam agunt, iudex ex officio illis iniungere potest communis procuratoris constitutionem, MEVIUS *R. IV. decis. 63.* nec rursus in feudalibus aliud obtinere constat. Ratio enim generalis tam in allodialibus quam feudalibus obtinet, *ne lis per plures dispersa, tardior, difficilior atque intricarior eueniat.* Vbi itaque in cauffis allodialibus cogi quis potest ad constituendum procuratorem, ibi etiam in feudalibus regulariter.

An in cauffis feudalibus impediti possunt cogi, vt procuratorem constituent.

§. IV.

An feudalia
requirant
mandatum
speciale.

§. IV. Vltcrius (2) inde colligunt, licet regulariter
procurator, habens generale mandatum, admittatur, eum ta-
men non admitti in causis feudalibus, sed illas desiderare
mandatum speciale. Huius obseruationis has addit ratio-
nes SCHRADER de feud. P. 10. sect. 18. n. 119. tum quia caus-
sae feudales sunt graues et arduae, et certum est, quod in caus-
sis grauibns siue arduis non sufficiat generale mandatum, sed
speciale requiratur, tum quia ardua siue graua ab omnibus
regulis iuris communis excepta intelliguntur, et generales
iuris regulae ardua siue graua non comprehendant; tum
quia caussae ciuiles arduae, quales sunt caussae feudales,
aequiparantur causis criminalibus, et certum est, quod in
causis criminalibus, etiam in iis casibus, in quibus pro-
curator interuenire potest, nunquam admittatur procurator,
habens generale mandatum, sed requiratur, ut ipse habeat
speciale mandatum etc. Multa hic Brocardica conglome-
rata vides, quae tamen applicatione destituuntur, si nega-
ueris, caussas feudales per se et sua natura esse arduas maio-
resque. Hoc expeditum est, generalem procuratorem seu
cui omnium rerum administratio commissa est, posse etiam
agere, seu rem in iudicium deducere l. 12. D. de pact. immo
citra speciale mandatum etiam actionem iniuriarum moue-
re l. 17. §. 16. D. de iniur. de quo forsan dubitari potuisset,
quia haec actio nonnullius est praeiudicii: quidni ergo per-
mitteretur ei causam feudalem in iudicium deducere? Re-
spondent forsan ex c. s. de procur. in 6. qui generaliter consti-
tuitur ad negotia procurator, agere ac experiri potest, exceptis
his casibus, qui mandatum exigunt speciale: iam vero infe-
runt ex mente SCHRADERI, caussae feudales, quia arduae
sunt, exigunt mandatum speciale. Verum in hac assertio-
ne petitur id, quod est in principio: potest quaedam con-
trouersia feudalis esse ardua, magni ponderis et maioribus
accenseri caussis, maxime si regalem qualitatem annexam
habet; at hoc generatim omnibus caussis feudalibus attri-
bui

bui nequit, quae saepe non plus ponderis et momenti habere possunt, quam causae feudales. Vnde etiam non desunt, qui recte asserunt, sub generali dispositione etiam feuda comprehendendi. *TRAQVELLVS ad l. si unquam C. de reuoc. don. verb. bona n. 15.* et quos praeterea allegat *SCHRADER cit. l. n. 123.*

§. V. Pergit ulterius *SCHRADERVS cit. l. n. 128.* et (3) inde concludit, quod in causis feudalibus non sufficiat mandatum generale cum libera. *Quamuis enim ait, regulariter in omnibus illis casibus, in quibus speciale mandatum requiritur, sufficiat mandatum generale cum libera, attamen hoc non habet locum in causis feudalibus, quia causae feudales sunt admodum graues et praeiudiciales: et mandatum generale cum libera non sufficit, nec etiam mandato speciali aequiparatur in causis valde grauibvs et praeiudicialibus.* Immo addit

(4) n. 131. ne quidem sufficere mandatum speciale, vt quis scilicet constituatur procurator simpliciter in causis feudalibus, sed requiri mandatum specialissimum siue in indiuiduo. Cur vero hoc? respondet: quia causae feudales sunt admodum graues et arduae: iam autem pergit n. 133. certum est, quod in casibus, in quibus versatur graue et magnum praeiudicium, non sufficiat mandatum speciale, sed requiratur mandatum specialissimum et in indiuiduo. Ex eodem principio (5) n. 135. etiam hanc necit conclusionem, quod licet procurator, qui habet mandatum generale, a quo mandato tantum exceptus est vnicus casus, requirens mandatum speciale, omnia illa, quae speciale mandatum requirunt, praeter casum specialiter exceptum expedire possit, eum tantum causas feudales expedire non posse, quia causa grauis et praeiudicialis, qualem censet esse feudalem, adhuc censetur excepta. Addit (6) n. 137. etiam hanc conclusionem, quod licet alias procurator, qui habet mandatum generale, in quo causae certae speciale mandatum requirentes, expressae sunt, adiecta clausula generali, quod is omnia, quae speciale mandatum requirunt, expedire possit, etiam omnia illa, quae alioquin

K

mar-

An ad feudalia extendatur mandatum cum libera.

An specialissimum desideretur?

An praesum-
tum in iis
mandatum
sufficiat sub
cautione
rati.

Resolutio ha-
sum quaestio-
num.

mandatum speciale requirunt, agere et expedire queat c. 4. de procur. in 6. nihilominus tamen id haud sufficere in feudali- bus, multo minus (7) mandatum praesumtum hic admitti cum cautione rati, eam, ait, n. 138. ob causam, quia causae feuda- les sunt graues et arduae, et in iis agitur de magno praeciudi- cio. Ercertum est, quod in causis grauibis sine arduis, in quibus agitur de magno praeciudicio, procurator non admitta- tur cum cautione de rato.

§. VI. Si SCHRADERVS distinxisset causas feuda- les, et genera actionum diuersa considerasset, conclusiones eius facilius admitti possent. Sane si ad priuationem feudi agitur, si de feudis maioribus concertatur, negari nequit, agi de causis arduis et grauioribus, et ad hos casus applicari possunt, quae ex SCHRADERO allata sunt. Ast generalis ipsi- us assertio prorsus omni destituitur fundamento, quod et- iam animaduertit ROSENTHAL de feud. c. XII. concl. 10. n. 76. et vel ideo reprobatur, quoniam, ait, non est causa status, vtz illi male asserunt, causa feudi. Nec enim causa quaelibet, vbi de seruitutis aut seruitii praestatione quaestio est, si status causa dicitur, sed illa, vbi persona ipsa seruitute afficitur, et quam inuito domino abiicere nequit. Quod hic neuti- quam est, sed potius est seruitutis realis species, vbi persona ad seruitia obligatur, sed saltem propter rem et respectu rei causatine. Et sic lites infinitae feudales in camera imperia- li actae sunt et quotidie vtriusque aguntur circa mandata specialia, sed per procuratores generales.

An in causa
feudalibus
examen testi-
um alteri
committi
queat?

§. VII. Vterius (8) inde colligunt quidam, quod in causis feudalibus examen testium alteri committi nequeat, quod causae feudales sint graues et arduae, in quibus regula- riter committi examen testium alteri nequit. Addunt, quod nec in criminalibus examen testium alteri committi queat, quibus feudalia aequiparantur. Ita censent allegata SCHRADERO P. X. de feud. sect. 16. n. 66. sqq. et ROSENTHALIO c. XII. de feud. concl. 9. lit. n. et o. Miror, ipsum SCHRADERVM

cit. l. n. 68. in alia omnia hic iuisse, et examen testium per commissarios expediendum admisisse, ex hac ratione, quod *causae feudales sint. causae civiles*, in quibus examen testium alteri committi posset, sed tamen ad rationem dabitandi, quam vltimum in ore habere solet, non respondet. Immo magis miratus sum, SCHRADERVM hanc in sententiam iuisse, quia *P. II. part. 9. princ. sect. 13. n. 173.* fere contrarium adstruxisse videtur. Ait enim *cit. l.* licet alias iudex in causis civilibus examen testium alteri committere possit, hoc tamen locum non habere in causis feudalis, in quibus dominus contra vasallum ad poenam priuationis feudi experitur. Namque, pergit, *in talibus causis iudex examinationem testium neque Notario, neque alteri committere potest eam ob causam, quia tales causae aequiparantur causis criminalibus, immo in illis requiritur probatio evidens et clarior, quam in causis criminalibus. Et clari iuris est, quod in causis criminalibus iudici regulariter non permittatur examinationem testium Notario vel alteri committere.* Hanc rationem et aequiparationem generaliter antea ad quasvis causas feudales applicuit, et inde quoque, si vera est, euincendum esset, generaliter examen in causis feudalis alteri committi non posse. Sed (1) saepe iam dictum, argumentum a *criminalibus* desumptum hic esse lubricum, et quae forsan in vno vel altero conueniant, non tamen sunt eadem. (2) Si vel maxime ad poenam *priuationis* agitur, causa tamen manet *civilis*, non vero fit *criminalis*, utiplemet *P. 2. p. 9. princ. sect. 13. n. 16.* non diffitetur, et denique (3) etiam in criminalibus et arduis alteri examen testium committere nullibi prohibitum, prout recte censet ROTHAL. *de feud. civ. l. n. 2. et 13.* et ad praxin Germaniae et Cameracae prouocat.

§. VIII. Praeterea (9) ex hoc principio reprobato An suppletorium iuramentum in causis feudalis, utpote arduis, deferri non posse. BERLICH. *P. I.* feudalis locum habeat
K. 2
concl.

concl. 54. n. 30. SERAPHINVS de SERAPHINIS de priuil.
iuram. priuil. 33. n. 125. sq. vbi addit hanc rationem: *quia*
caussa feudalis dicitur magna et gravis. Sed vbi ita dicitur?
Causa priuationis feudi potest dici magna et gravis,
sed non causa feudalis in genere. Restringenda ergo haec
doctrina est ad has causas: (a) si agitur de feudo magno, ex
cuius iactura ingens praecudicium est metuendum; sed ita
nihil singulare in feudis occurrit, quoniam in causis magnis
et arduis generaliter iuramentum suppletorium locum non
habet. ROSENTHAL de feud. c. XII. concl. 14. n. 99. Et huc
etiam collineare videtur Feudista 2. f. 33. §. *sacramentum*, vbi
ait, quod iuramentum quandoque *petenti*, quandoque *possi-*
denti deferre iudex possit, prout circumstantiae vel *suppleto-*
rium vel *purgatorium* admittendum esse censent. (b) Si a-
gitur ad *priuationem feudi*, in qua sine dubio enorme praeci-
dium occurrit. BENCKENDORFF, ad Seraphin. cit. l. n. 113.
SCHRADER, de feud. P. 2. P. princ. g. sect. 13. n. 167.

Vnde sacra-
mentales in
feudalibus o-
riginem tra-
hant?

§. LX. Forfan etiam (10) inde deriuandum esse mo-
rem, censere possent dissentientes, quod vbi iudex defert iu-
ramentum, id praestandum sit cum *duodecim sacramentali-*
bus, prout 2. f. 33. §. *sacramentum* disponitur, qui cum prin-
cipali simul iurant, illo quidem de *veritate*, his de *credu-*
litate iurantibus. Iure Canonico hos *sacramentales* esse
introducos, et in causis tantum quibusdam, maxime magni
momenti, esse admissos, constat ex *tit. de purgat. canon. §.*
tit. de frigid. §. malef. Sed ius Longobardicum barbarum
hos *frequentius* admittit, magis ex *errore* et iuris Pontificii
ignorantia, quam solida iuris ratione. Neque enim arbitror,
feudistam ex ea ratione sacramentales requisuisse, quod
causa feudales essent *arduae et magnae*, quam rationem
nullibi prodit, sed ex *incogitantia* potius et defectu solidioris
iudicii, quem vbiq; prodit. Vnde etiam in praxi hi
sacramentales non amplius desiderantur, B. STRYK, in exam.
iur. feud. c. 25. q. 23. quin quod in *ordin. Camerac. P. II. tit. 10.*

tantum in *caussa fractae pacis publicae*, tanquam *gravissima* et *ardua*, hi sacramentales requirantur, salvo tamen iudicis arbitrio.

§. X. Reiectis ergo falsis praesuppositis indeque deductis conclusionibus, propius est, ut videamus, quatenam *causae feudales* dicantur *arduae* et *magnae*. Huc in primis, prout iam aliquoties dictum est, referri debet *caussa priuationis feudi*, seu quando ad *feloniam* agitur, quae quamuis adhuc *civilis*, non *criminalis* sit, merito tamen ob summum, quod inde imminet praedictum, *ardua* dicenda est. *SCHRADER de feud. P. 2. p. 9. princ. sect. 13. n. 16.* Inde (1) in *probatione feloniae* non duo sufficiunt testes, sed *quinque* desiderantur, 2. f. 57. cuius rationem recte in eo quaerit *CASPAR BITSCHIVS ad cit. text. in f. p. 608. quia causa haec amissionis feudi est ardua et magni momenti*, quam rationem etiam adfert *B. STRYK in exam. iur. feud. cap. XII. qu. 15. inf.* addit tamen, hodie hoc vix attendi. Et quidem meo iudicio ita recte censet, quia etiam hodie duo testes suffeunt in grauioribus criminibus probandis, si omni exceptione maiores sunt, multo magis etiam in *felonia* probanda sufficere possunt conf. *STRUV. Synagma iur. feud. c. 16. aph. 15. ITTER. de feud. Imper. c. 25. §. ult.* Debent autem (2) testes esse *summae* atque *integrae opinionis*, ut dicitur 2. f. 57. sicut enim alias in *criminalibus* testium *delectus* habendus est, ita quoque in *probatione feloniae* idem obseruandum, quia *ius feudale cit. l. desiderat probationem manifestam ex natura causae*, quae *ardua* est. Inde nec defectum fidei numerus testium supplet, *SCHRADER cit. l. n. 16.* quia id non habet locum in *criminalibus* et *arduus civilibus*, obseruante *ROSENTHALVO c. XII. de feud. c. 19. n. 9.* nec testes *infamis facti laborantes*, nec *minores 20. annis* sunt habiles, quamuis alias *minores 20. annis* in *civilibus* non sint inhabiles. *IDEM cit. l. n. 20. seqq.* *Feminas* quidam etiam reiciunt, quod ubi manifesta requiratur probatio, ut in cri-

Quatenam
causae feuda-
les proprie
dicantur ar-
duae.

In probanda
felonia ma-
ior probatio
desideratur.

riminalibus, feminae plene non probent, nec in feudali-
 bus testimonium regulariter admittatur, cuius ca-
 nonicum accedere videtur in *c. forus, in f. X. de V. S.* Verum
 sicuti rursus in criminalibus hodie feminae non sunt inha-
 biles ad testimonium dicendum, teste CARPZOVIO *pr. cri-
 min. q. 114. n. 40.* ita etiam a probatione feloniae non exclu-
 duntur. Inde quoque inferunt, quandoque etiam ad *tortu-
 ram* deveniri posse, quod licet sit causa civilis, annexum
 tamen habere delictum possit atrox, cuius nomine tortura
 dictari queat, iuxta ea quae dixi *cap. II. §. 21. SCHRADER cit.
 l. n. 79.* Equidem non nego, feloniae inesse posse delictum
 atrocius, ob quod tortura decerni potest, sed tamen distin-
 guendum erit, vtrum tantum agatur *civiliter*, an vero simul
criminaliter? priori casu, quia tantum ad priuationem feudi
 actio tendit, locus non erit torturae in probanda feloniam, ut
 pote quae nec in *poenis pecuniariis* locum habet. CLARVS
lib. V. recept. sentent. qu. 64. n. 4. Posteriori autem casu vel
 ideo torturae locus erit, quia praeterea ad poenam capita-
 lem agitur. Dubitari etiam posset, an ad probandam felo-
 niam recipi possint testes ad perpetuam rei memoriam?
 Ratio dubitandi desumi posset ex *c. 5. X. ut lite non conteste-
 t* ubi hoc examen extraordinarium restringitur ad casum, *cum
 civiliter est agendum.* Quamvis vero in actione, qua ad
 feudi priuationem agitur, *civiliter* procedatur, quia tamen
 quodammodo *criminali* causae haec priuatio aequiparatur,
 inde ab hoc examine abstinendum esse videtur. Verum
 sicuti haec aequiparatio non vniuersalis est, ita sufficit, quod
 hic *civiliter* agatur, nec vllibi graues et arduae causae ciui-
 les exceptae sint, adeoque merito hoc examen admitti de-
 bet, conf. B. WERLHOFF *de exam. testium extraord. §. 21.*
 SCHRADER *cit. l. n. 109. sq.* quin quod Pontifex tantum ex-
 cludere videatur processum *accusatorium, inquisitorium* au-
 tem haud intelligat, quippe in quo regulariter testes ante

L. C. examinantur, et sic etiam ad perpetuam rei memoriam recipi possunt.

§. XI. Praeterea quoque causae feudales *arduae* dicendae sunt ex *qualitate rerum feudalium*. Sunt vulgo feuda *nobilia* vel *ignobilia*. Illa olim *nobilitatis accessio* quaedam erant, et cum immunitate ab oneribus publicis dabantur, hodie tamen etiam a non-nobilibus possideri queunt, et sufficit *qualitas realis* bonis inhaerens, cum feuda personae nullam concilient nobilitatem. Porro si feuda nobilia in sensu generali accipiuntur, diuiduntur rursus in *regalia* et *non regalia*. Illa dicuntur feuda supremi principis auctoritate cum *regali dignitate* concessa. VULTIIVS *lib. 1. de feud. c. VIII. n. 19.* aliasque dici solent *feuda maiora* vexillifera et sceptri *Fahnen- und Scepter-Lehn* / quae merito *maiora* dicuntur, ob summam *dignitatem regalem*, quae eis cohaeret, adeoque horum causa potissimum *ardua* et *maxima* dici debet. Feuda *non regalia* tanti olim non habebantur, cum vnice ad *militare seruitium* seu *ministerium* essent destinata, non ad honorem, officium, et potestatem maiorem exercendam, quod *feudis regalibus* proprium est. Ergo non mirandum, quod singularia plura in *feudis maioribus* sunt constituta, quae aliis *feudis minoribus* applicari nequeunt.

§. XII. Sic vicariis Imperii concessum est in *A. B. c. 5. De iure Vicariorum investendi de feudis et iuramenta fidelitatis vice et nomine S. Imperii recipiendi, feudis Principum duntaxat exceptis, et illis, quae Vahnlehn vulgariter appellantur, quorum inuestitura et collatio soli Imperatori vel Regi Romanorum specialiter reservata est.* Sic etiam in *R. I. Wormatiensi de anno 1521.* dicitur: *und behalten uns vor die Belehnung der Lehn und die Regalien derseligen / die sie unter der Fahn öffentlich mit solemnitäten pflegen zu empfangen.* Supra dictum est, quod in *concessione generali* *ardua* et *maiora* haud veniant aut comprehendantur. Ex hoc axiomate sine dubio nata est exceptio adducta, qua feuda vexilli, tamquam maio-

Sunt etiam
causae feuda-
les maio-
res ex quali-
tate feudo-
rum.

Quorum per-
tinent feuda
maiora rega-
lia.

riorum im-
perii circa
feuda regalia,

An vicariis
feuda comitum
conferre
possint?

obvii bini

1099 octavo

abvii teneb

1099 octavo

1099 octavo

1099 octavo

1099 octavo

1099 octavo

ra, suae collationi reservavit Imperator. Duo vero ex ad-
ductis patent (1) excepta fuisse feuda magna Principum, (2)
alia, quae olim mediante vexillo collata fuere. Inde quae-
stio enata fuit: an etiam *feuda comitum* exceptioni insint?
Comites olim etiam vexillis investiti fuisse docet excell.
Dn GVNDELING *diff. de feud. vexilli* §. 34. Simul tamen
obseruat in *A. B.* sub voce *feudorum vexilli* tantum com-
prehendi *feuda Principum maiora*. Contrariam adstruit
ITTERVS *de feudis imperii* c. 9. §. 10. ex ea ratione, quod
etiam comites cum vexillis investiti consueverint, et quod
haec quoque feuda *maiora* sunt, sicuti etiam vix reperiri
queunt exempla comitum Imperii a Vicariis investitorum.
Fateor in utramque partem praegnantem esse dubitandi rati-
ones, interim tamen in posteriorem sententiam proclivis sum,
quia in *A. B.* excipiuntur *feuda Principum* et illa, quae vulgo
Bahnlehn appellantur. Si *feuda Principum* tantum ex-
cipienda fuissent, non necesse fuisset, addere subsequen-
tem clausulam: *et illa, quae vulgo Bahnlehn appellantur*,
quae potius ostendit, excepta fuisse non tantum *feuda Prin-
cipum*, sed in genere *vexilli* feuda, sub quorum numero
etiam feuda comitum comprehenduntur. Loquor de sen-
tu A. Bullae: hoc enim expeditum est, posse Caesarem vica-
riis, se absente vel impedito, constitutis maiorem conce-
dere potestatem, ut etiam feuda comitum conferrent, quor-
um collineare videntur verba adducti recessus, quia olim
feuda comitum tanta cum pompa et solemnitate haud col-
lata sunt, obseruante Dn. GVNDELINGIO *cit. l.* Simile quid
obseruo in diplomate RUFERTI Caesaris, LVDOVICVM
BARBATVM comitem palatinum vicarium constituentis an-
no 1401. cum exercitum in Italiam duceret, quod refert
THYLEMARIUS *de aspiratu* c. 22. §. 18. ubi vicario a se
constituito confert potestatem infeudandi, *exceptis duntaxat
feudis insigniis Archiepiscoporum ducum et marchionum,*
et quae cum vexillis seu gladiis recipi consueverunt, et de
446

quibus officialibus imperialis curiae de more seruitur, conf.

Dn. GVNDELING cit. l. §. 35.

§. XIII. Limitat tamen hoc ipsum praeclaudatus THVLEMARIUS cit. l. §. 27. et arbitratur, durante ultra annum interregno, vicarios etiam de feudis maioribus inuestire posse, id quod ex subiectis quibusdam citationibus euincere conatur. Sed qui citationes adductas attentius examinat, nihil noui iuris, praeter quod vicariis in A. B. concessum est, ibi deprehendit. Prouocat ad A. B. et ad ius vicariis ibidem concessum, quod tantum circa collationem feudorum imperii minorum versatur. Quod si horum renouatio intra annum haud petitur a vicariis, praenis feudalibus locus esse potest. Et quamvis vicariis, anno praeterlapso, non incumbat necessitas, vassallos de nouo citandi, ad renouationem feudi ab iis accipiendam, nihil tamen impedit, quominus id ipsum facere queant. Erant eo tempore, scil. anno 1658. quo haec citationes factae, lites de vicariatu, inter Bauarum et Palatinum, vterque in quasi possessionem iuris huius penetrare contendebat, inde tot citationes, de renouatione petenda, audiebantur, tot sollicitationes anxiae de exercitio aliorum iurium occurrebant: quilibet alterius actus, vt de facto susceptos, notabat, annullabatque, et ita non mirandum est, tales citationes quoque eo tempore vtrinque emanatas fuisse, quae tamen re vera nihil noui iuris continent. Neque enim currit tempus, petendae renouationi destinatum, interregno durante, cum dominus feudi desit, quippe quod demum currere incipit a tempore factae electionis, quo posito, nullum periculum incurrunt feudorum maiorum possessores, si vel maxime ultra anni spatium interregnum durauerit. I T T E R cit. l. §. II. Dn. GVNDELING cit. l. §. 37. VITRIARIUS instit. iur. publ. lib. III. tit. 7. §. 6.

§. XIV. Competit etiam vicariis facultas tempore interregni iudicia exercendi. Vnde quaestio enata est, an etiam iudicare possint de feudis imperii maioribus? quod

Durante vltimo
annum inter-
regno an vi-
carii feuda
maiora con-
ferre possint?

An vicariis
competat con-
gatio de feu-
dis maiori-
bus.

vel inde dubium esse poterat, quia horum infeudatio Caesari peculiariter est reservata, vicariis autem adempta. Quia ergo Imperator sibi ius inuestiendi reservavit, ius quoque de iis cognoscendi sibi reservasse videtur. Proinde si vicarii non possunt investire de feudis *maioribus*, quod minus est, non possunt quoque de iis cognoscere, quod maius videtur. Ita censet et ratiocinatur VITRIARIUS *cit. l. §. 2.* Accedit huic argumento vis quaedam ex *ordinar. regimenii de anno 1521. §. Ob auch Sach n fürfelen*, qua cognitio de huiusmodi feudis Caesari est reservata, et vicario Imperatoris denegata, cum ut plurimum maiores gravioresque causae vicariis denegatae sint. Enimvero quia *vicariis Imperis legales* cum vicariis Imperatoris non sunt confundendi, dum illi interregnum, hi vero Caesarem viuentem praesupponunt, adeoque hoc casu Caesaris cognitio absolute haud deficit, uti quidem illo casu, ab his ad illos argumentum non trahendum est. Nec prius absolute argumentum concludit, cum *actus iustitiae* facilius conferri, *actus gratiae* autem, quorum etiam feudorum collatio pertinet, denegari soleant, nec statim denegetur cognitio de feudis eis, quibus denegatur ius inuestiendi, exemplo parium curiae. *ITTERVS de feud. Imper. c. 25. §. 19.* THVLEMARIUS *cit. l. §. 28. et 29.* Hoc modo, ni fallor, satis fieri potest argumentis dissentientium; verum ita omne dubium haud remotum est, cum nota sit controversia de ipso iure Imperatoris, quatenus ei de feudis *maioribus* cognitio et decisio competat? quae paucis tangenda est.

In feudis maioribus, antequam principum adhibere Imperator?

§. XV. Sunt enim, qui duplex iudicium in Imperio faciunt: alterum de *caussis et rebus vulgariis personarum*: alterum de *caussis illustres personas seu principes concernentes*, quod principum iudicium aiunt, das Fürsten-Recht / idque diversum tum a iudicio camerali tum aulico esse censent, quod speciatim HIPPOLITVS a LAPIDE *tr. de ratione status P. I. c. 10. p. 163. 99.* magno animi impetu defendit.

dit. Hoc obtinere contendit in causis principum arduis, in Sachen die ihre Lande/Leute/ Fürstenthum und Königl. Lehn schafft oder ihr Leib oder Ehr antreffend sind/ IDEM cit. l. p. 166. idque praxi Imperii antiquissima prius demonstrat. Quamuis ergo Caesar in *ordin. regim. de anno 1521.* causas huiusmodi maiores sibi reseruauerit his verbis: Ob Sachen vorstelen/ Fürstenthum/ Herzogthum etc. belangend/ so vom Reich zu Lehn rühren/ so einem Theil gänglich und endlich abgesprochen werden solten/ derselben Erlaubniß ist Ihr. Kayserslichen Majestät vorbehalten/ hoc tamen putat intelligendum secundum praxin Imperii, vt in *senatu Principum* ea de re agatur, non vero vicarius eius de ea cognoscere queat, quemadmodum anno 1236. in comitiis Moguntinensibus FRIDERICI II. constitutione praefecto palatii de omnibus causis et perfortis iudicandi potestas quidem indulgetur, sed hac sublimitatione ohne Fürsten und andere hohe Leute/ wo es gehet an ihr Leib oder an ihr Recht/ oder an ihr Ehr/ daß sollen wir selbe richten/ scilicet more antiquo in senatu principum, seu comitiis. Quanquam autem olim maiorem libertatem hac in re Caesares habuisse videantur, quasnam causas in conuentu regni agitari conueniret, crescente tamen et aduicta procerum imperii potentia arbitrium hoc in necessitatem versum, et *causae maiores principum* ad senatum principum relatae sunt, prout praxis imperii subsequens ostendit, obseruante LITERO *de feud. Imper. c. 25. §. 12.* Rursus tamen lapsu temporis praxis haec valde exinanita est, et necessitas *causae maiores principum* in conuentu procerum decidendi, adeo laxata, vt ultra seculum iam solus Imperator de iis cognouerit, non adhibitis paribus curiae, testibus CONRINGIO *de indic. reip. Germ. th. 65.* et TEXTORE *in iur. publ. Caesareo tit. 12. n. 90. 199.* Huic praxi suffragatur *Ordin. Camer. P. II. tit. 7.* Ob auch Sachen vorstelen/ Fürstenthum/ Herzogthum/ Graffschafften etc. belangend/ so vom Reich zu Lehn rühren/ so ein Theil gänglich und

endlich abgesprochen werden sollen/ derofelben Erkänntniß wollen wir der Röm. Käyserlichen Maj. oder Ihro Liebden und Käyserl. Maj. Abwesens uns als Römischen König vorbehalten haben/ quibus verbis simul iurisdictione Camerae exelusa est. Quae cum ita sint, non adeo amplius dubium, quin etiam vicariis Imperii de *caussis maioribus* cognitio competere possit, nisi quatenus *grauitas causae* adhuc hodie electorum consensum requirit.

Electorum
consensus in
caussis grauis-
simis deside-
ratur.

§. XVI. Videlicet adhuc hodie Imperator in *caussis grauioribus*, vnde tumultus in imperio metuendi sunt, ad minimum consensum Electorum, aliquando etiam omnium statuum, adhibere debet, quod tum in anterioribus, tum in nouissima capitulatione cautum. Nam quoad prius in *capit. Caroli VI. art. 3.* ita prouisum est: Wir sollen und wollen auch in wichtigen Sachen / so das Reich antreffen / nach Anleitung der güldenen Bull / jedoch dem Friedensschluß ohne Abbruch / ihres Raths / Bedünckens und Gutachten uns gebrauchen / auch ohne dieselbe hierinnen nichts vornehmen. Potissimum in consilium adhibendi sunt electores in caussis *grauissimis*, quia iuxta *c. 12. A. B.* sunt *solidae bases Imperii et columnae immobiles*, quod etiam in *capit. Joseph. art. 38.* dicitur verbis additur: Wir sollen und wollen auch in wichtigen Sachen / so das Reich betreffen / und von hohem praedictum und weitem Aussehen seyn / bald anfangs der Churfürsten / als unserer innersten Räthen / Gedanken vernehmen. Quoniam itaque res magni momenti est, de ducibus eminentioribus, vnde periculosis moribus imperium inuolui posset, sententiam ferre, ita in primis consensus Electorum eo casu desideratur, si magni praedicti causa emerferit. Videtur etiam huc collineare, *I. P. art. V. §. 55. in f.* quamuis non eadem Imperatori, vt in adductis articulis, necessitas imposita fuerit. Cautum enim ibidem hoc modo est: *Liberum sit suae maiestati in CAUSSIS MAIORIBUS,*

RIBVS, et unde tumultus in Imperio timeri possent, insuper etiam quorundam utriusque religionis electorum et Principum sententias et vota requirere. Quod hic liberum relinquatur Imperatori, in notissima capitulatione in necessitatem tractum videtur, si modo clarius definitum fuisset, quaenam causae pro maioribus habendae, quia hoc non factum, adhuc penes Caesarem arbitrium est definiendi, quaenam causae maiores dicendae sint? Non inepte iudicat AvTOR meditat. ad I. P. cit. l. p. 781. et causas maiores ita definit: Possunt causae maiores appellari tum a subiecto, quando inter status maiores, qui difficulter in ordinem redigi possunt, res versatur; tum ab obiecto, si quaestio sit de integris provinciis vel urbibus vel oppidis, nec non arcibus munitis, adeoque consideratu dignis. Denique potest etiam causa maior videri ex praecudio in alios redundante, quoniam ob consequentiam plurimum interest, utro modo iudicetur? quod exemplo causae monasterii Falckenhagensis illustrat, multisque aliis causis, ab ANTONIO FABRO relatis, ulterius illustrari posset, si ratio instituti id permitteret.

XVII. Praeterea etiam olim usitatum erat, quando causae erant graiores, quae in iudicio aulico agitabantur, et in iis conclusum erat, eas ad Caesarem cum voto referre: eas deinceps imperator in consilio intimo proponebat, et non tantum ad iura, verum etiam ad rationem status ibidem respiciebatur, inquirebaturque, an consultum esset talem sententiam partibus publicare? Cum vero hoc ipsum admodum graue statibus videretur, huic obuiam itum iri capit. Leop. art. 42. et Ioseph. art. 44. ibi: auch nicht gestatten / verhängen und zugeben / daß unser geheimbdes Reichs Collegium samt oder sonderlich der Reichs-Sachen / welche von dem Reichs-Hofrath gehören / sich anmassen / darinn sich einmischen / oder auf einigerley Weise dem Reichs-Hofrath eingreiffen /

Quaenam
causae publ-
cae maiores
dicendae!

Quaenam
causae gra-
uiores in iu-
dicio aulico
occurrentes
Caesari refer-
ri debeant?

vielmehr mit Befehlen oder Decreten, wodurch die in Reichs-Hofrath geschlossene Sachen aufgeschoben / oder irrirciret werden / beschwere oder irre. Equidem hoc ipsum etiam repetitum est in *Capit. Caroli VI. art. 6.* sed tamen temperamento hoc adiecto: Wo auch im Reichs-Hofrath in wichtigen *institz-Sachen* ein vorum oder Gutachten abgefasset und uns referiret werden solte / wollen wir uns solches in Anwesen des Reichs-Hofraths Praesidenten und Reichs-Vice-Canzlers mit Zuziehung derre und correferenten / und anderer Reichs-Hofrathе vnderseits Religions-Berwandte betrifft / vortragen lassen / mit denenelben daruber berathschlagen / und in keinen andern Rath resoluiren. Hoc temperamentum eo magis placuisse videtur, tum ne causae, semel excusae, ad alios iudices, primario rationem status prae oculis habentes, devolueretur, tum etiam vt Imperator, relatione modo praescripto de causis *gravioribus maioribusque* facta, consilia electorum quandoque, gravitate causae suadente, expetere posset, prout *h. anteced.* dictum est.

In causa banni omnium statum consensus requiritur.

§. XVIII. Pergo ad posterius membrum, quo omnium statum consensus ante omnia explorandus est, antequam in *causa maximi momenti* aliquid decernatur. Quaeenam autem *gravior maiorque* esse potest, quam *banni imperialis*? inprimis si potentius imperii membrum eo innodandum est, quod non potest non quandoque totum affigere Imperium, pacemque turbare publicam, adeoque eo maiori circumspectione et deliberatione opus habet. Quantae olim lites de hoc iure agitatae fuerint, documenta publica ostendunt, quae hic repetere non vacat. Acta nouissimi banni imperialis habet *ANTONIUS FABER* in *der Staats-Canzley tom. XI. c. II. tom. XII. c. II. tom. XIV. c. 5.* Res tandem decisa fuit in nouissima *capit. CAROL. IV. art. 20.* hoc modo: Wir sollen und wollen auch in Acht- und Oberacht-Sachen uns demjenigen / was vermöge instrumenti pacis in dem jüngst

gen Reichs, Abschiede. s. nachdem auch in dem Münster- und Schnabrückischen Friedensschluß ic. verglichen und statuiert worden / allerdings gemäß ver. absonderl. aber auch darauf halten / daß hinführo niemand hohen oder niedern Standes, Churfürst/ Fürst oder Stand oder anderer ohne rechtmäßige und gnugsahme und rechtmäßige Ursache / auch ungehört und ohne Vorwissen / Nach und Bewilligung des H. Röm. Reichs Churfürsten / Fürsten und Stände in die Acht oder Oberacht gethan / gebracht oder erkläret/ sondern in denen künftigen casibus darinn nach Beschaffenheit des Verbrechens auf die Acht / oder priuation entweder vom Käyserlichen fiscal-Amte wegen oder auf Veruffen des laedierten und klagenden Theils zu procediren und in Richter zu verfahren / und darüber wir entweder an dem Reichs-Hofrath / oder unsern und des Reichs Cammer-Gerichte / pro administratione iustitiae angeruffen und imploriret werden / zusehender in decretirung oder Auslassung deren auf die Reichs-Acht oder priuation gebetenen Ladungen u. mandaten / so dann in der Sachen weitem Ausführung bis zum Beschluß auf des heil. Reichs hierüber vorhin gefasste Gesetze und Cammer-Gerichts-Ordnung genau und sorgfältig Achtung geben / damit der Angeklagte nicht praecipitiret / sondern in seiner habenden rechtmäßigen defension der Nothdurfft nach / angehört werde. Admodum prudenter id constitutum fuisse, nemo negabit. Neque enim grauius praecidium alicui, quam ex banno Imperii inferri potest, adeoque causa haec non praecipiti impetu expedienda, sed maturo iudicio et totius Imperii deliberatione praevia tandem decidenda est.

§. XIX. Sed quia portum quaero, plura his addere nequeo, vnicum tantummodo hisce subiungens, Imperatori, vt domino feudi, integrum haud esse, feuda maioris momenti vacantia inconsultis statibus aliis conferre. Ante omnia referam verba Capit. Caroli VI. art. 11. quae rei feriem ita circumscribant; Wann auch inskünftige Lehen dem Reich

Maoris momenti feuda vacantia Caesar prohibito conferre nequit.

Reich durch Todes-Fälle oder Verwüfung eröffnet / oder lediglich heimfallen werden / so etwas merckliches ertragen / als Eurfürstenthümer / Fürstenthümer / Grafschaften / Herrschaften / Städte und dergleichen / die sollen und wollen wir / die Eurfürstenthümer ohne des Eurfürstlichen Collegii, die Fürstenthümer / Graff- und Herrschaften / Stadt und dergleichen aber ohne Eurfürstlicher / Fürstlicher (wenn es nemlich eine Reichs-Stadt betreffen thut) Städtischer Collegiorum Vorwissen und consens ferner niemand leihen / auch niemand einige expectanz oder Anwartsung darauf geben / sondern zu Unterhaltung des Reichs / unser und unserer Nachkommen / König und Käysern behalten / einziehen und incorporiren. Cum ergo concessio expectatiuarum Imperatori quoque adempta sit, non potest etiam pacta confraternitatis confirmare, sine eorum consensu, qui in verbis adductis desideratur. Plura adhuc moueri hic possent dubia, aliaeque addi obseruationes, de quibus agit I T T E R V S c. VII. de feud. Imper. §. 6. sqq. alique, sed non tractatum iustum seribo, verum summatum tantum venas aperio, ex quibus haec materia ardua ulterius explanari potest, adeoque vel haec adduxisse sufficere poterunt. Si vero in hac de arduis meditatione errauero, vel hoc ipsum mihi solatio erit, etiam pericissimos in arduis facile labi posse.

Halle, Diss., 1715 A-B

ULB Halle

3

004 526 937

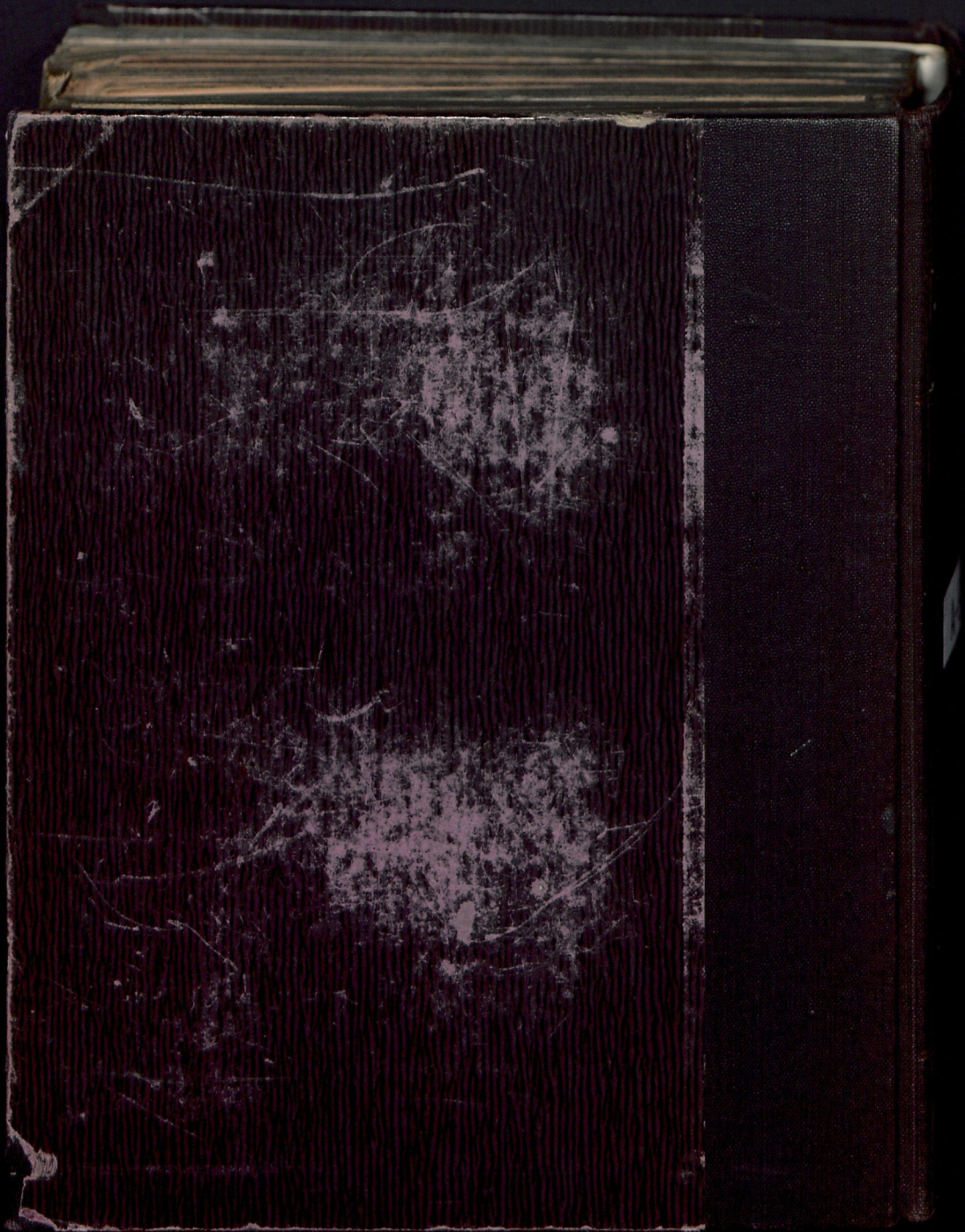

f

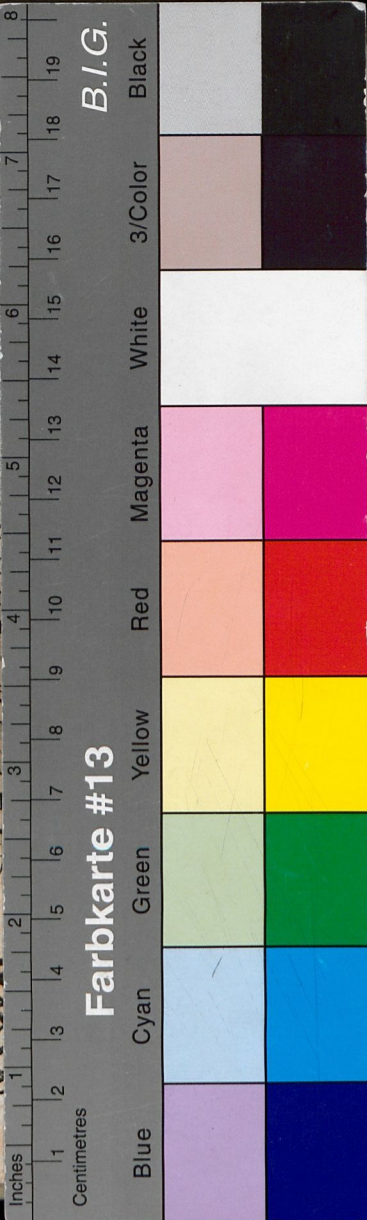
Sb.

DISSERTATIO IVRIDICA ^{XCIV}
DE
CAVSIS AR-
DVIS ¹⁷¹⁵
ET ^{4.}
MAIORIBVS, ¹⁸

QVAM
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO DOMINO
CAROLO
PRINCIPE PORVSSIAE MARCHIONE BRAN-
DENBURG. RELIQA
IN REGIA FRIDERICIANA
PRAESIDE
DOMINO
IUSTO HENNINGIO BÖHMERO,
I. V. D. PROFESS. IVR. ORDINAR.
D. *IV N. MDCCXV.*
IN AVDITORIO MAIORI
ERVDITORVM EXAMINI SVBICIT
RESPONDENS
FRIDERICVS MAAS,
HOLS.

HALAE MAGDEBYRGICAE,
TYPIS IOHANNIS GRVNERI, Academ. Typogr.

